

Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 23

Suomalaisten kirkollinen osallistuminen Espanjassa

Heikki Mäkeläinen

Kirkon tutkimuskeskus, Tampere 2011

ISBN 978-951-693-309-5

ISSN 1459-2703

SISÄLLYS

1. Suomalaiset Espanjassa	3
1.2. Kävijät ja asujat	3
1.2. Espanjan suomalaiset tutkimuksen kohteena	6
2. Seurakuntatyö Espanjassa	10
2.1. Seurakuntatyön kehittyminen	10
2.2. Toiminnan periaatteet	12
3. Tutkimuksen lähtökohdat ja toteutus	15
3.1. Osallistumisen perusteet.....	15
3.2. Tutkimustehtävä	17
3.3. Tutkimusaineisto	18
4. Tiedottaminen	23
5. Seurakunnallinen osallistuminen	28
5.1. Kokonaisosallistuminen	28
5.2. Messun osallistujarakenne	32
5.3. Muuhun seurakunnan toimintaan osallistuminen	37
5.4. Osallistuminen muiden kirkkojen toimintaan	42
6. Toiminnan arviointi	46
6.1. Messun merkitys osallistujille	46
6.2. Kehittämistarpeet.....	51
7. Entä kotiseurakunta Suomessa?	57
8. Tiivistelmä ja keskustelu	63
9. Liitteet	68
9.1. Kartta ulkosuomalaistyön toimintapaikoista Espanjassa	68
9.2. Kirkkokyselyn lomake (Aurinkorannikko)	69
9.3. Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyn lomake	72
9.4. Paluukyselylomake	75
9.5. Kirkkokyselyn vastausjakaumat	76
9.6. Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyn vastausjakaumat.....	79
10. Lähteet ja kirjallisuus.....	81
10.1. Lähteet	81
10.1.1. Tutkimusaineisto	81
10.1.2. Muut lähteet	81
10.2. Kirjallisuus	82

1. Suomalaiset Espanjassa

1.2. Kävijät ja asujat

Vasta nykyisenä pyhiinvaellusten uudelleenelpymisen aikana olemme tajunneet, miten pitkä historia on suomalaistenkin Espanjaan suuntautuvilla matkoilla. Yksi merkittävimmistä keskiajan pyhiinvaellusreittejä tai reitistöjä johti Espanjan Santiago de Compostelaan, jossa uskottiin olevan Jeesuksen opetuslapsi Jaakobin, Sebedeuksen pojan haudan. Tuon reitin pohjoisin haara lähti juuri Suomesta, Hattulasta Pyhän Ristin kirkolta Rengon Jaakon kirkon kautta edelleen Turkuun. Epäviralliseksi kotiseutuvaakunaksi jääneessä Rengon kunnan vaakunassa härkä kantaa lippua, jossa on apostoli Jaakobin tunnus, simpukka merkkinä siitä, että apostolin nimikkokirkkoon tehtiin pyhiinvaellusretkiä Hämeen härkätietä pitkin. Sitä tietä kuljettiin myös toiseen suuntaan Espanjaan saakka (Stewart 2006). Pyhiinvaellukset olivat ensimmäinen matkailun joukkoilmiö (Kostiainen 2008, 3).

Luther puhui voimakkaasti sitä vastaan, että pyhiinvaellus olisi jonkinlainen ansio-tekö. Jos joku aikoo sillä motiivilla lähteä liikkeelle, niin häntä on kehotettava käyttämään pyhiinvaellukseen varattu raha ja vaivannäkö Jumalan käskyjen täyttämiseen ja omaistensa tai lähimpien köyhien hyväksi. ”Mutta jos hänen perusteenaan on maan ja kaupunkien näkeminen, annetakoon hänen toteuttaa mielitekonsa” (Paarma 2003). Tuliko siinä oikeutetuksi samalla vuosisatoja myöhemmin vyöryvä massaturismi?

Jo keskiajan opintomatkoihin oli liittynyt turistikäyntejä eri kaupunkeihin nähtävyyksiä katsomaan, mutta uusi aika toi matkailuun aivan toisenlaiset motiivit ja mahdollisuudet. Suomalaisten matkailusta tunnetaan parhaiten tulevien merkkihenkilöiden opiskelu, 1700-luvulta alkaen tutkimusmatkailu ja seuraavalta vuosisadalta alkaen taiteilijoiden ulkomaanmatkat. Uutena ryhmänä tulivat lähetystyöntekijät.

Puhtaasti vapaa-ajan matkojen osalta elettiin esituristista kautta toisen maailmansodan loppuun saakka. Sotien jälkeen elintason alkaessa nousta ja palkallisten lomien myötä luotiin edellytykset massaturismin syntymiselle. Ensimmäinen suomalainen seuramatka tehtiin vuonna 1951 ja se suuntautui Espanjaan. Ensimmäinen suomalainen tilauslento tehtiin vuonna 1956 Kanarian saarille (Selänniemi 2003 b, 45–46). Espanja on siis ollut keskeisenä kohteena jo ennen massaturismiakin. Suosituimpia kohteita 1950- ja 1960-luvuilla olivat Italia ja Espanja. Näistä Espanja panosti edullisiin suurten joukkojen matkakohteisiin. (Korpela 1998, 172–173)

Varsinainen massaturismi Suomesta ulkomaille alkoi 1960-luvun lopulla. Vuonna 1970 Suomesta lähti 95 500 tilauslentomatkastajaa, vuonna 1978 määrä oli noussut 334 700:aan. (Selänniemi 2003 b, 46). Matkakohteidenkin määrä Espanjassa kasvoi 1970-luvun aikana (Korpela 1998, 176–177). Vuonna 1990 suomalaiset tekivät väkilukuun suhteutettuna lomamatkojen maailmanennätyksenkin, lähes 1,2 miljoonaa tilauslentomatkaa

ulkomaille (Ahtola 2003, 41). Laman myötä matkojen määrä väheni voimakkaasti muutamaksi vuodeksi, mutta palasi uudelleen nousu-uralle 1990-luvun puolivälin jälkeen (Kariisto & Leppälä 2008, 468).

Aivan viime vuosinakin sekä ulkomaille tehtyjen vapaa-ajan matkojen kokonaismäärä että Espanjaan suuntautuneiden matkojen määrä on ollut kasvussa. Vuonna 2009 Espanjaan matkusti Suomesta tilauslennoilla 208 000 henkeä. Näistä matkoista 167 000 (80 %) suuntautui Kanarian saarille. Espanjan osuus kaikista ulkomaille suuntautuneista tilauslennoista oli 28 % (Matkailutilasto 2010). Suomen matkatoimistojen liiton tilastojen mukaan valmismatkoja tehtiin Espanjaan vuonna 2009 kaikkiaan 272 000 ja niistä neljä viidesosaa Kanarian saarille (SMAL 2010). Finavian tilastojen mukaan tilauslennoilla ja reittilennoilla yhteensä tehtiin vuonna 2009 Suomesta Espanjaan 515 000 matkaa (Finavia 2010). Espanjan Matkailutoimiston mukaan Espanjassa kävi vuoden 2009 aikana 540 000 suomalaista (sähköposti 22.9.2010). Espanjan tilastokeskuksen tietojen mukaan puolestaan Suomesta tehtiin Espanjaan 509 000 matkaa (Espanjan tilastokeskus 2010). Eri tietolähteiden tiedot on koottu osittain eri tavoin, mutta todennäköisimmin matkoja on ollut runsaat 500 000.

Täsmällistä tietoa Espanjassa samanaikaisesti olevien suomalaisturistien määrästä on vaikea saada. Matkojen kestoa olen selvittänyt useiden matkatoimistojen avulla Kanarian saarten osalta. Talven turistikausi kestää suunnilleen 27 viikkoa. Yhden viikon matkojen osuus on 70–80 %, mutta pitempiä kuin kahden viikon matkoja on matkatoimistoilta tilatuista edestakaisista matkoista vain 4 %. Jos Espanjan matkojen kokonaismäärästä neljä viidesosaa suuntautuu Kanarian saarille, on siellä talvikaudella tämän laskelman mukaan samanaikaisesti jopa 18 000 ja Manner-Espanjassa ehkä 4 000 suomalaista turista kerrallaan.

Kanarian saarilla laskin suomalaisten määrää myös matkatoimistojen paikallisten edustajien tietojen perusteella. Sillä perusteella suosituimmassa suomalaiskohteessa eli Gran Canariaalla on matkatoimistojen kautta tulleita sesongin aikana lähes 8 000 ja Teneriffalla lähes 5 000 turista samanaikaisesti. Lisäksi saarilla on muutamaksi kuukaudeksi tai puoleksi vuodeksi tulleita omatoimimatkaajia. Näiden laskelmien mukaan suomalaisia on täyksesongin aikaan Kanarian saarilla samanaikaisesti 15 000–18 000, mutta täsmällisen lukumäärän selvittäminen vaatisi melkoisen työn.

Joissakin suomalaisten suosimissa paikoissa syntyy vaikutelma suomalaisten huomattavasta osuudesta turistijoukossa. Koko Espanjassa suomalaisten määrä on kuitenkin alle yhden prosentin kaikista ulkomailta tulleista turisteista (Espanjan tilastokeskus 2010)!

Espanjaan ei ole paljokaan suuntautunut perinteistä siirtolaisuutta. Perusrhyhmiä ovat olleet terveydellisistä syistä sinne muuttaneet ja toisaalta espanjalaisten tai muiden ulkomaalaisten kanssa avioituneet naiset (Korkiasaari 1989, 105). Vähäisessä määrin kohdistuu Espanjaankin uudentyypistä määräaikaista työperäistä muuttoa.

Vielä vuonna 1988 Espanjan suomalaisväestö oli vain 2 000, joista Suomen kansalaisia 1750 (Korkiasaari 1989, 105). Tällä hetkellä Espanjassa (pääosin) asuvista suomalaisista ei ole saatavana täsmällisiä tietoja. Virallisen tilaston mukaan Espanjassa on rekisteröityneitä suomalaisia vajaat 9 000, mutta yleisen arvion mukaan siellä asuu lisäksi 18 000 suomalaista, joista suuri osa on Espanjassa talvensa viettäviä eläkeläisiä (Suurlähetystön sähköpostiviesti).

Suomalaisten alueittaisesta jakautumisesta saa hyvän kuvan Espanjan tilastokeskuksen tiedoista, jotka perustuvat siihen, että vuoden 2010 alussa Espanjassa asui lähes 13 000 Suomessa syntynyttä. Heistä on naisia 55 % ja ikäluokittain suurimman ryhmän (35 %) muodostavat yli 64-vuotiaat. Eniten suomalaisia on seuraavilla alueilla (Espanjan tilastokeskus):

Andalusia	6 539
Valencia	2 198
Gran Canaria	913
Katalonia	880
Teneriffa	845

Edellä olevissa tiedoissa eivät ole kaikki alueella asuvat suomalaiset, mutta eri alueitten keskinäiset suhteet ilmenevät niistä hyvin. Suosituin alue on Andalusiassa Malagan kahta puolta oleva pitkä Aurinkorannikoksi nimetty pikkukaupunkien ketjusta muodostuva rantavyöhyke, jolla suomalaisia on Nerjasta etelään Marbellaan saakka. Aurinkorannikolla on monia suomalaisia pienyrityksiä, joiden palveluksessa on nuoriakin työkäisiä. Aurinkorannikon suomalaisen koulun saatua lukio-oikeudet vuonna 2007 on lapsiperheiden määräaikainen siirtolaisuus tullut aiempaa paljon helpommaksi.

Paljon suuremman ryhmän sen sijaan muodostavat kausisiirtolaiset, jotka ovat Suomessa kirjoilla. Espanjassa arvellaan asuvan ainakin puolet vuodesta noin 30 000 suomalaista. Suurten ikäluokkien eläköitymisen myötä on arveltu Espanjaan muuton lisääntyvän voimakkaasti. Eläkeläiselämään liittyviä haaveita käsittelevien tutkimusten perusteella on arvioitu jopa kolmasosan eläkeläisistä muuttavan Espanjaan. Antti Karisto toteaa kuitenkin lyhyesti, että ei lähimainkaan. Kyselyssä ilmaistuista yleisistä asenteista on pitkä matka laukkujen pakkaamiseen (Karisto 2008 a). Tämän kirjoittamisen aikaan kesällä 2010 tulee mieleen, että ainakaan ilmastopakolaisuus etelään ei ole tarpeen!

Aurinkorannikon keskeiseksi paikaksi tuli suomalaisen rakennustoiminnan ansiosota Fuengirolaan kuuluva Los Pacosin kylä. Sinne oli alkanut tulla suomalaista talviasutusta jo 1960-luvulla. Valuutan viennin helpottuminen vaiheittain 1970-luvun lopulta seuraavan vuosikymmenen loppuun lisäsi osaltaan asuntojen ostoa (Karisto & Leppälä 2008, 465–469).

Talvisuomalaisten suuren määrän vuoksi Aurinkorannikosta kehittyi myös työhön tulleiden uussiirtolaisten alue paljon muita alueita suuremmassa määrin.

Talviasukkaita on Aurinkorannikon jälkeen erityisesti Torreviejassa, Puerto de la Cruzissa Teneriffalla ja Las Palmasissa Gran Canarialla. Lähes pelkästään turistialueita ovat Kanarian saarilla Teneriffan saaren eteläosa (lähinnä Playa de las Américas ja Los Cristianos) sekä Gran Canarian eteläisemmät alueet, erityisesti Playa del Inglés. Tässä tutkimuksessa Playa de las Américas (tai lyhyemmin Las Américas) mainitaan vakiintuneen käytännön mukaisesti tarkoittamaan koko Teneriffan saaren eteläistä turistialuetta. Tarkasti ottaen suomalaisten käyttämä kirkko ei sijaitse Américasin alueella vaan San Eugeniön kaupunginosassa Adejen kunnassa. Turistihotellit ovat hajallaan noin 30 km pituisella rannikkoalueella.

1.2. Espanjan suomalaiset tutkimuksen kohteena

Ulkosuomalaisiin kohdistuva tutkimus Suomessa on huomattavan laajaa, onhan vuonna 1974 toimintansa aloittaneen Siirtolaisuusinstituutin olennaisia tehtäviä alan tutkimustoiminta ja siihen liittyvä julkaisutoiminta. Aiemmin keskeisenä oli perinteiseen suomalaiseen siirtolaisuuteen kohdistuva historiallinen tutkimus. Sitten on yhä enemmän tullut kuvaan nykyinen kansainvälinen liikkuvuus ja myös maahanmuutto Suomeen.

Espanjan suomalaiset eivät ole erityisesti esillä Siirtolaisuusinstituutin toiminnassa jo senkin vuoksi, että sinne ei ole kohdistunut perinteistä siirtolaisuutta eikä paljon uuttaakaan työperäistä muuttoliikettä. Moniosaisessa suomalaisen siirtolaisuuden historiassa on Eurooppaa käsittelevässä osassa varsin tuore kokonaisuus siirtolaisuudesta Espanjaan (Karisto & Leppälä 2008). Eve Kyntäjän tutkimuksessa maahanmuuttajien sosiaalisesta asemasta Espanja oli mukana yhtenä kahdeksasta Euroopan maasta, mutta kohteena eivät ole suomalaiset. Tarkastelu kohdistui pakolaisiin ja muihin kansainvälisen suojelun tarpeessa oleviin (Kyntäjä 1996).

Espanja on luonnollisesti vahvasti esillä suomalaisen massaturismin kuvauksessa. Turismin historiaa käsittelevässä artikkelikokoelmassa Katariina Korpela kirjoitti Aurinkorannikon matkailun alkuvuosikymmenistä (1998). Pitemmältä ajalta on tiiviissä muodossa tietoa Aurinkomatkojen 40-vuotisjuhlakirjassa (Selänniemi 2003 a).

1990-luvulla tehtiin useita lähinnä haastatteluihin perustuvia tutkimuksia suomalaisesta turismista. Tom Selänniemi teki kulttuuriantropologisesta näkökulmasta varsin laajaan aineistoon (kyselyt, haastattelut, havainnointi) perustuvan tutkimuksen suomalaisten etelänmatkailusta. Viidestä kohdealueesta Espanjan kohteeksi valittiin huomattavan ei-espanjalainen Playa del Inglés (Selänniemi 1996). Inglés osoittautui paikaksi, jonne tullaan toistuvasti useammin kuin muihin kohteisiin (s. 64–65). Selänniemi liittyy Erik Cohenin luokitukseen turistisista kokemuksista ja päätyy siihen, että suomalaisturistien etelänmatkat eivät edusta yhteiskunnasta vieraantuneiden yksilöiden pakoa arjesta vaan arjessakin suhteellisen tyytyväisten ihmisten siirtymistä hetkellisesti toiseen olotilaan, josta palattua jaksaa arjessakin paremmin (s. 182). Pinnalliseksi leimattu rantaturismin tarjoaa suomalaisille syviä ja tärkeitä kokemuksia samalla, kun matka mahdollistaa arjen

katkaisun (Selänniemi 2003 b, 50). Silti hyödyllinen virkistysturismi liukuu joskus myös tarkoituksettomaksi huvitteluksi ja ajanvietteen muodoksi.

Aurinkorannikko ja siellä erityisesti Fuengirola ja vielä erityisemmin sen reuna-alue Los Pacos kehittyi suomalaisten suosimaksi alueeksi ja sitä myötä myös tutkimuskohteeksi jo 1980-luvulla. Vuonna 1990 Pirjo Helppikangas ja Sirpa Hiltunen kokosivat kartoitettavaan tutkimukseen aineistoa kyselyin ja haastatteluin Aurinkorannikon suomalaisten muuttomotiiveista, elämäntilanteesta, ajankäytöstä ja integroitumisesta (1992, 34–35, 38).

Katri Suikki-Honkasen tutkimus keskittyi Los Pacosin suomalaisiin (1996 a ja b). Hänen keväällä 1995 koottuun haastatteluaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan analysoidaan suomalaisyhteisöä. Talviasukkaat erottuvat voimakkaasti turisteista, mutta he ”ohittavat” siirtolaisuuden pyrkien erottautumaan espanjalaisesta yhteiskunnasta mahdollisimman paljon. He haluavat asua alueella, jossa on hyvä ilmasto, mutta siellä omassa suomalaisessa ”kuplassa”, kuten tutkijat nimittävät tätä oman kotimaiseen olemiseen jäämistä (1996 b, 135–136). Etelään siirretään kotimaan tuttuja elementtejä. Kun siirtolaisen on yleensä pakko osallistua siihen yhteiskuntamuotoon, johon hän muuttaa, niin lospacoslainen päinvastoin pyrkii erottautumaan espanjalaisesta yhteiskunnasta mahdollisimman pitkälle (Suikki-Honkanen 1996 a).

Alueen suomalaisten parissa on koottu aineistoa useisiin opinnäytteisiin. Näitä on tehty esim. Aurinkorannikolle muuton syistä (Helppikangas & Hiltunen 1992), diakoniatyön tarpeesta Aurinkorannikolla (Söderlund 1993), siirtolaisten akkulturaatiosta ja identiteetistä (Mikkola 2001), suomalaisten eläkeläisten sosiaalisista suhteista (Rahko 2003) ja suomenkielisen viestinnän roolista (Ahvonen 2008). Antti Honkanen kokosi aineistoa suomalaisturistien ja paikallisväestön sosiaalisista suhteista Fuengirolassa (Honkanen 1999).

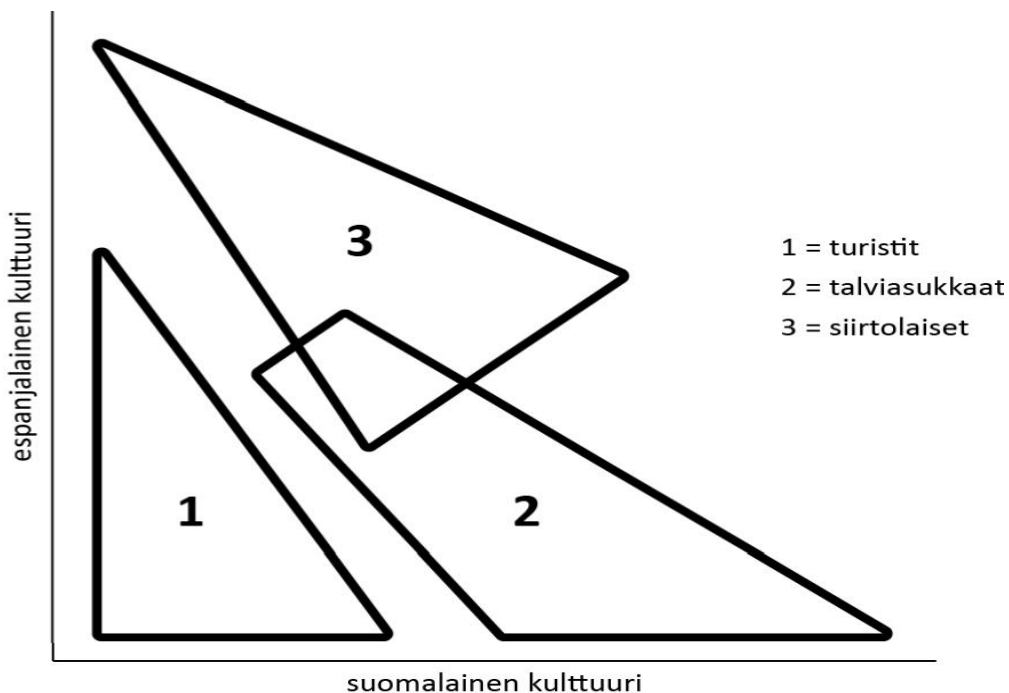
Kirkon ulkosuomalaistyön ajankohtaista tilannetta selvittäneessä projektissa uussiirtolaiset on ryhmitelty vaihtuviin, pitkäaikaisiin ja eläköityviin (Helander 2005, 9). Projektiin liittyvät tutkimukset valottavat Ruotsin, Saksan ja Benelux-maiden suomalaisten tilannetta, uskonnollisuutta ja odotuksia kirkkoa kohtaan (Aroharju 2005, Räsänen 2005 a ja b, Lampela-Kivistö 2005). Espanjan suomalaisten tilanne on erityisesti osa-aikasiirtolaisuuden vuoksi kaikista näistä maista poikkeava.

Jenni Spännäri aloitti vuonna 2009 sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten näkökulmasta lähtevää tutkimusta Uskonto ikääntyneiden ulkosuomalaisten kulttuuri-identiteetissä. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Espanjan Aurinkorannikon ikääntyneet suomalaiset ja sen tehtävänä on selvittää, millainen asema uskonnolla on ikääntyneiden ulkosuomalaisten kulttuuri-identiteetissä ja millä tavoin uskonto tukee ikääntyneiden hyvinvointia yhteisön murrosvaiheessa. Spännäriin tutkimus painottuu siis uskonnon merkityksen analyysiin ja siihen, mikä on uskonnon suhde muihin hyvinvointia ja selviytymistä edistäviin tekijöihin. (Spännäri 2009)

Uusin ja huomattavan laaja Espanjassa oleskelevia suomalaisia koskeva julkaistu tutkimus on Antti Kariston Satumaa (2008 b). Tekijä piirtää pääosin vuonna 1998 kootun aineiston perusteella tarkan kuvan Espanjassa talvisin asuvien suomalaiseläkeläisten elämästä ja heidän elinympäristöstään. Moneen erilaiseen aineistoon perustuva etnografinen tutkimus on raportoitu hyvin yksityiskohtaisesti. Uskonnollisuus ja kirkollinen osallistuminen tulevat esille kuitenkin melko lyhyesti.

Tutkimuksissa pysyvästi tai toistaiseksi Espanjassa asuvat siirtolaiset, talviasukkaat ja turistit osoittautuvat keskenään varsin erilaisiksi ryhmiksi. Turistit ovat irti oman maan ja kohdealueen kulttuurista. Karisto toteaa, että heitä eivät sido kotimaan eivätkä kohde- maan käyttäytymisnormit. Talviasukkaat – usein talvilinnuiksi nimetyt – pitävät kiinni suomalaisuutensa traditionaalisista kerrostumista ja etsivät elämäänsä vanhan ajan ko- toista kirkonmäkitunnelmaa (Karisto 2008 b, 224). Voisi siis jo tämän perusteella odottaa, että se toteutuu todellisenakin kirkossakäynnin vahvistumisena.

Kuvio 1. Espanjan suomalaisryhmien liittyminen espanjalaiseen ja suomalaiseen kulttuuriin.

Espanjan suomalaisryhmiä erottelevat toisistaan oleskelun keston lisäksi erilainen pyrkimys liittyä tai pysyä erossa suhteessa paikalliseen ja suomalaiseen kulttuuriin. Tul- kintani näistä eroista aiempien tutkimusten perusteella on esitetty kuviossa 1. Turistit ovat tavallisimmin irrallaan kummastakin kulttuurista, mutta osa tavoitehakuista turisteis- ta nimenomaan tahtoo tutustua paikalliseen kulttuuriin. Suomalaisuus ilmenee lähinnä hakeutumisessa suomalaisten suosimille alueille – ja miksei myös osallistumisena suo- malaiseen jumalanpalvelukseen. Talviasukkaitten valtaosa elää lämpimän ilmaston suo-

malaisina usein niukoin yhteyksin paikalliseen kulttuuriin. Siirtolaisista ehkä määräaikaiset siirtolaiset pitävät yllä yhteyksiä kumpaankin suuntaan. Pieni vähemmistö pysyvästi maassa olevista on jo menettänyt tiiviit kontaktit Suomeen.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella Espanjassa olevat suomalaiset voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin: integroituneet suomalaiset, työsuomalaiset (uussiirtolaiset), kausisiirtolaiset (talviasukkaat) ja turistit.

1. Integroituneet suomalaiset asuvat Espanjassa pysyvästi tai ainakin toistaiseksi. Heistä integroituneimman ryhmän muodostavat espanjalaisen kanssa avioituneet, joilla ei välttämättä edes ole tiiviitä yhteyksiä suomalaisyhteisöön. Myös täysin suomalaisia perheitä asuu Espanjassa niin pysyvästi, etteivät he käy Suomessa välttämättä joka kesä. Juha Mikkolan tutkimuksessa integroituneeseen ryhmään kuuluu 21 % Espanjan suomalaisista (2001, 46), mikä muihin havaintoihin verrattuna vaikuttaa melko suurelta osuudelta.

2. Työsuomalaisten määrä on niin pieni, ettei heitä käsitellä erillisenä ryhmänä tutkimuksissa. Työikäisten määrä on selvästi suurin Aurinkorannikolla, jossa eri palveluammattien harjoittajilla on kysyntää. Myös suomalainen koulu mahdollistaa työssä olevien viipymisen vuosikausia, ja tämän ryhmän osuus saattaa olla kasvussa.

3. Talviasukkaat tulevat Espanjaan tavallisesti 4–7 kuukaudeksi. Osa heistä on kirjoilla Suomessa, osa Espanjassa. Mikkolan tutkimuksessa Espanjaan muuttaneista osoittautui tällaisiksi vierailijoiksi 66 % (Mikkola 2001, 46).

4. Turistit ovat luonnollisesti lukumääräisesti ylivoimaisesti suurin ryhmä Espanjassa olevista suomalaisista. Espanja on suomalaisten suosituin massaturismin kohde.

Turistien ja talviasukkaiden välimaastossa on tilastoimaton määrä *pitkämatkalaisia*, jotka lähtevät useimmissa tapauksissa omatoimimatalle 4–8 viikoksi. Osa heistä on siirtymävaiheessa asettuaakseen talviasukkaiksi, jotkut ovat aiempia talviasukkaita. Toistuvasti tällaiseksi jaksoksi etelään lähtevät samastuvat sosiaalisesti todennäköisesti enemmän talviasukkaisiin kuin turisteihin. Espanjan suomalaiset eivät siis ole kaikilta osiltaan ryhmäidentiteetiltään mitenkään yhtenäinen joukko.

2. Seurakuntatyö Espanjassa

2.1. Seurakuntatyön kehittyminen

Turistien määrän kasvamisen myötä syntyi tarvetta järjestää hengellisiä tilaisuuksia Espanjassa. Toiminta käynnistyi sekä luterilaisen kirkon piirissä että vapaitten suuntien tilaisuuksina. Kanarian saarilla toiminta alkoi Teneriffalla luterilaisena vapaaehtoistoimintana vuonna 1963 ja jouluna 1964 pidettiin Skandinaavisen Turistikirkon ensimmäinen tilaisuus. Aurinkorannikolla järjestys oli päivästainen. Helluntailaiset tai laajemmin vapaitten suuntien edustajat olivat ensimmäisiä säännöllisen toiminnan järjestämisessä, minkä vuoksi on ymmärrettävää, että he ottivat käyttöön termin Turistikirkko. Tässä kuvataan tarkemmin luterilaisen kirkon toiminnan kehittyminen, koska tutkimus liittyy siihen toimintaan.

Rovasti Toivo Immonen vietti terveydellisistä syistä talvikausia Teneriffalla syksystä 1963 alkaen ja alkoi pitää hengellisiä tilaisuuksia. Jumalanpalveluspaikaksi tuli anglikaaninen kirkko liki 30 vuoden ajaksi. Pian Suomen Kirkon Seurakuntatyön Keskusliiton (SKSK) diasporatoimikunta antoi pienen toiminta-avustuksen työhön, jota sitten jatkoivat rovastit Väinö E. Hyvönen ja Paavo Elovaara. Terveydelliset syyt toivat sekä monia suomalaisia että ensimmäiset vapaaehtoisapitkin Teneriffalle. (Kortekangas 2003, 339, Hyvönen 1976, 9–14; Heikkilä 2007)

Näistä alkuaikojen veteraaneista Väinö E. Hyvönen esitti vahvan vetoimuksen toiminnan kehittämistä kirjasessaan Turisti ja kirkko: ”Turistimaailma tarjoaa siinä määrin palvelutehtäviä, että turistipapin tointa on kehitettävä ja sen kautta kirkkomme jäseniä palveltava... Näin tahdon välittää vain ajatukset siitä, *mitä turisti odottaa kirkolta*” (Hyvönen 1976, 4).

Gran Canarialla suomenkielinen hengellinen toiminta luterilaisen kirkon piirissä alkoi Kansan Raamattuseuran (KRS) järjestämänä Sanan matkojen yhteydessä 1965. Myös Immonen ja Elovaara vierailivat siellä naapurisaarelta. Vuonna 1967 KRS:n matka oli niin runsaasti, että järjestö sijoitti sinne rovasti Hannes Kauppisen vapaaehtoiseksi turistipapiksi. Vähitellen tämä toiminta vaimeni, mutta turismin kasvusta huolimatta kirkko ei omana toimintana järjestänyt työtä pitkään aikaan. Vain hyvin lyhyeksi aikaa lähetettiin 1970-luvun puolivälissä pappeja Kanarian saarille. (Ihalainen 2007; Kortekangas 2003, 342–345)

Vasta vuonna 1977 pastori Seppo Heikkilä lähetettiin alkuun neljäksi kuukaudeksi turistipapiksi Kanarian saarille, mutta heti osoittautui tarpeelliseksi jatkaa työtä koko-aikaisena ja ympärivuotisena. Näin alkoi säännöllinen seurakuntatyö Kanarian saarilla. Seppo Heikkilän toimialueena oli ensin koko Espanja, sittemmin lähinnä Kanarian saaret, kunnes vuodesta 1988 lähtien Gran Canarialla toimi lisäksi talvikauden vapaaehtoisappi. Vuonna 1998 luovuttiin kokoaikaisesta virasta ja seuraavana vuonna valittiin kummalle-

kin saarelle talvipappi ja kanttori. Kun Puerto de la Cruzin pappilasta luovuttiin vuonna 2004, panostettiin toimintaan lisää ja lähetettiin kummankin saaren molempiin toimipisteisiin oma pappi. (Kortekangas 2003, 345–361; Rintamäki 2007)

Massaturismin alkuvaiheessa Mallorca oli toinen hyvin suosittu kohde ja niinpä sielläkin tuli tarvetta hengelliseen toimintaan, josta ensimmäisenä huolehtivat helluntailaiset 1960-luvun alkupuolelta. Kansan Raamattuseura aloitti siellä toiminnan vuonna 1967. Seuraavana vuonna ajateltiin Kanarialle sijoitetun turistipapin huolehtivan toiminnasta myös Mallorcalla, mikä ymmärrettävästi osoittautui ylivoimaiseksi sekä työmäärän kannalta että sen vuoksi, että turisticsongit eivät olleet riittävästi eri aikaan vuodesta. Vuosien mittaan oli monenlaisia järjestelyjä. Kun sitten 1990-luvun alussa työ saatiin säännölliseen järjestykseen, väheni Mallorcalle suuntautunut turismi ratkaisevasti. Nyt Manner-Espanjasta käydään pitämässä siellä jumalanpalveluksia muutaman kerran vuodessa. (Kortekangas 2003, 364–369; Vuosikertomukset)

Manner-Espanjaan muodostui kaksi suomalaiskeskittymää, Aurinkorannikolle ja Costa Blancalle. 1970-luvun mittaan Aurinkorannikolle oli tullut niin paljon talviasutusta, että 1977 sinne perustettiin suomalaisyhdistys. Helluntaiherätys käynnisti pysyvän toiminnan Turistikirkko-nimikkeellä 1980. Luterilaisen kirkon optimistisesti koko Espanjaa varten palkkaama turistipappi Seppo Heikkilä vieraili siellä ensimmäisen kerran 1979, mutta pysyvään paikalliseen järjestelyyn päästiin Kansan Raamattuseuran toimintana vasta vuoden 1985 alusta, ja seuraavana vuonna perustettiin Manner-Espanjaan suomalainen ev.lut. seurakunta (Klemi s.a., 38, Peltola 1997, 129). Kolme vuotta myöhemmin aloitti kirkon palkkaama turistipappi, ja nyt Aurinkorannikolla työskentelee kaksi koko-aikaista pappia sekä talvikauden osa-aikaisina turistipappi ja kanttori. Jumalanpalveluksia järjestetään viikoittain Fuengirolassa sekä talvikaudella kerran kuukaudessa Benalmadensassa, Torremolinoksessa ja Nerjassa sekä harvemmin Calahondassa (Vuosikertomukset).

Costa Blancalla suomalainen talviasutus alkoi 1980-luvun lopulla keskittyä Torre viejaan. Siellä ovat hengellistä toimintaa järjestäneet suomalaisille helluntailaiset Evanke-lisen seurakunnan nimellä, Vapaakirkko Kotikirkon nimellä ja luterilainen kirkko. Aurinkorannikon pappi aloitti jumalanpalvelusten pidon Costa Blancalla 1988 ja sen vuoden lopulla seurakunta järjestäytyi. Vuodesta 1997 alkaen sinne on nimetty oma talvipappi ja sittemmin myös kanttori (Salokangas 2008).

Mainittujen kiinteiden toimipisteiden lisäksi jumalanpalveluksia on järjestetty Kanarialla Fuerteventuralla ja Lanzarotella sekä Gran Canarialla Agaetessa ja Puerto Ricossa. Madridissa, Barcelonassa ja Mallorcalla on pidetty joitakin jumalanpalveluksia vuosittain. Aurinkorannikon pappi on vierailut myös Portugalissa Algarvessa ja Lissabonissa.

Talvikaudella 2009–2010 Espanjassa työskenteli luterilaisen kirkon toiminnassa Aurinkorannikon kahden vakinaisen papin lisäksi keskimäärin kuuden kuukauden ajan osatoimisina neljä talvikanttoria ja kuusi pappia. Säännöllistä seurakuntatoimintaa on siis kuudella alueella. Laajinta toiminta on Aurinkorannikolla ja sen jälkeen Torreviejassa ja

Puerto de la Cruzissa, joissa kummassakin on huomattavan paljon talviasukkaita. Las Palmasissa olevat suomalaiset ovat lähinnä talviasukkaita, mutta heitä on siellä määrällisesti vähemmän kuin muissa talviasukkaitten paikoissa. Playa de las Américas on valtaosin ja Playa del Inglés melkein yksinomaan viikkoturismialuetta.

2.2. Toiminnan periaatteet

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ulkosuomalaistyö oli pitkään kirkon oman organisaation ulkopuolella mutta kirkon toiminnaksi miellettyä yleiskirkollisen järjestön Suomen Kirkon Seurakuntatyön Keskusliiton (SKSK) diasporatoimikunnan toimenä. Kirkon keskushallinnon uudistuksen yhteydessä diasporatyö siirtyi Kirkkohallituksen ja kirkon ulkoasiain toimikunnan alaisuuteen vuonna 1974. Seuraavan hallinnonuudistuksen yhteydessä ulkosuomalaistyö tuli osaksi ulkoasiain osastoa ja tehtävää koordinoi ulkosuomalaistyön toimikunta vuodesta 1994.

Ulkosuomalaistyön tehtävää ja työnjakoa Suomen Merimieslähetysseuran kanssa alettiin selvittää arkkipiispa Martti Simojoen 1976 piispainkokoukselle tekemän aloitteen johdosta. Piispa Paavo Kortekankaan johdolla toiminut työryhmä jätti esityksensä vuonna 1979. Lukuisten mietinnöistä annettujen lausuntojen jälkeen piispainkokous vahvisti 1982 kirkon ulkosuomalaistyön yleiset periaatteet, joita ei kuitenkaan erikseen kirjattu pöytäkirjaan enää siinä vaiheessa (PK 2/1982, 21 §). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ulkosuomalaistyön päätavoitteiksi määriteltiin, että jokaisella ulkomailla oleskelevalla Suomen ev.lut. kirkon entisellä ja nykyisellä jäsenellä tulee olla osallisuus sanaan ja sakramentteihin kirkkomme tunnustuksen mukaisesti asuinmaansa kirkossa ja jokaiselle heille tulee turvata oikeus ja mahdollisuus osallistua kirkon perustoimintoihin äidinkiellään. Työryhmän mietinnössä puhuttiin ulkomailla *asuvista*, mutta ulkosuomalaistyön ja kirkon ulkoaisain toimikunnan valmistelussa tämä muuttui muotoon "*oleskelevalla*". (PK 2/1982, 21 §, liitteet)

Vahvistaessaan Kortekankaan toimikunnan esittämät periaatteet piispainkokous hyväksyi toiminnan perusteiksi seuraavat motiivit:

– *Yhteysmotiivi: kirkolla on velvollisuus pitää yhteyksiä kastettuihin ja konfirmoituihin jäseniinsä silloinkin, kun he elävät toisessa maassa.*

– *Evankelioiva motiivi: kirkon ensisijainen tehtävä on huolehtia siitä, että sen jäsenet ulkomaillakin voisivat osallistua äidinkielisiin jumalanpalveluksiin ja muihin seurakunnallisiin tilaisuuksiin.*

– *Diakoninen motiivi: kirkolla on vastuunsa maastamuuttajien puolestapuhujana ja henkilökohtaisen avun antajana.*

– *Kulttuurimotiivi: kirkon työ palvelee kielellisen ja kansallisen yhteyden säilyttämistä ja tietoisuutta henkilökohtaisesta identiteetistä. (PK 2/1982, 21 § esittelymuistio)*

Ulkosuomalaistyön toimintaa arvioitiin uudelleen kirkon ulkomaanasiain neuvoston ulkosuomalaistyön jaoston 1993 asettamassa työryhmässä. Tämän työryhmän mietinnössä otettiin jo huomioon määräaikais- ja tavoitesiiirtolaisten joukossa osa-aikasiirtolaisten muodostama erityisryhmä ja osa-aikasiirtolaisuuteen läheisesti liittyvä turismi. Turistityö todettiin arvostetuksi kirkon yhteydenpito- ja palvelumuodoksi erityisesti satunnaisessa yhteydessä seurakuntaan oleville jäsenille. Työn painopisteissä uussiirtolaisuus ja sen jälkeen perinteinen siirtolaisuus asetettiin kuitenkin tärkeysjärjestyksessä turistien parissa tehtävän työn edelle (KUN 2/1994, 23 §; Ulkosuomalaistyön strategia 1994, 15–16, 31)

Mietintö hyväksyttiin Kirkon ulkoasiain neuvostossa vuonna 1994 kirkon ulkosuomalaistyön strategiaksi vuosille 1994–2000. Toiminta rakentuu seuraaville periaatteille:

- *integraatioperiaate*
- *joustavuuden periaate*
- *sitoutumisen periaate*
- *projektiperiaate (KUN 2/1994, 23 §; Ulkosuomalaistyön strategia 1994, 33–37).*

Näistä integraatioperiaate ei ollut Espanjassa ajankohtainen, koska siellä ei juuri-kaan ollut pysyvää siirtolaisuutta eikä liioin paikallista luterilaista kirkkoa. Joustavuuden periaatteen ja osin myös projektiperiaatteen mukaisesti toiminta on kehittynyt Espanjassa suomalaisturismin ja talviasutuksen kehittymisen myötä. Sitoutumisen periaate on edellyttänyt ensisijaisesti ulkosuomalaisten itsensä sitoutumista tähän työhön ja vasta toissijaisesti ulkopuolisia voimavaroja. Espanjan osa-aikasiirtolaisuuden ja turismin tilanteessa samanasteista taloudellista sitoutumista ei ole voitu edellyttää kuin perinteisen siirtolaisuuden paikoissa.

Kirkon turistityön kokonaisuutta selvitettiin omana tehtäväalueena vuoden 2000 jälkeen. Analyysissään Jaakko Kuusinen totesi, että rajanveto siirtolaistyön ja turistityön välillä on kuin veteen piirretty viiva. Turistityön kohderyhmänä ovat etelään pysyvästi muuttaneet suomalaiset, siellä noin kuusi talvikuukautta viettävät talvituristit ja viikkoturistit. Näitä kaikkia kirkon etsivä työ kutsuu. Kansankirkon tehtävä on kaikkien suomalaisten palveleminen evankeliumilla. (Kuusinen 2002)

Uusin kirkon kansainvälistäkin toimintaa linjaava asiakirja on kirkon ekumeeninen strategia vuoteen 2015. Yhdeksi tavoitteeksi on siinä asetettu "Vahvistamme kirkon jäsenyyden merkitystä maailmalla ja Suomessa". Ulkosuomalaistyöhön liittyvät siinä kohdat:

- *Tuemme ulkomailla asuvien suomalaisten seurakuntayhteyttä ja sidettä paikallisiin kirkkoihin.*
- *Jaamme tietoa kirkon toiminnasta ja palveluista ulkomailla.*
- *Vahvistamme ulkosuomalaisten seurakuntien valmiutta ottaa vastaan uusia jäseniä ja luoda seurakuntalaisille mielekkäitä toimintamahdollisuuksia. (Meidän kirkko*

2009, 34–36)

Espanjassa seurakuntayhteyden vahvistaminen voi tapahtua lähinnä vain suomalaisen seurakunnan puitteissa, koska paikallista luterilaista kirkkoa ei ole. Tiedotushaaste koskee paitsi kirkkoa Suomessa myös jokaista paikallista toimivaa yksikköä Espanjassa. Valmius ottaa vastaan uusia jäseniä on tarpeellinen korostus kaikille organisaatioille, joiden toiminta perustuu helposti jo aktiivisesti mukana olevien toimijoiden varaan.

Dynaamisen otteen tarvetta korostaa myös tavoitealue ”Viemme viestiä ja keskustellemme avoimesti”. Siinä ekumeeninen strategia korostaa: ”Olemme kuuliaisina Kristuksen lähetyskäsylle ja viemme evankeliumin sanomaa eteenpäin” (Meidän kirkko 2009, 38).

Tämän kohdan voi ymmärtää korostavan sekä ulkosuomalaisseurakunnan missio-naarisuutta omalla alueellaan että osallistumista lähetystehtävään laajemminkin.

Ulkosuomalaistyön periaatteita voidaan tarkastella myös yleisistä seurakuntaa ja seurakuntalaisena olemista koskevista periaatteellisista teologisista lähtökohdista. Suomessa ovat vallitsevina olleet kansankirkollinen, pietistinen ja liturginen kirkkokäsitys (Häkkinen 2010, 56–71; Huotari 2002, 97). Kirkon järjestysmuoto perustuu vahvimmin kansankirkolliseen näkemykseen, jonka sotien jälkeistä tulkintaa on kutsuttu uuskansankirkollisuudeksi (Häkkinen 2010, 59–64). Kaikkein uusin kirkollinen keskustelu hakee jälleen uutta muotoa ja tulkintaa kansankirkollisuudelle (esim. Halava & Helin & Salmi 2009; Palmu 2010).

Pietistinen kirkkokäsitys on elänyt herätysliikkeiden myötä kansankirkollisuuden ohella ja saanut uutta vahvuutta sotien jälkeen uuspietismin myötä. Esim. jumalanpalvelusuudistuksen myötä on liturginen kirkkokäsitys vahvistunut kirkon käytännössä runsaan parin vuosikymmenen aikana (Häkkinen 2010, 64–70).

Kirkkonäkemyksillä on vaikutuksensa seurakunnallisen osallistumisen erilaisiin korostuksiin. Turismin värittämissä paikoissa toiminnan todellisena keskuksena on jumalanpalvelus. Teoriassa niin on kirkon kaikissa seurakunnissa, mutta käytännön osallistumisluvut ja toiminnan monimuotoisuus todistavat muuta. Messukorosteinen ulkosuomalaistoiminta soveltuu siis hyvin liturgiseen kirkkokäsitykseen ja sen avara tavoitavuus kansankirkolliseen kirkkokäsitykseen. Pietistinen kirkkokäsitys voi toteutua julistuksen sisällössä tai muussa ryhmämuotoisessa toiminnassa, mutta saattaa myös jäädä sivumalle nopeasti vaihtuvan osallistujajoukon parissa työskenneltäessä. Turistityössä erilaiset kirkkokäsitykset kohtaavat toisensa ja ehkä lähestyvät toisiaan. Yhteisön pienuuden vuoksi ei erilaisten toimintalinjojen ole pääsääntöisesti mahdollista kehittyä erillisinä samalla alueella.

3. Tutkimuksen lähtökohdat ja toteutus

3.1. Osallistumisen perusteet

Espanjan suomalaisten kirkollisen osallistumisen tutkimisen lähtökohtia voidaan hakea usealta eri taholta. Yhtenä mahdollisuutena on teologinen ja organisatorinen lähtökohta, liittyminen kirkon asettamiin painotuksiin ja tavoitteisiin. Toinen mahdollisuus on uskontososiologinen tyypittely ja sen perusteella luokiteltavat osallistumisen perusteet. Kolmas lähtökohta ovat erilaiset suomalaisryhmät. Espanja poikkeaa juuri tässä suhteessa useimmista ulkosuomalaispaikoista. Siellä on hyvin pieni perinteisten siirtolaisten joukko, hieman enemmän on uussiirtolaisia tai työsiirtolaisia ja huomattavasti enemmän osa-aikasiirtolaisia/talviasukkaita. Kaikkein eniten on turisteja ja lisäksi maassaoloon viikkoturisteista poikkeavasti asennoituvia usean viikon oleskelijoita.

Edellä on kuvattu kirkon ulkosuomalaistyön painopisteitä ja tavoitteita. Perustavoitteena on ollut suomenkielisen seurakuntayhteyden tarjoaminen ulkomailla oleskeleville. Lähtökohta on ollut kulttuurinen, diakoninen ja evankelioiva yhteydenpito kirkon jäseniin. Leimallista on ollut keskittyminen kirkon perustoimintoihin ja toiminnan ulottaminen mahdollisimman monen suomalaisen saavutettavaksi.

Tässä tutkimuksessa painopiste on osallistujajoukon demografisen kuvaamisen lisäksi osallistumisperusteiden hahmottamisessa. Taustalähtökohtana on silloin lähinnä uskontososiologinen tutkimus.

Suomalaisten uskonnollisuuden tutkimuksessa on useimmin liikeytytty pohdintaan uskonnollisuuden yksi- tai moniulotteisuudesta. Lähtökohtana on ollut erityisesti Charles Y. Glockin ja Rodney Starkin tyypittely uskonnollisuuden ulottuvuuksista (Stark & Glock 1968, 14–16). Heidän mukaansa uskonnollisuus jakautuu viiteen ulottuvuuteen:

1. *Ideologinen ulottuvuus sisältää uskon kohteena olevat uskon käsitykset.*
2. *Rituaalinen ulottuvuus eli uskonnon harjoittaminen jakautuu yksityiseen (esim. Raamatun luku ja rukous) ja julkiseen (esim. osallistuminen jumalanpalvelukseen) uskon harjoittamiseen.*
3. *Elämyksellinen ulottuvuus sisältää henkilön uskonnolliset tunteet ja kokemukset.*
4. *Tiedollinen ulottuvuus sisältää henkilön uskonnollisen tiedon, esim. Raamatun tuntemuksen.*
5. *Seuraamuksellinen ulottuvuus sisältää uskonnon vaikutuksen henkilön käyttäytymiseen.*

Suomalaisten uskonnollisuutta tutkiessaan Jouko Sihvo osoitti, että suhtautuminen ja sitoutuminen kirkkoon esiintyy omana ulottuvuutenaan (1979, 21–22). Seppo Häkkinen väitöstutkimus keskittyykin kirkkoon sitoutumisen ihanteen ja todellisuuden tutkimiseen. Hän tulkitsee sitoutumisen uskonnollisiksi ulottuvuuksiksi, jotka ilmenevät kirkon jäsenyyteen sitoutumisena, käytännöllisenä sitoutumisena kirkon toimintaan ja yksityiseen uskonnonharjoittamiseen sekä teoreettisena sitoutumisena kirkon uskoon ja oppiin (Häkkinen 2009, 44–45).

Tässä tutkimuksessa liitytään soveltuvin osin uskontososiologisen tutkimuksen luokitteluun uskonnollisuuden ulottuvuuksista ottaen huomioon erityisesti ulkosuomalaisyöhön liittyvä kulttuurinen ulottuvuus. Suomalaisten jumalanpalvelukseen osallistumisen perusteet Espanjassa voidaan aiemman tutkimuksen perusteella luokitella seuraavasti:

1. Ideologinen peruste. Kirkkoon tuloa motivoi hengellinen ja opillinen näkökulma. Saarna on keskeisessä asemassa ja sen odotetaan olevan klassisen kristinuskon perinteistä julistusta.

2 Rituaalinen peruste. Messu on uskonyhteisön julkinen rituaali. Ehtoollinen on keskeisessä asemassa ja jumalanpalveluksen toivotaan noudattavan perinteistä järjestystä.

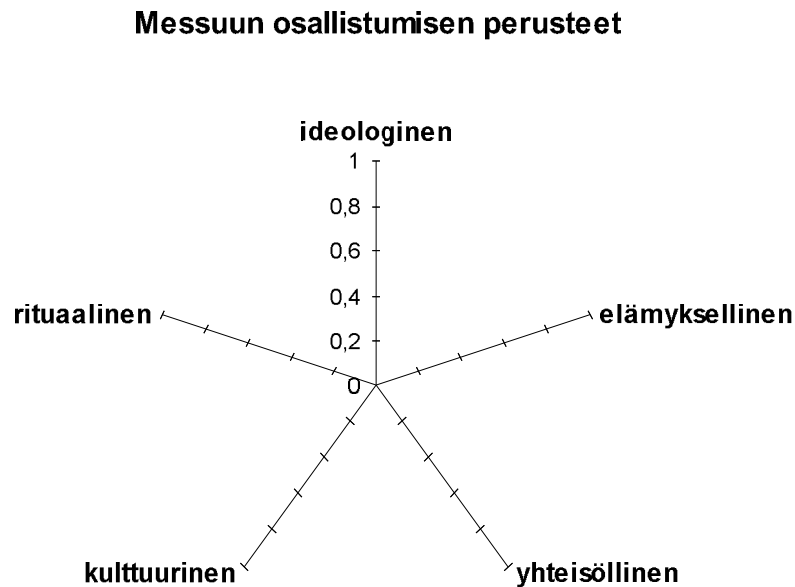
3. Elämyksellinen peruste. Jo kirkkosali virittää tunnelmaan, ja musiikki on keskeisessä asemassa uskonnollisen tunteen vahvistamisessa.

4. Yhteisöllinen peruste. Kokoontumisen sosiaalinen aspekti korostuu, ystävien mukana olo on tärkeää ja heitä tavataan mielellään ennen messua ja messun jälkeen. Teologisesti korostuu seurakunnan yhteys.

5. Kulttuurinen peruste. Perinteet ovat tärkeitä ja niihin liittyvät juhlapyhien jumalanpalvelukset. Tuttu ja turvallinen jumalanpalvelus on osa suomalaista kulttuurista perinnettä.

Näissä kuviossa 2 kuvatuissa perusteissa ovat mukana Glockin ja Starkin klassiseksi muodostuneesta tyypittelystä muut uskonnollisuuden ulottuvuudet paitsi tiedollinen ja seuraamuksellinen ulottuvuus. Syy on osin periaatteellinen ja osin käytännöllinen. Seuraamuksellinen ulottuvuus on pikemminkin jotain, mikä tapahtuu jumalanpalveluksen jälkeen, se ei ole kirkkoon tuomassa. Tiedollisen ulottuvuuden mittaamiseen ei kyselyasetelman vuoksi ollut mahdollisuutta.

Kuvio 2. Messuun osallistumisen perusteet.

Kuvatuista osallistumisen perusteista yhteisöllinen, ideologinen ja kulttuurinen peruste liittyvät selvästi edellisessä luvussa kuvattuihin jo kolme vuosikymmentä aikaisemmin määriteltyihin toiminnan motiiveihin (yhteysmotiivi, evankelioiva motiivi, kulttuurimotiivi). Tässä teoreettisessa lähtökohdassa liittyvät siis toisiinsa uskonnon sosiologiset ja teologiset näkökohdat. Mahdollisesti osallistumisen palkitsevuus on suurempi, jos se toteuttaa useaa osallistumisperustetta.

3.2. Tutkimustehtävä

Kirkon ulkosuomalaistyö on ollut vahvasti selvityksen ja tutkimuksen kohteena (Kääriäinen 2003; Helander 2005). Myös turistien parissa tehtyä työtä on kartoitettu historian osalta, mutta ei nykyistä osallistujarakennetta. Espanjan suomalaisjoukon erityispiirre on sen monipuolinen rakenne. Espanjassa pysyvästi asuvat, talviasukkaat ja turistit muodostavat selvästi erilliset ryhmät tilanteensa ja mahdollisesti osallistumistarpeitten kannalta. Toistaiseksi ei ole kuitenkaan selvitetty, missä määrin seurakuntien toimintaan osallistujissa nämä eri ryhmät ovat edustettuina. Muutenkaan ei ole selvitetty jumalanpalvelusten osallistujarakennetta näissä kohteissa.

Tämän tutkimuksen tehtävänä on kartoittaa luterilaisen kirkon ulkosuomalaistyöhön osallistuminen Espanjassa. Eritellymmän tavoitteena on selvittää turistiseurakunnissa

- *tiedotuskanavien käyttö*
- *osallistujakunnan rakenne*
- *osallistumisen motivaatiota*
- *toimintaan kohdistuvat odotuksia*
- *osallistujien mahdolliset toivomukset seurakuntatyölle Suomessa.*

Alueellisesti tutkimuksen kohteena ovat kaikki ne Espanjan alueet, joissa on säännöllistä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa. Näitä ovat Manner-Espanjassa Costa Blanca (Torrevieja) ja Aurinkorannikko (siellä tutkimuskohteina Fuengirola ja Benalmadena) sekä Kanarian saarten toimipaikat, Teneriffalla Puerto de la Cruz ja Playa de las Américas sekä Gran Canarialla Playa del Inglés ja Las Palmas. Tutkimuksen ulkopuolelle jää siis osa Aurinkorannikon jumalanpalveluspaikoista (Torremolinos, Nerja ja satunnaisempi paikka Calahonda) sekä ne Espanjan kohteet, joissa pappi vierailee vain muutaman kerran vuodessa (lähinnä Madrid ja Mallorca).

Pääasiallisena tutkimusjoukkona ovat kirkon ulkosuomalaistyön toimipaikoissa Espanjassa messuihin yhdessä tilaisuudessa toimikaudella 2009–2010 osallistuneet. Tutkimuksella kartoitetaan kolmen eri suomalaisryhmän (pysyvät asukkaat, talviasukkaat ja turistit) osuus kirkolliseen toimintaan osallistumisessa.

Tutkimuspaikoissa pidetyt jumalanpalvelukset ovat kaikki ehtoollisjumalanpalveluksia eli messuja. Tässä tekstissä niistä käytetään kuitenkin vaihtelevasti termejä messu ja jumalanpalvelus.

3.3. Tutkimusaineisto

Peruslähtökohdaksi tutkimuksessa on otettu tietojen kokoaminen suppealla jumalanpalveluksiin osallistuville kohdistetulla kyselyllä. Tutkimuskohteiksi ajateltiin ensin Aurinkorannikko, Playa del Inglés Gran Canarialla ja Puerto de la Cruz Teneriffalla, jotka selvimminkin edustavat erilaisia kohteita Espanjassa. Suhteellisen pienellä kustannusten lisäyksellä mukaan voitiin kuitenkin ottaa muutkin säännöllisen jumalanpalvelustoiminnan paikat Espanjassa eli Torrevieja Costa Blancalla, Las Palmas Gran Canarialla ja Las Américas Teneriffalla.

Tietojen kokoamiseksi pidin parhaana jumalanpalvelusten yhteydessä suoritettavaa kyselyä. Olin käyttänyt Tampereen Tuomasmessua koskevassa tutkimuksessani (Mäkeläinen 2008) kaikille osallistujille jaettua samantapaista suppeaa kyselylomaketta. Siinä tutkimuksessa kyselyihin vastasi 86–88 %, mitä voidaan pitää poikkeuksellisen korkeana vastausprosenttina. Tästä rohkaistuneena päädyin samanlaiseen menettelyyn Espanjassakin, vaikka oletin, että yhtä korkeisiin vastausprosentteihin ei tässä kyselyssä päästä.

Yhtenä ongelmana oli joittenkin jumalanpalveluspaikkojen tiukka aikataulu. Useassa paikassa suomalaisten käytettävissä on hyvin rajattu aika, joten lomaketta ei voinut jäädä pitemmäksi aikaa täyttämään messun jälkeen. Tuskin kovin monet olisivat malttaneet niin tehdä, sillä tuttujen kohtaaminen "kirkonmäellä" on tärkeä osa yhteen tuleamista.

Muutenkin kysymysten suuri määrä olisi saattanut pienentää vastausprosenttia. Lomake tiivistettiin ohjeineen A5-kokoon taitettuun kaksipuoliseen A4-arkkiin.

Vastaajajoukon kattavuus ja koottavien tietojen määrä ovat luonnollisesti jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Suppealla otoksella olisi voitu saada paljon monipuolisempaa tietoa osallistujakunnasta. Lähtökohtana oli kuitenkin kokonaiskuvan saaminen, minkä vuoksi oli syytä tyytyä suppeaan muuttujamäärään. Lomakkeessa oli lähinnä esikoodattuja monivalintakysymyksiä ja messun liittyvien asioiden merkityksestä kysymyspatteri.

Kysely toteutettiin Manner-Espanjassa syyskaudella 2009 ja Kanarian saarilla kevätkaudella 2010. Kyselyajankohdat ja vastaajamäärät ilmenevät seuraavasta taulukosta.

Taulukko 1. Kyselyajankohdat ja vastausmäärät.

paikkakunta	päivämäärä	lomakkeita jaettu	palautettu täytettynä	palautusprosentti
Benalmadena	18.10.2009	76	74	97
Los Boliches	25.10.2009	127	126	99
Torre vieja	28.11.2009	101	58	57
Las Palmas	28.1.2010	61	60	98
Playa del Inglés	29.1.2010	96	94	98
Puerto de la Cruz	23.1.2010	144	140	93
Las Américas	25.2.2010	40	39	81
Yhteensä	11.3.2010	654	591	89

Palautusprosenttia laskettaessa on edellä olevassa taulukossa otettu huomioon lomakkeen vastaanottamisesta kieltäytyneet (8) ja tyhjän lomakkeen palauttaneet (3). Koko tutkimusjoukosta aineistossa on siis mukana 89 %. Ilman Torre viejaa, jossa kysely toteutettiin muista poikkeavalla tavalla, palautusprosentti on 95. Vastausprosentit ovat siis vieläkin korkeammat kuin jossakin määrin mallina olleessa Tuomasmessua koskevassa kyselyssä

Playa de las Américasissa kysely toteutettiin kahdesti, sillä aiemmasta suunnitelmasta poiketen ensimmäinen kerta jouduttiin toteuttamaan hiihtoloman aikana, ja lomakauden lapsiperheteristit osallistuvat keskimääräistä vähemmän jumalanpalveluksiin. Toisella kyselykerralla siellä oli samoja osallistujia viisi, joille ei lomaketta annettu toistamiseen. Aurinkorannikolla kysely toteutettiin kahdessa peräkkäisessä messussa, koska lähipaikkakuntienkin osallistujat ovat valtaosin eri henkilöitä. Toisen kerran tulleeille 25 henkilölle ei jaettu lomaketta. Benalmadenassa toteutettu ensimmäinen kysely osui talvikauden alkuun, jolloin osallistujamäärä ei ollut vielä talven normaalilla tasolla.

Lomakkeet jaettiin edellä sanotuin poikkeuksin kirkon ovella kaikille messuun tulijoille paitsi ei Benalmadenassa esiintyneelle Suomesta vierailulla olleelle 14 hengen mieskuorolle. Tutkimuksesta mainittiin lyhyesti lomakkeiden jaon yhteydessä ovella ja asia oli kerrottu myös lomakkeen ingressissä. Vähän ennen messun alkua annettiin lisäksi yh-

teisesti lyhyt info tutkimuksesta ja motivoitiin vastaamaan. Kysymyksiin kehoitettiin vastaamaan ennen messua tai sen jälkeen, mutta ymmärrettävästi monet täyttivät lomaketta myös messun kuluessa.

Lomakkeet koottiin pois ovella kirkosta poistuttaessa. Näin ollen ei ole ihme, että päästiin hämmästyttävän korkeisiin vastausprosentteihin. Lomakkeita jaettaessa ja vastaanotettaessa ilmennyt reagointi oli muutamaa ihmettelyä lukuun ottamatta poikkeuksetta neutraalia tai myönteistä. Lomakkeen vastaanottamisesta kieltäytyi 8 henkilöä (1 %) ja tyhjiä lomakkeita palautettiin kolme. Kyselyyn vastaamisen motivaatio – tai sitten osallistujien velvollisuuden tunto – oli ilmeisen suuri.

Tietojen keruun ja sen vuoksi myös palautusprosentin osalta poikkeuksen muodosti Torre vieja. Seurakuntaneuvoston päätöksen mukaisesti lomakkeet jaettiin siellä vasta kirkosta poistuttaessa, kun tutkimuksesta oli kerrottu jo ennen messun alkua. Palautus oli mahdollinen jo samana päivänä kirkkokahveilla ja myöhemmin seurakuntakodilla tai seuraavan messun yhteydessä. Palautusprosentiksi tuli siellä 57, mikä sekin on keskimääräistä korkeampi ajatellen kyselyjä, joissa ei voida lähettää muistutuskirjettä tai uutta lomaketta.

Toinen erityispiirre Torre viejassa oli, että tietokatkoksen vuoksi lomakkeita jaettiin vain yhdellä ovella ja jälkeenpäin ilmeni, että osa kirkkovieraista oli käyttänyt toista sivuovea. Kirkkopäiväkirjan mukaan messussa oli kaikkiaan 180 henkilöä, missä lukumäärässä on mukana myös joitakin messua seuranneita paikallisia asukkaita.

Koska Torre viejaa lukuun ottamatta kysymys on käytännöllisesti ottaen kokonaistutkimuksesta, ei aineiston sisällä ole loogista laskea mitään erojen *tilastollista merkitsevyyttä*. Kysymys on lähinnä sen arvioimisesta, ovatko erot *merkityksellisiä*. Lukujen kuvaamat erot ovat todellisia tutkimusjoukkojen välisiä eroja. Jäljelle jäävät tietysti valideetti- ja reliabiliteettiongelmat. Muuttujien niukka määrä rajoittaa tulkinnan huomattavaa ulottamista kysytystä konkreettisesta asiasta laajempiin ulottuvuuksiin.

Torre viejan aineiston osalta vastausten yleistettävyyden koko kirkossa käyneiden joukkoon on jonkin verran ongelmallista. Sitä ei voida selvittää, ovatko toista sivuovea käyttäneet valikoituneet jollakin tavoin tutkimukseen liittyvien asioiden suhteen. Selvää lienee, että vastanneiden joukossa painottuvat aktiiviset osallistujat, jotka ovat olleet mukana seuraavassakin messussa. Toisaalta juuri Torre viejassa vinouma ei liene kovin suuri, koska yleisten havaintojen mukaan viikkoturistien määrä osallistujien joukossa on siellä hyvin vähäinen hotellien kaukaisen sijainnin vuoksi.

Eri kysymys on tulosten yleistettävyyden ajatellen kirkossa käymistä kaiken kaikkiaan näissä tutkimuskohteissa. Viikkoturistien määrä ja koostumus vaihtelee jonkin verran talven mittaan. Lapsiperheet matkustavat lähinnä koulujen loma-aikoina, mutta yleisen arvion mukaan tämä joukko ei ole aktiivista kirkossa käymisen osalta etelän lomillaan. Pyhäkoulua ei ole järjestetty näissä seurakunnissa jumalanpalvelusten yhteydessä.

Aineiston sisäisessä analyysissä, verrattaessa esim. säännöllisiä ja satunnaisia kävijöitä messun eri osien arvioinnissa tai eri tietolähteiden merkityksen osalta, ei sillä seikalla ole erityistä merkitystä, edustaako tutkimusviikkojen kirkkoväki tarkasti koko talven tyyppillistä osallistujajoukkoa. Osaryhmien erot pysyivät samansuuntaisina.

Kaikilla kyselyyn vastanneilla oli mahdollisuus sanallisiin kommentteihin avovastauksissa kysymyksissä. Suhteellisesti ottaen eniten kommentteja tuli Torre Viejassa, koska lomakkeita ei palautettu samassa tilaisuudessa, joten vastaamiseen oli enemmän aikaa. Kaikkiaan kirjallisia kommentteja antoi kyselyyn vastanneista 247 vastaajaa eli 42 %.

Tämän perusaineiston lisäksi tehtiin kaksi muuta kyselyä, toinen hyvin suppea yhdelle paluuryhmälle ja toinen Teneriffan Suomi-kerhon jäsenille. Teneriffalta Suomeen 3.3.2010 palaaville Aurinkomatkojen asiakkaille jaettiin lentokentälle menevissä busseissa pieni lomake, jossa kysyttiin suomalaisista jumalanpalveluksista tietämistä ja niihin osallistumista. Lomakkeet koottiin pois lentokentälle saavuttaessa. Lomakkeen palautti busseissa olleista 92:sta yli 14-vuotiaasta 90 eli 98 %.

Toukokuussa 2010 lähetettiin Teneriffan Suomi-kerhon¹ kesäviestin yhteydessä kaikille jäsenille samanpituisen kyselylomake kuin kirkkokyselykin oli, osin samoin, mutta pääosin eri kysymyksin. Myös kirkkokyselyyn osallistuneita kehoitettiin osallistumaan siihen. Sekä jäsenkirjeessä että itse lomakkeessa oli lyhyt selostus suoritettavasta kyselystä. Pyrkimyksenä oli saada kannanottoja myös vähän tai ei lainkaan seurakunnan toimintaan osallistuvilta. Kysely lähetettiin 677 kirjeessä yhteensä 935 jäsenelle, joista 50:lle lomake lähetettiin Teneriffalle, muille Suomeen. Postitus tapahtui Teneriffalta ja mukaan liitettiin Kirkon tutkimuskeskuksen palautekuori niille, jotka palauttavat lomakkeen Suomessa.

Nämäkin lomakkeet eivät olleet numeroituja, joten mitään karhuamista ei voitu tehdä. Lomakkeita palautettiin kesän loppuun mennessä 213 eli 23 % ja neljä analyysin suorittamisen jälkeen. Todennäköisesti osa aviopareista on riittävän yksimielisyyden vallitessa lähettänyt tilannettaan ja kantaansa ilmaisemaan vain yhden lomakkeen, joten sisällöllinen edustavuus voi olla vähän suurempi. Vastaamisen uskomista vaimon tehtäväksi voi päätellä siitäkkin, että tähän kyselyyn vastanneista on miehiä 32 %, kun heitä kirkkokyselyssä on 41 %. Lomakkeen palauttaneista on enintään kerran vuodessa messussa käyviä 27 %, joten uutta informaatiota tämä kysely joka tapauksessa tuotti. Tämä aineisto ei ole koko jäsenistön suhteen edustava vaan vinoutuu seurakunnan toimintaan osallistuvien suuntaan, mutta antaa hyvän pohjan verrata seurakunnan toimintaan osallistuvien ja osallistumattomien odotuksia.

Suomi-kerhon kyselyyn vastanneissa miehissä on enemmän seurakunnallisesti aktiivisia kuin naisvastaajissa (40 % osallistuu seurakunnan toimintaan viikoittain, naisista 28 %). Tämä osoittaa, että varsinkin seurakunnallisesti passiiviset miehet ovat jättäneet vastaamatta kyselyyn.

1 Kerhon virallinen nimi on Teneriffan Suomi-kerho. Jäljempänä kerholaisista käytetään ilmaisua Teneriffan Suomi-kerholaiset.

Suoritettujen kyselyjen lisäksi tehtiin lähinnä Aurinkorannikolla ja Puerto de la Cruzissa yhteensä 61 puolistrukturoidusti käytyä haastattelua. Muutamaa pariskunnan haastattelua ja Las Américasissa tehtyä viiden henkilön ryhmähaastattelua lukuun ottamatta haastattelut olivat henkilökohtaisia. Tutkijan lisäksi näitä haastatteluja teki Eeva-Liisa Mäkeläinen. Haastateltaviksi valikoitui lähinnä seurakuntien aktiivisia toimijoita, mutta mukaan haettiin jonkin verran myös seurakunnan toimintaan osallistumattomia. Haastatteluilla pyrittiin saamaan mukaan yksittäisten henkilöiden perusteluja kannanotoilleen. Menettely koettiin tarpeelliseksi senkin vuoksi, että kyselyn avokysymyksiin saatiin melko lyhyitä vastauksia varmaankin osin kirkkotilanteessa koetun kiireen takia. Haastattelut kestivät 15–60 minuuttia ja laajenivat usein keskusteluiksi tutkimuksen aihepiirin ulkopuolellekin.

Haastatteluun on saatu laadullista aineistoa, jonka edustavuus ei ole samanlainen kuin peruskyselyssä. Alueista haastatteluissa painottuvat Aurinkorannikko ja Puerto de la Cruz. Muilta alueilta on vain joitakin yksittäisiä haastatteluja. Oleskelun kestoa ajatellen näissä haastatteluissa painottuvat talviasukkaat, viikkoturistien määrä on huomattavasti pienempi.

4. Tiedottaminen

Suomessakaan kirkko ei ole enää aina keskellä kylää eikä kirkon torni näy kaikille varsinkaan lähiössä asuville. Muuttoliike ja kirkossa käynnin väheneminen ovat johtaneet tilanteeseen, jossa kaikki alueen asukkaat eivät edes tiedä, missä kirkko on, saati sitten, mitä toimintaa siellä on. Asiasta kiinnostuneet saanevat kuitenkin kohtalaisen helposti tiedon näistä asioista.

Espanjan suomalaisseurakuntien tilanne on aivan toisenlainen ja keskenäänkin hyvin erilainen. Tiedotuksellisen haasteen tuo erityisesti se, että alueella pysyvästi asuvien osuus suomalaisväestöstä on pieni.

Manner-Espanjassa viestinnällinen tilanne on helpottunut vuosi vuodelta, kun siellä leviävien suomalaislehtien määrä on jatkuvasti kasvanut:

	vuodesta:
aikakausilehti Olé	1985
Suomalainen Espanjassa	1991
Espanjan Sanomat	1997
OtaToma	2006
Uusi Fuengirola	2006

Aurinkorannikolla on eniten siirtokuntaa ja talviasukkaita ja vastaavasti eniten yleisiä suomenkielisiä tiedotusvälineitä. Nopeimmalla sykkeellä onnistuu siellä tiedottaminen viikoittain ilmestyvässä Uusi Fuengirola -lehdessä. Kaksi suomenkielistä kuukausittain ilmestyvää lehteä leviävät myös Costa Blancalle. Lisäksi siellä ilmestyy kaksi omaa alueellista lehteä, Meidän Costa Blanca ja Concordia.

Kanarian saarilla sen sijaan ei ole mitään kaikille suomalaisille helposti saatavilla olevaa säännöllistä tiedotuskanavaa. Suomi-kerhojen jäsenille on mahdollista saada tietoa kerhon tiedotteiden mukana muutaman kerran vuodessa. Neljä kertaa vuodessa ilmestyvä koko Espanjan Olé-lehti leviää vähäisessä määrin myös Kanarian saarille, mutta heikon kattavuuden vuoksi sitä ei kuitenkaan käytetä informaatioväylänä saarilla. Manner-Espanjassa Olé-lehdellä on suurempi merkitys. Suomenkielisen viestinnän roolia Aurinkorannikolla selvittänyt Aino Ahvonen toteaa, että seurakunnalla on aina ollut vahva sija Olé-lehden sivuilla. Lehden painosmäärä on 15 000 ja lehti ilmoittaa lehden lukijoiden määrän nelinkertaiseksi (Ahvonen 2008, 13).

Kirkkokyselyssä kysyttiin "Mistä olet saanut tietoa suomalaisista jumalanpalveluksista Gran Canariaa?" (ja vastaavasti muilla alueilla). Taulukossa 2 on esitetty alueittain myönteisen vastauksen antaneiden osuus kunkin tietolähteen osalta. Luetellut tietolähteet olivat osin erilaisia eri alueiden tilanteesta riippuen. Taulukossa on viimeisessä sarakkeessa laskettu prosentit sen mukaan, millä alueilla kyseinen vaihtoehto on ollut esillä,

Taulukko 2. Eri tietolähteiden osuus suomalaisista jumalanpalveluksista alueittain.

Tietolähde	Aurinko- rannikko %	Torrevieja %	Las Palmas %	Playa del Inglés %	Puerto de la Cruz %	Las Américas %	Yhteensä lkm	%
Ystävä, tuttava	42	53	68	40	54	41	284	48
Lehti	68	31	–	–	–	–	153	59
Radio	23	–	–	–	–	–	45	23
Internet	9	14	5	3	8	15	49	8
Srk-koti	48	84	–	–	–	–	144	56
Hotellikansio, opas	3	–	18	44	43	51	137	26
Srk:n ohjelma	19	60	8	6	12	8	104	18
Suomi-seura	–	19	–	–	–	–	11	19
Suomi-kauppa								
Muu	6	7	22	22	12	15	72	12

Jälleen kerran osoittautuu henkilökohtainen yhteydenpito tärkeimmäksi. Puolet kaikista vastaajista on saanut tiedon jumalanpalveluksista ystäviltä tai tuttavilta. Kaikkien muiden tietolähteiden merkitys riippuu alueen tilanteesta. Las Palmasin tilanteen familiarisuutta ja talviasukaspainotteisuutta osoittaa, että ystävät ja tuttavat ovat siellä selvästi vahvin tietolähde.

Manner-Espanja on saariin verrattuna huomattavasti helpommassa asemassa tiedotuksellisesti. Kiinnostuneilla on vara valita useasta eri tietolähteestä. Kyselyn lisäksi tehdyistä haastatteluistakin voi päätellä, että useimmat kokevat tietoa olevan riittävästi saatavilla. Tiedotus on jopa "hirmuisen hyvin hoidettu" (18m). Joku korosti kuitenkin tiedottamisen olevan suurempi ongelma kuin Suomessa (12m). Sellainenkin haastateltava, joka ei itse osallistu seurakunnan toimintaan, sanoi kyllä, että tietoa on hyvin, jos haluaa mennä (13n). Manner-Espanjan vahvuuksia ovat monet ilmaisjakelulehdet, jotka ovat laajalti saatavilla ja ovat Aurinkorannikolla selvästi yleisin tietolähde seurakunnan toiminnasta. Fuengirolassa lisäksi paikallisradio lähettää arkipäivisin suomenkielisen ohjelmajakson. Neljännes sikäläisistä kirkossakävijöistä saakin tietoa myös radion kautta.

Lisäksi Manner-Espanjassa seurakunnilla on seurakuntakoti yhteydenpito- ja informaatiopaikkana; Torrevejassa uusi seurakuntakoti on muodostunut keskeiseksi tiedotuspisteeksi. Aurinkorannikolla näitä seurakunnan tukikohtia on kolmessakin paikassa. Erityisesti Los Bolichesin seurakuntakoti Fuengirolassa keskeisellä suomalaisturistien liikkuma-alueella on selvästi havaittavissa. Ei-osallistuvakin suomalainen kommentoi:

- Seurakuntakoti tiedetään, paikka tunnetaan, se on maamerkki myös, kun teksti on isolla (21m).

Kanarian saarilla korostuu matkatoimistojen merkitys. Hotellikansioissa on vaihtelevassa määrin tietoa luterilaisesta seurakunnasta; valitettavasti kaikki matkanjärjestäjät eivät sisällytä hotellikansioihin tietoa seurakunnan toiminnasta. Luonnollisesti myös

oppaiden välillä on eroja, joissakin tapauksissa kävellen tehtävällä kaupunkikierröksellä nimenomaisesti näytetään seurakunnan toimipaikka. Matkatoimistojen informaation lisäksi Puerto de la Cruzissa seurakunta on toimittanut suomalaisten matkanjärjestäjien käyttämiin hotelleihin muutaman kerran vuoden aikana päivitettävän A4-kokoisen mainoksen. Tosin kaikissa hotelleissa ei tällaisille esitteille osoiteta tilaa.

Itse jumalanpalveluspaikka on luonnollisesti tärkeä tiedotuspiste. Erityisesti näin on Playa del Inglésissa, jossa ekumeeninen temppele on tullut turisteille laajalti tunnetuksi ja niinpä kirkon portilla oleva ilmoitus on keskeisen tärkeä. Muissa suomalaiskohteissa kirkon ovella on vaihtelevassa määrin mahdollisuuksia ilmoittaa suomalaisesta toiminnasta. Puerto de la Cruzissa seurakunnan käyttämä Franciscus Assisilaisen kirkko on keskeisessä paikassa, mutta ulkoa hieman huomaamaton ja paikallinen katolinen kirkko on rajoittanut ulkona ilmoittamista.

Haastatteluissa ilmenikin Puertossa hieman ristiriitaisia kannanottoja tiedottamisen riittävydestä:

- Ketkä eivät käy kirkossa, ne ei tiedä Chimisayn iltoja mistään. (25n)*
- (Tietävätkö turistit?) Luulen, että eivät tiedä muut kuin ne, jotka ovat ennenkin olleet. Meille on tullut paikan päällä selville ystäviltä. Ei ole tiedetty etukäteen. (40m)*
- Kyllä tiedetään. Jolla on halua ja tarvetta olla kirkon yhteydessä, niin [tietää] hirmuisen hyvin. (45m)*
- Kirkkokin [rakennus] on vähän näkymätön. (46m)*
- On monia hotelleja, missä on Turistikirkon esite, mutta ei luterilaisen kirkon jumalanpalveluksesta. Kun ensimmäisen kerran tultiin tänne, se hämäsi meitäkin. (46m)*
- Meidän puolestamme on [tiedotus järjestetty hyvin], mutta matkatoimistoilla on omat säännöt. Kaikki matkatoimistot eivät anna lupaa laittaa hotellikansioihin. Täällä on muutamia hyviä paikkoja [ilmoituksille suomalaisten erityisesti asuttamissa taloissa]. (48m)*
- Viikkoturistien osalta riippuu oppaasta, miten hän suhtautuu. (50m)*

Seurakunnan oma kausiohjelma toimii tietolähteenä erityisesti, milloin alueella on paljon talviasukkaita. Torrevejassa tämä tietokanava toimii kaikkein vahvimmin, 60 % osallistujista saa siitä tietoa seurakunnan toiminnasta. Koska messut pidetään siellä joka toinen viikko, on tällainen muistituki tarpeen useinkin osallistujille. Myös kaupungin turistitoimiston ikkuna on ollut Torrevejassa hyvä ilmoituspaikka.

Viestintämahdollisuudet ja tiedotuksen keinot vaihtelevat siis paljon paikkakunnittain Espanjan suomalaisseurakunnissa. Kaikissa tapauksissa ei kiinnostunutkaan aina

löydä tietoa messun ajasta ja paikasta, joten monen kanavan käyttäminen tiedottamisessa on todella tarpeen. Kanarian saaret ovat Manner-Espanjaa ongelmallisemmassa asemassa nopeissa tiedotustarpeissa. Las Américasissa osallistuja harmitteli tiedotuksen riittämättömyyttä, kun joskus kirkon ovet vain ovat kiinni (24m).

Paikkakuntien väliset erot eri tiedotuskanavien merkityksessä heijastavat sekä käytävissä olevia tiedottamisen muotoja että oleskeluajan pituuden vaikutusta. Turistien kohdalla painottuu hotellikansion ja turistioppaan antaman tiedon merkitys; ystävien ja tuttavien välittämä tieto on erityisen suuri osa-aikasiirtolaisten kohdalla. Turisti tekee valinnan herkemmin oman kiinnostuksen mukaan, talviasukas lähtee mukaan myös toisten kokemuksen perusteella. Ymmärrettävästi toistuvasti etelän kohteeseen tulevat löytävät seurakunnan informaation ensikertalaisia paremmin. Yksi vastaaja kirjoitti lomakkeeseen toivomuksen, että Suomessa seurakunta antaisi enemmän informaatiota ulkomaan lomakohteiden toiminnasta (Ten). Vaikkapa seurakuntalehdille turistikohteiden ulkosuomalaistyön esittely olisi hyödyllinen teema.

Eri ikäryhmien kesken on selviä eroja tiedotusvälineiden käytössä. Ymmärrettävästi Internetin käyttö mutta jonkin verran myös seurakuntasalin käyttö tietolähteenä vähenee ikäluokittain vanhempiin mentäessä. Aurinkorannikolla radiosta saavat tietoa erityisesti 65–74-vuotiaat (heistä 27 %). Alle 55-vuotiaat ovat selvästi aktiivisempia kuin vanhemmat ikäluokat useiden tiedotuskanavien käyttämisessä. Yli 15 prosenttiyksikön ero aktiiviseen suuntaan heidän osaltaan on seurakuntakodin, hotellikansion, Internetin ja lehden käyttämisessä tietolähteenä.

Puerto de la Cruzissa tein yhden viikkoturistiryhmän kohdalla suppean kyselyn tiedon perillemenosta. Aurinkomatkojen paluukuljetuksen yhteydessä jaettiin busseihin lentokentälle lähdettäessä lomakkeet, jotka koottiin lentokentällä pois. Kolmessa bussissa oli 143 turistia, joista noin 15 vuotta täyttäneitä 93 ja heistä 90 täytti lomakkeen. Vastaa- jista oli naisia 57 %. Hiihtoloma-ajankohdan vuoksi mukana oli paljon lapsiperheitä ja vastaajien ikärakennekin sen mukainen:

alle 35 vuotta	14 %
35–54 vuotta	43 %
55–64 vuotta	9 %
yli 64 vuotta	33 %

Heiltä kysyttiin sekä luterilaisten jumalanpalvelusten että Turistikirkon osalta sitä, tiesivätkö he kyseisistä tilaisuuksista ja osallistuivatko he niihin. Turistikirkon taustayhteisöä ei mitenkään selvitetty lomakkeessa.

Taulukko 3. Viikkoturistiryhmän tieto hengellisistä tilaisuuksista ja osallistuminen niihin Puerto de la Cruzissa (Paluumatkakysely).

	Luterilainen jumalanpalvelus	Turistikirkko
En tiennyt, mutta en olisi osallistunutkaan	29 %	43 %
En tiennyt, mutta olisi ollut kiinnostavaa osallistua	7 %	10 %
Tiesin, mutta en osallistunut	57 %	47 %
Sain tiedon ja osallistuin	8 %	0 %
Kaikki	101 %	100 %
N	90	90

Voidaan arvela, että runsaan lapsiperhejoukon vuoksi tällä ryhmällä on keskimääräistä vähemmän mahdollisuuksia osallistua aikuisväestön tilaisuuksiin, joten ainakin se lienee yleistettävissä, että enemmistö viikkoturisteista tietää suomalaisista luterilaisista jumalanpalveluksista, mutta huomattava vähemmistö (36 %) ei tule niistä lainkaan tietoisiksi. Pääsääntöisesti on myös niin, että jos haluaa osallistua, niin tiedon näistä tilaisuuksista kyllä saa. Alle kymmenes havahtuu harmittelemaan, että olisi ollut kiinnostavaa osallistua, jos olisi tiennyt. Sekin määrä riittää osoittamaan, että tiedottamisessa on parantamisen varaa.

Vaikka haastattelut painottuivat aktiivisiin kirkossa kävijöihin, välittivät hekin havaintoa, että turistilla on joskus niukasti tietoa seurakunnan toiminnasta. Luvussa 2 mainitussa kirkon ekumeenisessa strategiassa on yhtenä tavoitekohtana jakaa tietoa kirkon toiminnasta ja palveluista ulkomailla (Meidän kirkko 2009). Tämä tiedon jakamisen tarve on syytä tiedostaa jo lähtöseurakunnissa ja pitää esillä jumalanpalveluksiin osallistumisen mahdollisuutta Espanjassa oltaessa.

5. Seurakunnallinen osallistuminen

5.1. Kokonaisosallistuminen

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kaikkien jumalanpalvelusten osallistujamäärä vuonna 2009 oli 7,0 miljoonaa. Pääjumalanpalvelukseen osallistuneita oli yhteensä 4,1 milj., mikä on keskimäärin 1,7 % keskväkiluvusta (Kirkon tilastot 2010).

Suomalaisten jumalanpalvelusosallistumisen voi olettaa olevan Espanjassa jonkin verran korkeampi ainakin ikärakenteen ja juhlapyhien sijoittumisen vuoksi. Keskiväestöön verrattuna eläkeikäiset ovat ylliedustettuina Espanjan talvisuomalaisten keskuudessa ja heidän jumalanpalvelusaktiivisuutensa on Suomessakin keskväestöstä suurempi.

Kirkon nelivuotiskertomuksessa on esitetty suomalaisten suosituimmat kirkkopyhät, joista kärjessä ovat jouluaatto, 1. joulupäivä, 1. adventtisunnuntai, kiiristorstai ja pyhäinpäivä (Nelivuotiskertomus 2008, 84). Vuoden kierrossa talvilinnut ovat Espanjassa kymmenestä suosituimmasta kirkkopyhästä tavallisimmin yhdeksän pyhän aikana. Verrattaessa keskimääräistä jumalanpalvelukseen osallistumista vaikuttaa tämäkin tekijä keskilukuihin.

Espanjassa pitempään olevien oman perinteisen kulttuurin kaipuu voi olla motivoimassa kirkkoon useammin kuin Suomessa ja joidenkin kohdalla ajankäytölliset syyt saattavat edistää sitä. On vaikea sanoa, onko sillä merkitystä, että sikäläisessä kulttuurissa kirkossa käyminen on yleisempää kuin Suomessa. Kansainvälisen vertailun mukaan vähintään kerran kuussa osallistuu uskonnollisiin tilaisuuksiin Espanjassa 36 % väestöstä, Suomessa vain 14 %. Katolisia maita keskenään vertaillen espanjalaiset eivät kylläkään ole mitenkään erityisen aktiivisia. Puolassa vastaava luku on 78 % ja Portugalissakin 53 % (Niemelä 2003, 166).

Antti Kariston Aurinkorannikon suomalaisia koskevassa tutkimuksessa suomalaiseen jumalanpalvelukseen osallistuminen osoittautui varsin yleiseksi. Kyselylomakkeita jaettiin monien kanavien kautta ja vastauksia saatiin 398. Kysyttäessä suomalaisiin kulttuuritapahtumiin osallistumista talven aikana osoittautui suomalainen jumalanpalvelus toiseksi suosituimmaksi suomalaisyhdistyksen esitelmä- tai tiedotustilaisuuden jälkeen. Vastanneista 46 % oli osallistunut jumalanpalvelukseen ja 29 % muuhun luterilaisen seurakunnan tai Turistikirkon tilaisuuteen. Katoliseen messuun oli osallistunut 13 % vastaajista. Kulttuurinen osallistuminen osoittautui varsin kasautuvaksi, samat ihmiset käyvät useissa erilaisissa tilaisuuksissa, neljäsosa oli käynyt vähintään kuudessa erityyppisessä tilaisuudessa. Pääkomponenttianalyyysillä uskonnollinen osallistuminen eriytyi omaksi ulottuvuudekseen, jolla latautuivat myös suomalaiset taidenäyttelyt ja espanjalaiset markkinat. (Karisto 2008 b, 246–248). Turistit eivät kuuluneet Kariston tutkimuksen piiriin.

Taulukko 4. Tutkimuspaikkakuntien jumalanpalveluksiin osallistumisten kokonaismäärät vuonna 2009 (Vuosikertomukset).

alue	jumalanpalveluksien määrä	osallistuneita	osallistuneita tilaisuutta kohden
Aurinkorannikko	73	6 933	95
Torrevieja	17	2 045	120
Las Palmas	25	1 367	55
Playa del Inglés	25	3 317	133
Puerto de la Cruz	28	3 962	142
Las Américas	27	1 408	52
Yhteensä	196	20 197	103

Taulukkoon on koottu seurakuntien tilastojen perusteella kirkossa käyntien määrät. Suomalaisittain keskimääräiset osallistumisluvut ovat varsin korkeita, vaikkakin paikoin ehkä laman vaikutuksesta pienemmät kuin edellisenä vuonna. Inglésin osallistujamäärä on 20 % pienempi kuin kaksi vuotta aiemmin. Aurinkorannikon keskiarvo olisi selvästi korkeampi, mutta mukana tilastossa ovat kirkkojen lisäksi Los Bolichesin jumalanpalveluskäyttöön kovin pienellä seurakuntakodilla pidetyt messut – talvikaudella joka toinen sunnuntai ja kesäkaudella joka sunnuntai.

Riittäviä perusteita ei ole esittää numeraalista tietoa siitä, kuinka suuri osa Espanjan suomalaisista osallistuu jumalanpalveluksiin, mutta yleinen tuntuma on, että suomalaisten kirkossa käynti on siellä jonkin verran yleisempää kuin Suomessa nimenomaan vanhempien ikäluokkien keskuudessa. Nuorten ei oleteta sielläkään käyvän paljon kirkossa. Kariston muihin kuin turisteihin kohdistuneessa tutkimuksessa 28 % niistäkin, joille uskonto ei ole tärkeä, kertoi käyneensä talven aikana jumalanpalveluksissa (Karisto 2008 b, 249).

Vuonna 1995 kootussa haastatteluaineistossa monet kertoivat ottavansa osaa hengellisiin tilaisuuksiin Espanjassa enemmän kuin Suomessa. Suikki-Honkanen päätyi siihen, että vajaa puolet haastatelluista ei käynyt lainkaan seurakunnan tilaisuuksissa. Seurakunnan toimintaan suhtauduttiin kuitenkin positiivisesti ja sen uskottiin olevan erittäin tärkeää merkittävälle osalle Aurinkorannikon suomalaisia (1996 b, 85–86).

Kun valtaosassa Espanjan suomalaisia käsitteleviä tutkimuksia on paljolti keskitytty talviasukkaisiin, näyttäytyy seurakunnan tavoitavuus ja tunnettuus paljon parempana kuin mitä tilanne on turistien kohdalla. Mielikuva turistienkin yleisestä osallistumisesta messuun lomamatkallaan on vahvasti liioitteleva. Messussa mukana olevat edustavat hyvin pientä vähemmistöä alueella sillä hetkellä olevista turisteista. Tilastollinen vertailu Suomen tilanteeseen on kuitenkin vaikeaa, koska valtaosan oleskelu Espanjassa on lyhytkestoista eikä osallistumismahdollisuuksia ole samalla tavalla kuin Suomessa. Lisäksi suomalaisten määristä jumalanpalveluspaikoilla ei ole täsmällistä tietoa.

Suomessa uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuu vähintään kerran kuussa 14 % suomalaisista (Niemi 2003, 213). Yhdellä kertaa pääjumalanpalvelukseen osallistuu Suo-

messu keskimäärin vajaat kaksi prosenttia kirkon jäsenistä (Nelivuotiskertomus 2008, 77). Turistien osallistumisprosentti koko talven osalta laskettuna ei ole Espanjassa huomattavasti tätä suurempi osin jo senkin vuoksi, että monin paikoin hotellit ovat kaukana jumalanpalveluspaikoista. Talviasukkaiden osallistuminen on kuitenkin selvästi Suomea yleisempää. Kauneimmat joululaulut on monin paikoin eniten suomalaisia kokoava yksittäinen tapahtuma.

Teneriffan Suomi-kerholaisille kohdistetussa kyselyssä tiedustettiin osallistumisaktiivisuutta jumalanpalvelukseen Suomessa ja Teneriffalla samoin vastausvaihtoehdoin. Seuraava asetelma osoittaa, että useimmilla aktiivisuus on talvikohteessa suurempaa kuin Suomessa:

<i>osallistuu uskonnollisiin tilaisuuksiin useammin Suomessa</i>	<i>12 %</i>
<i>osallistuu Suomessa yhtä usein kuin Teneriffalla</i>	<i>31 %</i>
<i>osallistuu Teneriffalla useammin kuin Suomessa</i>	<i>57 %</i>

Ero Suomen aktiivisuuteen on hätkähdyttävän suuri niitten kohdalla, jotka käyvät Teneriffalla viikoittain jumalanpalveluksessa. Heistä kaksi kolmasosaa käy Suomessa enintään muutaman kerran vuodessa kirkossa. Joukossa on tosin niitäkin, jotka ovat pienemmän osan vuotta Suomessa. Positiivisesti tulkittuna tämä osoittaa seurakuntatyön suuren merkityksen Espanjassa talveaan viettäville suomalaisille, mutta herättää kysymyksen, miten seurakunta kohtaisi heidät paremmin myös Suomessa.

Taulukko 5 osoittaa, että Teneriffalla talviasukkaat ovat aktiivisempia kirkossa kävijöitä kuin lyhyempään saarella oleskelevät. Vastaajista 13 % ei ole koskaan osallistunut luterilaiseen messuun Teneriffalla. Tästä ei voi päätellä kaikkien Teneriffan suomalaisten kirkkoaktiivisuutta, koska vastaajajoukko on todennäköisesti vinoutunut kirkollisesti myönteiseen suuntaan. Silti vaikuttaa selvältä, että enemmistö Teneriffalla pitempään oleskelevista on joskus käynyt kirkossa. Lisäksi niiden joukossa, jotka yleensä käyvät kirkossa, on enemmän kuin Suomessa säännöllisesti osallistuvia.

Taulukko 5. Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyyn vastanneiden kirkossakäyntiaktiivisuus Teneriffalla siellä oleskeluajan mukaan ryhmiteltynä.

oleskeluaika Teneriffalla	viikoittain %	kerran kuussa %	muutaman kerran vuodessa %	enintään kerran vuodessa %	yhteensä %	N
enint. 4 kk	26	10	27	37	100	108
5 kk tai enemmän	39	21	27	17	100	104
kaikki	32	15	26	27	100	212

Tutkimuksen puitteissa tehdyissä haastatteluissa ilmeni yleinen positiivinen yleisvaikutelma suomalaisten osallistumisesta jumalanpalveluksiin. Myös haastatellut esitti-

vät arvion suomalaisten aktiivisemmasta kirkollisesta osallistumisesta Espanjassa kuin Suomessa.

- *kirkossakäynti yleisempää, ilmeisesti yhteenkuuluvuuden tarve*
- *Täällä on yhteenkuuluvuus erilaista kuin Suomessa. Kaikki ovat vieraassa maassa. (3m)*
- *Täällä yleensä sellaiset ihmiset, jotka eivät käy Suomessa kirkossa, tulevat kirkkoon. Kynnys on matalampi. Monet sanovat: En minä Suomessa käy niin usein kirkossa kuin täällä. (3m)*
- *Suomessa käydään suurina juhlapyhinä, häissä ja hautajaisissa, Espanjassa muutenkin.*
- *(Viikkoturisti:) Jos olisi pitempään, tulisi varmaan käydyksi. Aika tulisi pitkäksi. Viikon nyt vain täällä, opas esitteli (51)*
- *Toisaalta helpompi mennä kirkkoon täällä, mutta sitten kaiken kaikkiaan helpompi, seurakunta on lähempänä ihmisiä kuin Suomessa. Aika pitkälle ikäksymys, nuoret eivät mene seurakunnan piiriin. Meidän ikäiset tutustuvat seurakuntaan sitä kautta, että Pacosin tuvalla viedään lapsi seurakunnan kerhoon. Muuten pitää olla uskonnollinen vakaumus, että lähestyy seurakuntaa. Vanhempien helpompi, he tietävät, että sieltä saa ikäistä seuraa. Eläkeläinen, jolla ei ole aktiivista harrastusta, siellä on helppo luoda kontakteja. Kuitenkin matalampi kynnys täällä kuin Suomessa, ja tuntuu, että papiksi valikoituu vähän avoimempia, kansan miehiä, ainakin tähän mennessä on ollut. (54–55)*
- *Sellaiset, jotka ei koskaan Suomessa rohkene tulla, käyvät täällä kirkossa, kun naapuri ei ole näkemässä. (40m)*
- *Kun on tämä [=se] aika mennyt ohitse, jolloin tänne tultiin ryypäämään ja remuamaan, niin tänne voi tulla kirkkoon ilman huonoa omaatuntoa, vaikka ei ole kirkon jäsen. Se maksetaan siinä kolehdissa. (45m)*
- *Meillä on paljon tuttavvia, jotka sanovat, että he katsovat kirkot ulkoa ja kapakat sisältä. Joululauluja tulevat laulamaan. (45m)*
- *Silloin, kun olin täällä pitkään, kävin melkein joka lauantai. Suomessa vain jouluna ja kirkollisissa toimituksissa Täällä se oli sellainen traditio, että mentiin porukalla, näki ihmisiä, joita ei muulloin nähnyt. (61n, nyt viikkoturisti).*

Tietenkin suomalaisten parissa on myös kielteistä suhtautumista. Teneriffan Suomi-kerhon kyselyssä tiedustettiin myös: "Mitä pitäisi tapahtua, että tulisit useammin kirkkoon Teneriffalla?" Vahvin vastaus oli: "Mikään ei saa minua sinne". Huolimatta monissa keskusteluissa syntyneestä vaikutelmasta kirkossa käynnin yleisyydestä lienee selvää, että varsinkin turistit huomioon ottaen kirkossa käyvät ovat pienenä vähemmistönä Espanjan

suomalaisten keskuudessa, mutta niin lienee kaikkien tapahtumien ja toimintojen kohdalla. Huomiota kiinnittävät silti monien osallistumattomienkin positiiviset kommentit seurakunnasta. Näitten kommenttien esittäjistä eivät siis kaikki itse osallistu seurakunnan toimintaan ja heidän tuttavapiirissään on ihmisiä, jotka eivät tule kirkkoon, mutta yleisvaikutelmana on silti seurakunnan arvostaminen.

5.2. Messun osallistujarakenne

Espanjassaoloaika. Kirkkovieraat jakautuvat varsin tasaisesti kohdealueella oloajan suhteen. Viikkoturisteja on vajaa neljännes, yli kahden viikon lyhytaikaisia kävijöitä on runsas neljännes, ja suunnilleen puolet oleskelee alueella kolme kuukautta tai pitempään. Pysyviä asujia vastaajista on 14 %. Todennäköisesti kirkkossakäyntiaktiivisuus korreloi positiivisesti Espanjassa vietetyn ajan kanssa, sillä turistien osuus maassa olevista on Kanarian saarilla huomattavasti suurempi.

Taulukko 6. Kyselyyn vastaajat alueittain oleskeluajan keston mukaan ryhmiteltyinä.

	1–2 viikkoa	3 viikkoa–2 kk	noin 3–5 kk	noin puoli vuotta	asuu pysyvästi	yhteensä %	N
Aurinkorannikko	12	28	11	25	26	100	200
Torrevieja	2	16	19	52	12	100	58
Las Palmas	10	28	20	18	23	100	60
Playa del Inglés	49	31	12	4	3	100	93
Puerto de la Cruz	29	32	14	19	6	100	139
Las Américas	41	36	13	10	0	100	39
Kaikki	23	29	13	21	14	100	589
N	133	170	79	124	83		589

Pysyvästi Espanjassa asuvia kirkkovieraista on eniten Aurinkorannikolla (26 %) ja Las Palmasissa (23 %). Puolen vuoden asukkaita on eniten Torrevejassa (52 %), ja viikkoturisteja on selvästi eniten Playa del Inglésissä (49 %) ja Las Américasissa (41 %). Gran Canarian kaksi kirkkoa kokoavat siis tässä suhteessa täysin erilaisen osallistujajoukon.

Espanjassa oleskelun perusteet on monien osalta tiivistetty haastateltavan kommentissa:

– *Sairaudet, kiinnostus, lämpö, kauneus (42)*

Seurakuntakin voi olla merkittävänä perusteena toistuvaan palaamiseen samalle paikkakunnalle:

– *(Käynyt vuodesta 1979 lähes säännöllisesti, nykyisin 10 viikkoa) Syyt: luonto,*

seurakuntaan tutustuminen, hyvä olo, kauneus joka puolella, rakennukset, puistot, valot (41n).

Osallistumisen säännöllisyys. Suomen luterilaisen kirkon messu järjestetään viikoittain Kanarian saarilla neljässä paikassa ja Costa Blancalla Torreviejassa joka toinen viikko. Aurinkorannikolla messupaikat vaihtelevat siten, että Fuengirolan Los Bolichesissa messu on joka sunnuntai, vuorotellen kirkossa ja seurakuntakodilla. Sen lisäksi messu on kerran kuussa Benalmadenassa, Torremolinosissa ja Nerjassa ja harvemmin Calahondassa. Aktiivisimmat osallistuvat siellä myös muuhun kuin oman asuinalueensa messuun, mutta useimmat vain lähinnä olevassa tai heille muuten tutuimmaksi tullessa paikassa pidettävään jumalanpalvelukseen. Sen vuoksi aineisto koottiin Aurinkorannikolla kahdessa perättäisessä messussa.

Seurakunnan vaihtuvuutta Espanjan suomalaisseurakunnissa kuvaa, että kaikista kyselyyn vastanneista 14 % oli ensimmäistä kertaa sen alueen (Aurinkorannikko, Costa Blanca, Gran Canaria, Teneriffa) suomalaisessa jumalanpalveluksessa ja liki saman verran oli vain kerran pari aiemmin olleita. Seuraavassa tarkastelussa pidetään harvoin osallistuvina niitä, jotka ovat enintään pari kertaa aiemmin osallistuneet sillä alueella suomalaiseen jumalanpalvelukseen. Aktiivisuus-ilmaus on tietenkin epätasallinen, koska harvoin osallistuvien joukkoon mahtuu alueelle uusina juuri tulleita, mutta muuten aktiivisia kirkossa kävijöitä.

Säännöllisesti osallistuvien määrä on selvästi suurin Torreviejassa (91 % osallistunut messuun usein) ja satunnaisten kävijöitten osuus on selvästi suurin Playa del Inglésissä ja sen jälkeen Playa de las Américasissa. Torreviejan tulosten tulkinnassa on otettava huomioon, että siellä lomakkeet palautettiin myöhemmin ja palautusprosentti oli muita pienempi. Selvää on, että palauttamattomissa on herkemmin juuri satunnaisia kävijöitä jo käytännön syistä, koska postipalautuksen mahdollisuutta ei aktiivisesti tarjottu. Kuitenkin jo työntekijöiden havaintojen mukaan siellä on huomattavan vähän viikkoturisteja mukana, koska suomalaisten Costa Blancalla käyttämät hotellit ovat kauempana Torreviejasta.

Seuraavassa asetelmassa on paikkakunnittain korkeintaan pari kertaa aiemmin käyneiden osuus:

Aurinkorannikko	23%
Torrevieja	9 %
Las Palmas	23 %
Playa del Inglés	47 %
Puerto de la Cruz	21 %
Playa de las Américas	38 %
Kaikki	26 %
N=	586

Lukumäärät osoittavat osallistujajoukon rajun vaihtuvuuden nimenomaan Playa del Inglésissä. Harvoin käyvien suuri osoittaa, että kokemus suomalaisesta jumalanpalveluksesta Espanjassa kertyy vuoden ja vuosien mittaan varsin laajalle joukolle suomalaisia.

Sukupuoli. Yleisesti on todettu, että lähinnä urheilukilpailuja lukuun ottamatta lähes kaikissa kulttuuririennoissa on naisenemmistö. Myös uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisessa naiset ovat miehiä aktiivisempia. Suomessa naisista vähintään kerran kuussa uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuvia on 4 prosenttiyksikköä enemmän kuin miehistä ja vähintään kerran vuodessa jumalanpalveluksiin osallistuvissa ero on 12 prosenttiyksikköä (Niemelä 2003, 188).

Tätä taustaa vasten Espanjan kirkkovieraissa on huomattavan paljon miehiä, 41% kaikista vastanneista. Tasainen sukupuolijakauma on osaltaan osoitus siitä, että pariskunnat osallistuvat yhdessä jumalanpalveluksiin niin kuin todennäköisesti moneen muuhunkin ajankäytön muotoon. Kaikkein tasaisin sukupuolijakauma on Las Américasissa, hivenen muita suurempi naisenemmistö on Aurinkorannikolla. Siellä seurakunta onkin lähinnä suomalaista seurakuntaa siinä mielessä, että pysyvien asukkaiden osuus on siellä muita suurempi.

Ikärakenne. Eläkeikäisten yliedustus on luonnollisesti odotettavissa sekä kirkossakäyntikulttuurin että suomalaisten Espanjan-turismin perusteella. Suomessa keskiväestön kirkossakäyntiaktiivisuus kasvaa vanhempiin ikäluokkiin mentäessä. 65 vuotta täyttäneistä osallistuu jumalanpalvelukseen vähintään kerran vuodessa 63 %, mutta 25–34-vuotiaista vain 42 % (Niemelä 2003, 193). Espanjaan suuntautuvassa turismissa vanhemmat ikäluokat ovat vahvemmin edustettuina ja talviasukkaat ovat valtaosin eläkeläisiä.

Valitettavasti Suomessa ei ole aikoihin tehty vastaavia osallistumistutkimuksia jumalanpalveluksista, joten ei pystytä mittaamaan, missä määrin eläkeikäiset korostuvat Suomea enemmän. Myöskään Espanjassa oleskelevien suomalaisten ikärakenne ei ole tiedossa, joten eri ikäluokkien osallistumisaktiivisuutta ei voida mitata.

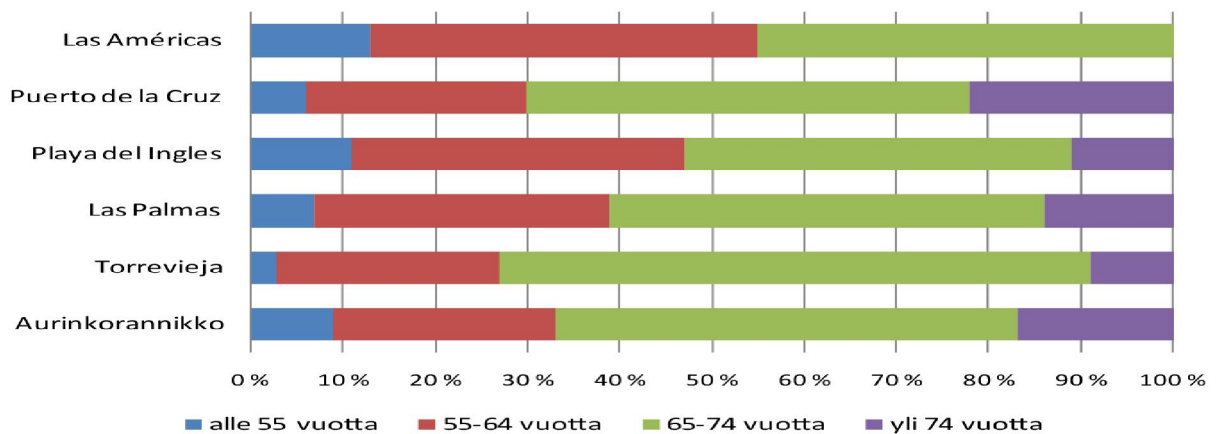
Taulukkoon 7 on tutkimusaineiston ikäjakauman lisäksi merkitty koko väestön ikäjakauma ja Antti Kariston Aurinkorannikolta kokoaman – ei kylläkään koko suomalaisjoukkoa edustavasti kootun – tutkimusaineiston ikäjakauma. On selvää, että Espanjassa oleva suomalaisväestö, sekä turistit että pitempään oleskelevat, painottuvat vanhempiin ikäluokkiin. Poikkeuksen muodostavat jotkut koulujen loma-ajat. Kirkossa kävijät ovat keskimäärin vieläkin vanhempia kuin alueella oleva suomalaisväestö.

Taulukko 7. Kyselyyn vastanneiden, Aurinkorannikolla asuvien (Karisto 2008b, 167; aineisto vuodelta 1998), Suomen 15 vuotta täyttäneen ja Suomen 55 vuotta täyttäneen väestön ikäjakauma vuoden 2009 lopussa (Tilastokeskus).

ikä	kaikki kyselyyn vastanneet	Aurinkorannikolla vastanneet	Aurinkorannikon suomalaiset	kaikki yli 14-vuotiaat %	kaikki yli 54-vuotiaat %
alle 55 vuotta	8 %	9 %	18 %	62	–
55–64 vuotta	28	24	32	17	45
65–74 vuotta	49	50	40	11	29
yli 74 vuotta	15	17	10	10	26
Yhteensä	100	100	100	100	100
N	575	196	388	4 463 000	1 645 000

Kaikista Espanjassa suomalaisiin messuihin osallistujista on 2/3 yli 64-vuotiaita ja vain 8 prosenttia alle 55-vuotiaita. Työikäisten osuus on muita alueita suurempi Las Américasissa (55 %) ja Playa del Inglésissä (47 %) – näillä vahvoilla turistialueilla on myös muita suurempi vaihtuvuus kirkkoväessä. Aurinkorannikolla ikäjakauma on muita alueita laajempi, mikä sekkin osoittaa, että seurakunta on siellä lähempänä suomalaista seurakuntaa kuin muut Espanjan alueet. Costa Blancalla puolestaan on 65–74-vuotiaita peräti 64 % kaikista vastanneista. Puerto de la Cruzissa taas on yli 74-vuotiaiden osuus suurempi kuin muilla alueilla (22 %).

Kuvio 3. Messuun osallistuneiden ikäjakauma alueittain.

Epäilemättä ikärakenteella on vaikutuksensa osallistujien tarpeisiin ja heidän elämäntilanteensa huomioon ottavaan toimintaan. Kun useimmat työntekijätkin ovat eläkeikäisiä, ovat kohderyhmän keskeiset kysymykset heille tuttuja.

Ammattiala. Osallistujarakennetta voidaan tarkastella myös heidän edustamansa ammattialan kannalta. Opetustoimen piiristä tulee 17 %, terveydenhuollosta 18 %, hallinnosta 12 % ja muusta palvelusta 29 %. Teollisuus ja rakentaminen ovat ammattialoista jonkin verran aliedustettuja, sillä sen alan edustajia ammattinsa ilmoittaneista on 17 %, kun heitä koko ammatissa toimivasta väestöstä on 24 %.

Koulutustaso. Koulutuskysymyksen vastanneista on korkeakoulututkinnon suorittaneita 24 %, lukion tai opistotasaisen koulutuksen suorittaneita 37 % ja perusasteen koulutuksen saaneita 39 %. Korkea-asteen koulutuksen saaneita on selvästi eniten Torre viejan vastaajissa (45 %) ja vähiten Playa del Inglésin kirkkoväessä, jossa perusasteen koulutuksen saaneita oli 69 %. Jo Selänniemen viiden etelän kohteen vertailevassa tutkimuksessa Playa del Inglésin suomalaisilla oli muihin kohteisiin verrattuna alempi keskimääräinen koulutustaso (1996 b, 61). Karisto päätyy Aurinkorannikkoa koskevassa laajassa tutkimuksessaan, jonka aineisto ei tosin ole koko alueen suomalaisväestöä edustavasti koottu, sikäläisten olevan Suomen keskiväestöön verrattuna koulutetumpia (Karisto 2008 b, 180–181)

Uskonnollinen tausta. Vastaajajoukko oli luonnollisesti lähinnä luterilaiseen kirkkoon kuuluvia. Uskontokunnan ilmoittaneista kuului luterilaiseen kirkkoon 95 % ja muihin kristilliseen kirkkoon tai yhteisöön 2,5%. Keskimääräistä enemmän muita kuin Suomen ev.lut. kirkon jäseniä oli Las Américasissa ja Las Palmasissa.

Osallistuminen vaikuttaa ekumeenisemmalta kuin Suomessa. Monissa toimipaikoissa messuun osallistujien joukossa on Turistikirkossa aktiivisesti toimivia helluntailaisia. Vapaaehtoistehtävissäkin toimii muutama helluntailainen.

Kysyttäessä uskonnollista osallistumista Suomessa ilmoitti 42 % käyvänsä säännöllisesti kirkossa tai muussa uskonnollisessa tilaisuudessa muutenkin kuin kirkollisten toimitusten yhteydessä. Harvoin osallistuvia oli 42 % ja enintään satunnaisesti käyviä 18 %. Suomessa säännöllisesti osallistuvia oli eniten Teneriffalla (46 %). Kaikista vastaajista 4 % ilmoitti, ettei käy Suomessa kirkossa tai yleensä uskonnollisessa tilaisuudessa käytännössä koskaan. Puerto de la Cruziin seurakuntaelämää leimaa sekin, että siellä juuri tuolloin oli noin kahden kuukauden ajan nelisenkymmentä vanhoillislestadiolaista, joista suuri osa oli säännöllisesti jumalanpalveluksissa mukana. Keskustelujen perusteella myös he osallistuivat seurakunnan yhteiseen jumalanpalvelukseen siellä paljon useammin kuin Suomessa.

Taulukko 8. Kaikkien suomalaisten (Nelivuotiskertomus 2008, 33) ja Teneriffan kyselyyn osallistuneiden käyntiaktiivisuus uskonnollisissa tilaisuuksissa Suomessa.

uskonnollisessa tilaisuudessa käyntitiheys Suomessa	Teneriffalla usein kirkossa %	Teneriffalla enint. satunnaisesti kirkossa %	keskivertoväestö Suomessa 2005 %
vähintään kerran kuussa	27	4	14
muutaman kerran vuodessa	43	31	23
korkeintaan kerran vuodessa	17	19	17
harvemmin	11	20	
käytännössä ei koskaan	2	25	46
Yhteensä	100	99	100

Edellä on todettu, että sekä perustutkimuksen haastattelujen että Teneriffan aineiston perusteella suomalaisten kirkollinen osallistuminen on Espanjassa aktiivisempaa kuin Suomessa. Tämä ei tietenkään koske kaikkia suomalaisia, vaan joukossa on myös paljon niitä, jotka pysyvät passiivisina myös Espanjassa. Toisaalta, vaikka Espanjassa aktiivisesti osallistuvien osallistuminen usein väheneekin Suomessa, he ovat kuitenkin keskiväestöä aktiivisempia myös Suomessa.

5.3. Muuhun seurakunnan toimintaan osallistuminen

On selvää, että messu kokoaa suomalaisia olennaisesti enemmän kuin muu säännöllinen toiminta. Yhdellä kertaa kirkossa on kuitenkin eniten Kauneimmat joululaulut -tilaisuudessa. Siihen osallistuu niitäkin, jotka eivät muutoin käy kirkossa. Lisäksi lähinnä Aurinkorannikolla pidetyt konsertit ovat hyvin suosittuja. Säännölliseen viikkotoimintaan osallistuvien määrä on messuun verrattuna suhteellisesti pienempi kuin Suomessa eli messu on Espanjassa olennaisempi osa seurakunnan toimintaa kuin Suomessa.

Aurinkorannikolla muu toiminta painottuu useihin pienryhmiin (raamattupiiri, miesten piiri ja seurakunnan yhteydessä toimivat useat potilasryhmien vertaisryhmät) ja henkilökohtaiseen työhön. Teneriffalla viikkotilaisuudet ovat yleisötilaisuuksien luonteisia. Torrevejassa on sekä pienryhmiä että yleisötilaisuuksia (Salokangas 2008, 38).

Seurakuntakodit ovat merkittäviä avoimen toiminnan muotoja. Aurinkorannikon kolmella seurakuntakodilla oli vuoden 2008 aikana yhteensä 31 000 käyntiä, näistä 18 000 Los Bolichesin seurakuntakodilla (Vuosikertomukset).

Tämän tutkimuksen piiriin ei kuitenkaan kuulu seurakuntien kokonaistoiminnan kartoittaminen eikä siis osallistujarakennetta tutkittu muun toiminnan osalta. Kirkkokyselyssä kysyttiin kuitenkin vastaajien osallistumista muuhun seurakuntatoimintaan. Alakohtina mainitut osallistumismuodot vaihtelivat paikkakunnittain tilanteen mukaan.

Taulukko 9. Muuhun seurakuntatoimintaan osallistuneiden osuus kaikista messuun osallistuneista alueittain. ²

osallistumis- muoto	Aurinko- rannikko %	Torreveja %	Las Palmas %	Playa del Inglés %	Puerto de la Cruz %	Las Américas %	Kaikki %	N %
tilaisuudet, ryhmät	26	78	12	8	41	13	30	575
retket	25	–	–	–	21	...	23 (13)	332
palvelu-tehtävä	14	28	21	6	16	11	15	575
yhteensä %	47	83	27	12	47	18	41	..
N	200	58	60	94	140	39		591

Kaikista vastaajista on melko suuri määrä (41 %) ollut mukana muussa seurakunnan toiminnassa, useimmat heistä jossakin muussa tilaisuudessa tai pienryhmässä. Oli odotettavissa, että enemmistöllä kirkkovieraista seurakuntakontakti rajoittuu etelässä messuun, mutta yllättävän suureksi osoittautuu niiden osuus, jotka ovat mukana myös jossakin muussa seurakunnan toiminnassa. Se on suunnilleen puolet siellä, missä on käytössä kirkon lisäksi muu toimitila. Aktiivisin osallistujajoukko on Torrevejassa. Tosin jälleen on

² Las Palmasin ja Playa del Inglesin kyselyssä retket sisältyvät muihin tilaisuuksiin ja ryhmiin, mutta kysymys on sekä määrällisesti että prosentuaalisesti melko pienestä ryhmästä. Torreveijan kyselyssä retkiä ei mainittu vaihtoehtona.

huomautettava, että siellä muita alueita pienempi palautusprosentti vinouttaa kuvaa juuri aktiivisen osallistumisen suuntaan, mutta tuskin enempää kuin kaksi prosenttiyksikköä. Koska Torreviejassa ei kysytty erikseen retkiä, on niihin osallistuminen voitu sisällyttää muuhun toimintaan.

Torreviejan jälkeen aktiivisimpia muihin tilaisuuksiin osallistujia ovat Puerton kirkovieraat, mutta muun osallistumisen (esim. retkiin osallistuminen) kasautumisen vuoksi kaikkiaan muussa seurakuntatoiminnassa mukana olevia on saman verran kuin Aurinkorannikolla. Selvimmin yhteys rajoittuu messuosallistumiseen Playa del Inglésissä, jossa kirkossa käyneistä vain 12 %:lla on ollut muukin yhteys seurakuntaan Gran Canariaalla.

Teneriffan Suomi-kerholaisille tehdyssä kyselyssä vahvistui se ilmeinen seikka, että jumalanpalvelus on pääasiallinen kontakti seurakuntaan. Vastanneista vain 8 % ei ole koskaan käynyt kirkossa, mutta 47 % ei ole koskaan osallistunut seurakunnan arkitilaisuuksiin. Arkitilaisuuksiin osallistuneista vain 4 % on messussa enintään kerran vuodessa käyviä.

Koko tutkimusaineistossa eri ikäluokista monipuolisimmin osallistuvat seurakunnan toimintaan 65–74-vuotiaat eli aktiivisessa eläkeiässä olevat. Heistä puolet on mukana jossakin muussakin toiminnassa. Seurakunnan järjestämät retket ovat suosituimpia yli 74-vuotiaiden ikäryhmässä. Koulutus lisää muuta osallistumista, sillä korkea-asteen koulutuksen saaneista puolet on mukana muussakin toiminnassa, perusasteen koulutuksen saaneista vain 35 %.

Vapaaehtoistoiminta. Kaikista vastaajista 15 % on tai on ollut mukana jossakin palvelutehtävässä. Tyypillisimpiä tehtäviä ovat suntiona toimiminen, seurakuntakodilla päivystäminen, erilaiset keittiötehtävät ja myyjäisvalmistelut. Naiset ovat jonkin verran enemmän kuin miehet mukana yleensäkin seurakunnan muussa toiminnassa messun lisäksi, mutta erityisesti vapaaehtoistehtävissä (naiset 17 %, miehet 13 %). Esim. keittiöpainotteiset tehtävät suosivat luonnollisesti enemmän naisten osallistumista, mutta toisaalta suntiona toimivat usein avioparit.

Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyssä tiedustettiin myös osallistumista seurakunnan vapaaehtoistehtäviin. Viikoittain osallistuvista 37 % on tällaisissa tehtävissä ja lisäksi 13 % olisi kiinnostunut tulemaan. Erityisen merkittävää on tällainen piilevä potentiaali. Harvoin toimintaan osallistuvissakin on jokunen tehtävistä kiinnostunut.

Vapaaehtoistoiminta on seurakunnassa monella tavalla merkittävä osallistumisen muoto. Ulkosuomalaistyön strategiassa vuosille 1994–2000 todetaan, että keskeisimmällä sijalla on ulkosuomalaisten oma aktiivisuus, sitoutuminen työhön ja valmius toiminnalliseen ja taloudelliseen vastuuseen suomenkielisen kirkollisen työn toteuttamisessa (Ulkosuomalaistyön strategia 1994, 22). Turistivoittoisilla paikkakunnilla tämän toteutuminen on osallistujien suuren vaihtuvuuden vuoksi vaikeampaa kuin pysyvän ulkosuomalaisasutuksen ja talviasukkaiden alueilla.

Espanjassa seurakuntien ainoat palkatut työntekijät ovat papit ja kanttorit. Niinpä käytännön järjestelyissä vapaaehtoistyön merkitys on paljon suurempi kuin Suomessa. Suntion tehtävät, seurakuntakotien päivystys ja keittiötehtävät hoituvat aktiivisten seurakuntalaisten toimesta. Seurakunnilla ei olisi taloudellisia edellytyksiäkään käyttää näihin tehtäviin palkattua työvoimaa. Näin turistiseurakuntien toiminta lähestyy maailmanlaajuisesti ajatellen useimpien muiden kirkkojen tyypillistä toimintamallia. Pitempään seurakunnassa toimineet tietävätkin, että toiminta rakentuu paljon seurakuntalaisten aktiivisuudelle:

– Jos ihmiset valittavat, ettei ole sitä eikä ole tätä, niin täällä se [toiminnan järjestäminen] perustuu siihen, että järjestää (2n).

Vapaaehtoistoiminta tuo myös osallistujille itselleen tarpeellisuuden kokemuksen, merkityksen etelässä oleskeluun. Ainakin laadukkaita elämyksiä hakeva välttyy mielekkään tekemisen puutteelta ja ikävystymiseltä (Karisto 2008 b, 237–239). Eläkkeelle äskettäin siirtyneillä on vireyttä tehtävien hoitoon, mutta ihailtavan uskollisesti jotkut jatkavat työpanoksensa antamista vuodesta toiseen. Aktiiviseurakuntalaisten haastatteluissa ilmenee luontevuus olla mukana tehtävien hoidossa:

– *Aina tykännyt tehdä jotakin, mistä on hyötyä toisille. (3m)*

– *Auttaminen antaa hyvän mielen, tapaa ihania ihmisiä, ystävyysien syntyminen. (11n)*

– *[puhuen itsestään:] Seurannut sivusta. Tänä syksynä tullut tehtäviin. Joku sanoi ohimennen, että on täällä ollut päivystämässä; siitä ajatus, että mekin voitaisiin. (19n)*

– *Vapaaehtoistyö merkitsee kiintopistettä. Se tuo viikkoon järjestyksen.*

– *Siitä saa, kun saa tehdä sitä. (48m)*

Luvussa 3.1. mainittiin uskonnollisuuden ulottuvuudet yhtenä lähtökohtana arvioitaessa jumalanpalvelukseen osallistumisen perusteita Espanjassa oltaessa. Seuraamuksellisen ulottuvuuden katsottiin ilmenevän muussa kuin kirkkoon tulemisessa. Pikemminkin se, mitä tapahtuu messun jälkeen, liittyy seuraamukselliseen ulottuvuuteen. Vapaaehtoistoiminta on juuri tästä esimerkki.

Merkittävä vastuunkantamisen muoto on myös seurakuntaneuvoston jäsenyys. Yleensä siihen tehtävään ei ole tungosta, kaikki eivät edes osaa ennakoida todennäköisyyttä jatkaa etelässä seuraavina talvina, luottamustehtäviin ei ehkä ole tottumusta tai halutaan muuten olla vastuusta vapaana. Erityisesti puheenjohtajan tehtävä on vaativa sekä ajankäytöllisesti että tehtävien hoidon ja eri näkemysten välissä toimimisen kannalta. Useissa tapauksissa vastuunkantajiksi saadaan henkilöitä, jotka ovat olleet seurakunnan tai muun yhteisön luottamustehtävässä jo Suomessa.

Uusilta tulijoilta toivotaankin omaa aktiivisuutta ilmaista halukkuutensa johonkin tehtävään, sillä paikallinen yhteisö ei voi tuntea tulijoiden vahvuuksia ja osallistumismahdollisuuksia.

Seurakuntien vapaaehtoistehtävissä havaitsee myös kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen ongelman. Yksi haastateltava sanoi, että hän auttaisi kauppa-asioissa, lukemisessa, tekisi vanhustyötä, jos sitä olisi (1n). Samalla paikkakunnalla toinen sanoi, että "täälläkin voisi olla resursseja vapaaehtoistyöhön vielä nykyistä enemmän" (20m). Myös muuta hyödyntämättä jäänyttä valmiutta vapaaehtoistehtäviin ilmaistiin: tulkkina toimiminen, saatto- ja muun avun antaminen (Ten).

Osataanko siis seurakunnissa riittävästi ja riittävän käytännöllisesti rohkaista uusia tulemaan mukaan antamaan vapaaehtoispanoksensa diakoniassa tai seurakunnan käytännön asioissa? Asian esille ottaminen jumalanpalveluksissa ei tietenkään riitä, vaan nykyisiltä vastuunkantajilta edellytetään aktiivista vastaanottamisen mieltä, jotta tulija tuntisi itsensä tervetulleeksi ja tarpeelliseksi. Päinvastaisiakin kokemuksia Espanjassa on.

Paikoin on tarvetta tehtävien hajauttamiseen, vastuunkantajien joukon laajentamiseen, vaikka asiat nyt hoituisivatkin parhailtaan toimivilla vapaaehtoisilla. Myös messussa avustavien joukko voi laajentua. Aina ei liene kysymys siitä, ettei olisi tulijoita.

Ulkosuomalaisyhteisöille tutuiksi tulleet keskinäiset henkilökemialliset ongelmat eivät tulleet haastatteluissa paljoakaan spontaanisti esille. Monissa seurakunnissa eletäänkin nyt suvantovaiheessa. Yleisesti joku totesi, että "ihmissuhderistiriidat tuntuvat pahalta, sympatit/antipatit" (10n). Ainakin sivusta katsoen vapaaehtoistyö omitaan vähän liiaksikin:

– Saisi useimpien vastuussa olevien pätemisen tarpeen pois kitkettyä (kysely).

Tällaiset harvatkin kommentit osoittavat, että papilta edellytetään valppautta olla luomassa siltoja ja välttää klikkiytymistä. 1990-luvun puolivälissä Los Pacosin suomalaisten parissa tehdyssä tutkimuksessa ilmeni, että siellä oli niitä, jotka välttivät osallistumasta seurakuntatyöhön yhteistyöongelmien vuoksi (Suikki-Honkanen 1996 b, 86). Tarve huolehtia kaikkien kiinnostuneiden pääsystä mukaan ilmeni myös joissakin kyselyn kommentteissa.

Kokoavan toiminnan lisäksi keskeisiä seurakunnan funktioita Suomessa ovat kasvatusta, palvelu ja lähetys. Näistä kasvatusta on "normaaliseurakuntaa" lähinnä muistuttavassa Aurinkorannikon seurakunnassa osa säännöllistä toimintaa esim. päiväkerhon ja rippikoulun muodossa. Myös Gran Canarialla on järjestetty pyhäkoulua; juuri muuta kasvatukseen selvästi liittyvää toimintaa seurakunnassa ei ole, ellei oteta huomioon joittenkin seurakuntatilaisuuksien teemoja.

Diakonian tarvetta ja mahdollisuuksia Espanjassa on vaihtelevasti. Aurinkorannikolla diakoniatyö oli keskeinen työala jo Helsingin diakonissalaitoksen aloittaessa työn

Los Pacosissa, ja vakinaisista papeista toinen on edelleen perusnimikkeeltään diakonia-pappi. Seurakunnan toteuttama diakonia synnyttää positiivista arvostusta ei-osallistuvienkin mielessä:

– Sinne on helppo mennä. Sillä on hyvä maine. Se on lähellä ihmisiä, luulen, että ihmiset käyvät enemmän kuin tämän kokoisessa kylässä [Suomessa]. Tuntuu, että ihmiset kääntyvät sen puoleen kaikenlaisissa asioissa. Ei ole avioliittoterapeuttia tai sellaista, niin ihmiset kääntyvät sellaisissa asioissa kirkon puoleen. (53n)

– Täällä on paljon ressurkkia, ne tarttee apua. Itse olen ollut merellä koko ikäni, annan suuren arvon merimiespapeille. Kuulun kirkkoon, en käy kirkossa, minun näkemykseni ei ole mistään seurakunnasta kiinni, paljon pappeja tuttuja. Tämä on Suomen suurin avohoitola. Täällä on niin helppo haudata murheet, oli lääkkeet tai alkoholi. (57m)

– Varsinkaan turistit eivät aina tiedä mahdollisuudesta saada seurakunnalta apua poikkeuksellisessa tilanteessa. Yksi perhetuttava oli sairaalassa toipumassa vakavasta leikkauksesta. Sanoin heille, että onko aatellut pyytää pappia käymään. Sanoi: ”Joutaisko ja kerkiäiskö?” Minä sanoin: Kyllä se kuuluu asiaan. (3m)

Alkoholin väärinkäyttö on ollut erityisesti aiemmin vakava ongelma Espanjan suomalaisten keskuudessa. Seurakuntien yhteistyö AA:n kanssa on luontevaa ja ryhmät koontuvat usein seurakunnan tiloissa.

Etsivän ja auttavan työn mahdollisuudet muualla ovat vähäiset eikä tarvettakaan liene enää siinä määrin kuin turismihuuman alkuvaiheissa. Yksittäisissä tapauksissa papit auttavat konsulinvirastoja. Haastatteluissa ei tullut esille erityistä diakoniatyöhön panostamisen lisätarvetta.

Havaintojeni mukaan kirkon perusfunktioista lähetystehtävä on kaikkein niukkimin esillä Espanjan suomalaisessa seurakuntatyössä. Suosituissa Kauneimmissa joululauluissa se on esillä ja kolehdin tuotosta menee puolet Suomen Lähetysseuralle, mutta muutoin lähetyskolehti on poikkeuksellinen. Varovaisuutta taloudellisessa antamisessa selittää osaltaan se, että seurakunta joutuu olennaisesti rahoittamaan toimintansa vapaaehtoisen antamisen turvin. Sekin voi olla syynä, ettei ole kasvettu täyteen vastuun kantamiseen kirkon missiosta. Pysyvän siirtolaisuuden suomalaisseurakunnissa on todettu uhraavaisuuskasvatuksen tarpeellisuus. Seurakunnan toiminnan rahoittaminen Suomessa verovaroin ei ohjaa samanlaiseen antamiseen kulttuuriin kuin vapaaehtoisen kannatuksen varassa toimivissa kirkoissa ja seurakunnissa.

Ilmeisesti toiminta keskittyy osallistujiin itseensä sitä enemmän, mitä turistivoittoisempi seurakunta on. Kysymys seurakunnan luonteen täydestä toteutumisesta myös Espanjassa on tärkeä senkin vuoksi, että monille talviasukkaille kirkollinen identiteetti liittyy enemmän Espanjan seurakuntaan kuin Suomeen. Lähetyskasvatuksen kannalta yhteinen nimikkokohde voisi olla tarpeellinen.

Suomen ev.lut. kirkon ekumeeninen strategia kirjaa yhdeksi tavoitteeksi: ”Vahvistamme ulkosuomalaisten seurakuntien valmiutta ottaa vastaan uusia jäseniä ja luoda seurakuntalaisille mielekkäitä toimintamahdollisuuksia.” Seurakuntalaisten kokemus Espanjassa tukee tämän tavoitteen merkitystä useallakin tavalla. Ensinnäkin puolet messuihin osallistuneista on saanut tietoa seurakunnan toiminnasta ystäviltaan tai tuttaviltaan. Toiseksi seurakuntien toiminnan sujuminen edellyttää siellä paljon vahvempaa vapaaehtoispanosta kuin Suomessa. Lisäksi toisten hyväksi toimiminen vahvistaa kokemusta taroituksellisuudesta tilanteessa, missä yhteydet koko ympäröivään yhteisöön ovat paljon rajoittuneemmat kuin Suomessa. Toimintamahdollisuuksia onkin syytä tarjota mahdollisimman monelle seurakuntalaiselle.

5.4. Osallistuminen muiden kirkkojen toimintaan

Luterilaisen kirkon lisäksi suomenkielistä hengellistä toimintaa Espanjan suomalaiskohteissa järjestävät ainakin helluntailaiset, Vapaakirkko ja Jehovan todistajat. Laajinta ja näkyvintä on helluntailaisen Fidan kanssa väljästi yhteistoiminnassa toimiva Turistikirkko, joka on suomalaisen hengellisen työn uranuurtajia Espanjassa. Sen toiminta on aiemmin ollut selvemmin yhteiskristillistä, mutta nyt vastuuhenkilöt ovat helluntailaisia.

Turistikirkolla on toimintaa kaikissa samoissa kohteissa kuin Suomen ev.lut. kirkollakin. Tilaisuudet pidetään tavallisesti ruotsalaisen/skandinaavisen Turistkyrkanin toimitilassa. Aurinkorannikolla suomalaisilla on lisäksi oma toimitilansa Majakka, jossa arkitilaisuudet järjestetään. Aurinkorannikolla ja Costa Blancalla (siellä Evankelisen seurakunnan nimellä) järjestetään sunnuntaisin suomenkielinen jumalanpalvelus ja lisäksi arkitilaisuuksia. Muualla pidetään arki-iltaisain 1–2 tilaisuutta viikossa. Torrevejassa on lisäksi vapaakirkollinen seurakunta Kotikirkon nimellä. Siellä puolestaan vapaakirkollisten kokoontumispaikka on Majakka.

Turistikirkon toimintaan osallistuu myös luterilaisen kirkon jäseniä; jotkut sekä helluntailaiset että luterilaiset käyvät kummankin yhteisön tilaisuuksissa ainakin satunnaisesti.

Taulukko 10. Teneriffän Suomi-kerholaisten osallistuminen Turistikirkon tilaisuuksiin.

osallistunut Turistikirkon tilaisuuksiin	seurakunnallisesti aktiiviset	seurakunnallisesti passiiviset
	%	%
usein	12	4
joskus	52	38
ei	36	59
yhteensä	100	101
N	99	114

Teneriffan Suomi-kerholaisilta kysyttiin osallistumista Turistikirkon tilaisuuksiin. Seurakunnallisesti aktiivisista lähes kaksi kolmasosaa on käynyt ainakin joskus Turistikirkon tilaisuuksissa, mutta siellä aktiivisia heistä on vain joka kymmenes. Seurakunnallisesti passiivisista on yli puolet niitä, jotka eivät ole käyneet lainkaan Turistikirkon tilaisuuksissa. Kääntäen on myös niin, että aktiivisesti Turistikirkossa käyneistä vastaajista enemmistö on aktiivisia osallistujia myös luterilaisessa messussa. Uskonnollisen osallistumisen kasautumista tämäkin osoittaa.

Kirkkokyselyssä ei ollut kysymystä osallistumisesta Turistikirkon toimintaan, mutta haastatteluista saatu kuva on samansuuntainen kuin Suomi-kerholaisten kyselystä saatu. Usein Turistikirkossa aktiivisesti käyviä oli haastatteluista hyvin vähän, silloin tällöin käyviä joitakin, ja lisäksi oli kerran pistäytyneitä.

Haastatteluissa ilmaistiin sekä positiivisia että kriittisiä kommentteja Turistikirkon toiminnasta. Osa kritiikistä kohdistuu siihen, ettei Turistikirkko ilmaise tunnustustaan tiedotustoiminnassaan. Se on aiemmin toiminut enemmän vapaitten suuntien yhteisenä yhteisönä, mutta on nyt selvästi helluntailaisten johtamaa toimintaa, vaikka se ei ilmoittelussa tulekaan esille. Fuengirolan Skandinaavisen Turistikirkon ovella on ilmoitus "Kotikirkko Jumalanpalvelus su klo 13". Mitenkään selventävänä ei voi pitää sitäkään, että Puertossa Turistikirkon esitteen allekirjoittaja on "Turistipastori".

– Seurakuntatoiminta on hyvää sekä luterilaisilla että helluntailaisilla. Turistikirkon jäsenistä suurempi osa käy [myös] luterilaisessa kirkossa (6m)

– Ei sovi minulle. Liika "hilluminen" ahdistaa. Liian iso ero siihen, mihin on tottunut. (11n).

– Turistikirkossa hyviä tilaisuuksia ja puhujia, toimintaa arvostettu, ekumeniaa on (17n)

– Ei Suomessa mennä helluntaiseurakuntaan; täällä kynnyks on matalampi, käydään molemmin puolin (24m)

– Olen käynyt aina silloin tällöin. Minä hyväksyn, olkoot mitä olkoot, mutta ne ei hyväksy [minua]. (25n)

– Käytiin miehen kanssa joka viikko. Nyt tuputtaminen ottaa aivoon (43n)

– [Turistikirkko]: ihan mukava, sellaiset laulut ja sitten oli pienempi seurakunta, siellä on enemmän henkilökohtaista (50m)

Suomalaisten avoimempi ja vapaampi suhtautuminen uskonnolliseen osallistumiseen etelässä ollessaan ilmenee myös siinä, että siellä käyvät helluntailaisten tilaisuuksissa sellaisetkin, jotka eivät ole Suomessa koskaan tehneet niin. Todennäköisesti opilliset korostukset eivät ole niin vahvasti esillä, että se estäisi osallistumisen. Enemmistö haastatelt-

luista tosin totesi joko vain käväisseensä Turistikirkossa joskus tai sitten ei ole osallistunut lainkaan. Jotkut ovat lopettaneet osallistumisensa, kun ovat kokeneet julistuksen korostuksen itselleen liian vieraaksi.

Haastattelujen perusteella muodostui yleiskuvaksi, että uskonnollisesti passiivisetkin valtaosin tietävät Turistikirkon olemassaolon, mutta eivät tiedä ainakaan täsmällisesti sen taustayhteisöä. Joku aktiivinenkin luterilainen seurakuntalainen kertoi Teneriffalla käyneensä hernekeitolla Turistikirkossa tietämättä vielääkään, mikä kirkko se on. Useilla Aurinkorannikolla pitempäänkin olleilla on jotenkin epäselvä kuva Turistikirkosta. Arvellaan, ettei se ole luterilaisen kirkon toimintaa, mutta ei olla täysin selvillä, minkä yhteisön se on. Turistiryhmän keskustelusta hotellin aulassa:

– Se on lahkolaisten kirkko tässä [tarkoitti Turistikirkkoa]. – Se on ihan rehellinen kirkko. – Eikö se ole lahkolaisten käsissä koko homma? [vastaaja ei kuulu kirkkoon] (23)

Ainakin Manner-Espanjassa myös Jehovan todistajat toimivat näkyvästi jakaen lehtiä ja valmiina keskusteluun. Heidän taustansa tiedetään Suomen kokemuksen pohjalta. Jehovan todistajien sairaalakäyntien aktiivisuutta kohtaan esitettiin kriittinen arvio.

Katolisessa kirkossa suomalaiset vierailevat usein turisteina ja joskus myös hiljenty-mässä. Tutustumisen ja hiljentymisen funktio toteutuu myös messun aikaisessa pistäyty-misessä. Hyvin harvat suomalaiset ovat varsinaisesti osallistuneet messun viettoon katoli- sessa kirkossa. Vain poikkeuksellisesti kielitaitokaan riittäisi sanalliseen ymmärtämiseen.

– Ne ovat oppineet espanjaa, jotka tulivat tänne ennen kuin täällä oli suomalaista seurakuntatoimintaa. Naiset ovat vähän aktiivisempia oppimaan kieltä kuin miehet (12m).

Katolisista kirkoista on saatu myönteinen kuva hiljentymispaikkoina, mutta Neitsyt Marian ja pyhimysten kuvien ja patsaiden vahva esilläolo ei miellytä kaikkia. Tosin useimmissa kaupungeissa suomalaisten jumalanpalveluspaikat ovat paikallisia katolisia kirkkoja, joiden koristelu on sen mukainen. Kuitenkin kyselyssä vain yhdessä lomakkees- sa ilmaistiin mielipaha Neitsyt Marian ja pyhimysten kuvista. Keskusteluissa kiinnitettiin toisinaan huomiota tällaiseen seikkaan, mutta suomalaiset ovat sopeutuneet vallitsevaan tilanteeseen ja yleisesti ottaen katolisia kirkkoja pidetään kauniina.

Yhteistyöstä katolisen kirkon kanssa tilojen käytön osalta on sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia. Katolisen kirkon virallinen kanta rajoittaa naispappien toiminta- mahdollisuuksia muissa kuin ekumeenisissa kirkoissa. Tämä tiukka asenne ei ole omiaan edistämään kirkon ekumeenisen strategian tavoitetta tukea ulkomailla asuvien suomalais- ten sidettä paikallisiin kirkkoihin.

Naispapin toiminnan rajoitukset tulivat esille Aurinkorannikolla sekä harmittelu-
na että toteamuksena sopeutumisesta paikalliseen tilanteeseen. Torreviejassa messut pi-
detään paikallisessa katolisessa kirkossa ja ongelmana on toisinaan kirkon avautuminen
vasta juuri ennen ilmoitettua messun alkamista, jopa sen kellonajan jälkeen! Puerto de la
Cruzissakin seurakunnalle annetussa ajassa on rajoituksia sekä ennen messua että sen jäl-
keen, vaikka kirkossa ei sinä päivänä olekaan mitään muita tilaisuuksia. Näiden nihkeiden
yhteistyökokemusten vastapainona on tietysti myös paljon ystävällisyyttä katolisten tahol-
ta. Joka tapauksessa tilanne on yhteistyön kannalta parempi muualla Kanarian saarilla.
Playa de las Américasissa ja Playa del Inglésissä toimitaan täysin ekumeenisessa kirkossa
ja Las Palmasissa skandinaavisessa Turistikirkossa.

Espanja tarjoaa Suomesta vahvasti poikkeavan kontekstin ekumeenisen rukous-
viikon viettämiseen tammikuussa. Kaikilla alueilla järjestetäänkin sillä viikolla ainakin
yksi yhteinen tilaisuus, useimmiten katolisen kirkon johdolla. Järjestelyissä ovat mukana
paikkakunnasta riippuen Englannin kirkon, Ruotsin kirkon, Saksan evankelisen kirkon ja
Suomen ev.lut. kirkon seurakunnat ja paikoin Turistikirkko, jossakin Norjan merimies-
kirkkokin. Paikallisia asukkaita lukuun ottamatta osallistuminen lienee kuitenkin niuk-
kaa. Jos tilaisuus on kauempana suomalaiskeskuksesta, saattaa pappi olla ainoa suoma-
lainen osanottaja. Vaikka tapahtuma olisi lähempänäkin, on suomalaisten osallistuminen
tähän pääosin espanjankieliseen tilaisuuteen rajoittunut usein muutamaan henkilöön
paitsi milloin yhteistyö painottuu pohjoismaiseen yhteyteen.

Paikoin suomalaisilla on mahdollisuus osallistua Ruotsin kirkon, Englannin kirkon
ja Saksan evankelisen kirkon tilaisuuksiin. Suomalaisten mukana olo niissä on kuitenkin
hyvin poikkeuksellista, useimmilla ei ole edes täsmällistä tietoa näiden kirkkojen toimin-
nasta, elleivät ne käytä samaa kirkkorakennusta kuin suomalaiset, kuten Ruotsin kirkko
Puerto de la Cruzissa.

Havainnot muitten kirkkokuntien osallistujamääristä antavat aiheen päätelmään
suomalaisten kirkollisen osallistumisen vahvuudesta. Suhteessa turistien ja talviasukkai-
den määrään suomalaisten kirkollinen osallistuminen on selvästi yleisempää kuin esim.
englantilaisten, saksalaisten ja ruotsalaisten. Sekin osoittaa kirkon vahvaa asemaa suoma-
laisten sielunmaisemassa. Turistivoittoiset paikkakunnat eivät anna selvää kuvaa espanja-
laisten kirkollisesta aktiivisuudesta, mutta espanjalaisten alttius poiketa kirkkoon hiljen-
tymään on kyllä pantu merkille.

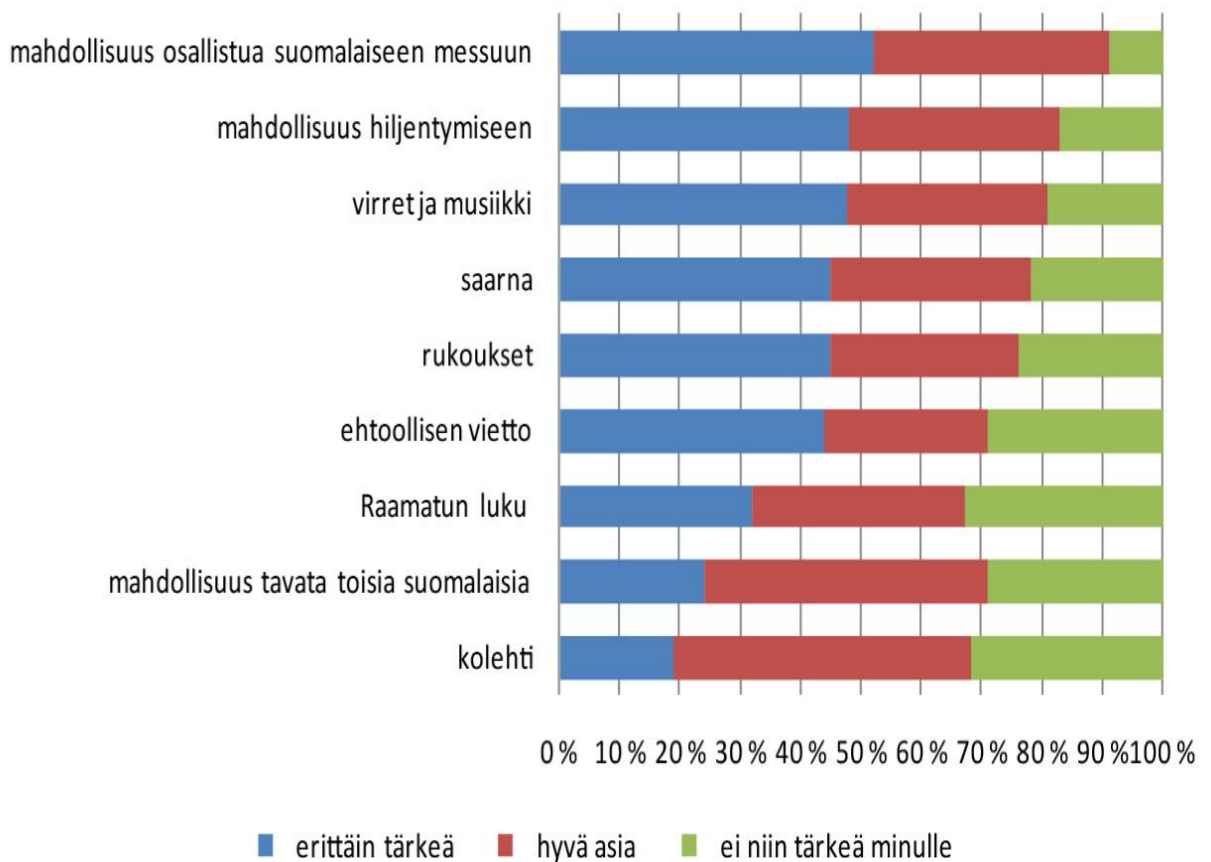
Tässä yhteydessä on syytä todeta, että muutamat aktiivisesti luterilaisen kirkon toi-
mintaan osallistuvat ovat ortodokseja. Kun heillä ei ole mahdollisuutta osallistua ainakaan
omakieliseen ortodoksiseen liturgiaan, he tuntevat suomalaisen luterilaisen seurakunnan
messun ja muunkin toiminnan kotoiseksi.

6. Toiminnan arviointi

6.1. Messun merkitys osallistujille

Kirkkokyselyssä kartoitettiin osallistumisen motivaatiota ja messun eri osien merkitystä osallistujille kysymyksellä: "Miten tärkeinä itsellesi pidät seuraavia asioita osallistuessasi Aurinkorannikon [vast.] suomalaisen messuun?" Erikseen kysyttiin, mitä yhtä asiaa vastaaja piti itselleen kaikkein tärkeimpänä kyseisen paikan jumalanpalveluksessa. Tällä avovastauskysymyksellä tarjottiin mahdollisuus vastata laajemmin kuin edellisen kysymyksen yhdeksän osion puitteissa. Avokysymykseen vastasi kaksi kolmasosaa vastaajista, mutta heistä yli neljä viidesosaa edellisessä kysymyksessä mainittujen seikkojen puitteissa.

Kuvio 4. Eri osatekijöiden tärkeys messuun osallistumisessa.

Tutkimuksen koottiin mahdollisia osallistumisen perusteita. *Ideologiseen perusteseen* liittyvät lähtökohdissa lähinnä saarnan ja Raamatun luvun korostaminen. Ne molemmat ovat arvostuskentän keskivaiheilla.

Saarna on lähes yhtä vahvasti esillä arvostusasteikolla kuin virret ja yleensä musiikki. Haastattelukommenteissa saarna otettiin esille jopa useammin.

– *Tärkeintä on, että on omalla kielellä. Sanoma on myös tärkeä. Sen vuoksi on tärkeää, että saarnastakin saa jotain irti. (12m)*

– *jos saarna puhuttelee, jos pappi puhuu sydämestään. (18m)*

– *hyvää Raamatun opetusta (kysely)*

– *että julistettaisiin, että taivaaseen pääsee vain uskomalla, että Jeesus on kuollut puolestamme ristillä, siis yksin armosta ja synnit on itse pyydyttävä anteeksi joka päivä. (kysely)*

Erityisesti sellainen osallistuja, jolle jumalanpalveluksessa käynti ei ole ollut tapana Suomessa, kiinnittää huomiota saarnaan. Tällöin peruste on varmasti laajempi kuin opillinen tai vain uskonelämän hoitoon liittyvä.

– *Liturgiasta ei saa kovin paljon. Kadun ihminen ei ymmärrä sitä syvemmin. Siitä ei saa ennen kuin syvemmin ymmärtää. Yleensä messun jälkeen kuulee puhuttavan, että kylläpä oli hyvä saarna. Silloin kun saarna koskettaa ihmistä, sen muistaa. Silloin saarna menee perille, kun se koskettaa ihmistä. On parempi toimia hyvän laadun mukaan. Liturgian osuus on liian suuri, saarna saisi olla pitempi. Kuoro saisi esiintyä useammin. (29m)*

Messuun liittyvää Raamatun lukua ei ole haastatteluissa erityisesti kommentoitu, mutta Raamatun keskeisyyden korostus on esillä messuun liittyvissä toiveissa jonkun kohdalla toivomuksena saada hyvää Raamatun opetusta.

Yleensä jumalanpalveluksen arvostaminen liittyy rituaaliseen uskonnollisuuteen. Kun tässä tutkimuksessa liitytään keskeisesti messuun osallistumiseen, on aiheellista rajata tarkemmin osallistumisen *rituaalinen peruste*. Se liittyy selvimmin liturgian ja ehtoollisen korostamiseen ja osaltaan myös rukouksiin. Ehtoollisen osalta tulee esille perinteinen suomalainen kunnioittava suhtautuminen ehtoolliseen, jonka mukaan sen arvokkuus kärsii jokaviikkoisessa käytössä.

Ehtoollista itselleen erittäin tärkeänä pitäviä on suunnilleen yhtä paljon kuin virsiä, rukouksia ja saarnaa arvioitaessa. Näitä muita elementtejä enemmän on kuitenkin ehtoollisen kohdalla niitä, joille se ei ole erityisen tärkeä. Ehtoollisen merkityksen korostumista osoittaa haastateltavan ilmaus:

– *Sellainen määrätty hartaus alkaa siinä vaiheessa, kun alkaa ehtoollisliturgia. Siinä on jotain semmoista sykhdyttävää. (47n)*

Useilla paikkakunnilla tuli sanallisissa vastauksissa tai haastatteluissa esille ajatus, ettei ehtoollista toivota vietettävän joka viikko. Näin sanovat perinteisen suomalaisen kristillisyyden kannattajat, jotka katsovat pitävänsä ehtoollista erityisen tärkeänä. Tämä kritiikki ei ole tyypillisesti viikkoturistien vaan alueella pitempään oleskelevien esittämä, joiden mielestä välillä voitaisiin pitää sanajumalanpalvelus.

– *Ehtoollinen ei tarvitsisi olla joka jumalanpalveluksessa. Siitä tulee äkkiä muutomeno ja tapa. Se on kuitenkin sellainen vakava, voimakas, juhlallinen tilanne. Siitä voi äkkiä tulla tapa vain juosta sinne. Ehkä voisi olla harvemmin ja joissakin juhlamessuissa ja erityistilanteissa. (35m)*

– *Sehän on hyvin kansankirkon menojen mukainen, mutta se mikä henkilökohtaisesti vähän vieroksuttaa, että ehtoollisesta on tullut tärkeintä näissä messuissa. Ei se ole yksinomaan täällä vaan muuallakin. Siinä ei ehditä syventymään sen arvon mukaisesti. Se on vähän läpihuutojuttu. Siinä mielessä negatiivinen, että on tullut tapa. Omat tuntemiset ja arvokkuus kärsii. Kun tuli jatkuvan pöydän käytäntö, se on kuin 50 km hiihto, jossa hörpätään mehut ja jatketaan juoksua. (40m)*

– *Jotenkin tuntuu, että menettääkö ehtoollisen jatkuva vietto samalla sen tärkeän merkityksen. Ehtoollisen vietto on suurta juhlaa. Kun se on jatkuva, siitä tulee vähän niin kuin arkinen tapa. Merkitys vähän niin kuin vesitty. (46m)*

Kritiikki ei siis kohdistu vain turistiseurakunnan messuun vaan myös Suomessa koettuun. Ehtoollista ei toivota jokaiseen jumalanpalvelukseen. Haastateltava ymmärsi kyllä, että käytäntö on perusteltavissa, koska mukana on paljon viikkoturisteja, joille juuri kyseinen jumalanpalvelus on ainutkertainen heidän matkallaan.

Kirkon uusimmassa jumalanpalvelusuudistuksessa on tietoisesti pyritty siihen, että messu eli ehtoollisjumalanpalvelus tulisi myös käytännössä jokapyhäiseksi jumalanpalvelukseksi (Sariola 2001, 55). Espanjaankin kuuluu kaikuja siitä, että seurakuntalaisten joukko ei ole pysynyt täysin tässä kehityksessä mukana, kun toivotaan, ettei ehtoollinen olisi joka kerran.

Käytännön syistä ehtoollinen jaetaan siten, että pappi tai ehtoollisen vietossa avustava antaa ehtoollisvieraille viiniin kastetun ehtoollisleivän. Milloin suomalaisten käytettävissä on vain tunnin aika messuun, ei jopa yli sadan osallistujan ehtoollisen vietossa ajan ja tilojen ahtauden vuoksi olisi mahdollisuuksia muunlaiseen menettelyyn. Lisäksi monissa kirkoissa olisi ilmeisen hankalaa käyttää erillispikareita turvallisten aputilojen niukkuuden vuoksi. Jossakin kylläkin mahdollisesti olisi edellytyksiä erillispikareihin, joitten ei tarvitse olla Suomessa totutun kalliita. Joka tapauksessa ehtoollisen vieton arvokkuuteen on syytä kiinnittää riittävästi huomiota.

Elämyksellinen peruste ilmenee tunnelman arvostamisessa ja musiikkiin kohdistuvissa vahvan myönteisissä lausumissa. Lähes puolet vastaajista pitää mahdollisuutta hiljentymiseen erittäin tärkeänä ja saman verran on virsiä ja musiikkia arvostavia.

Laulamiseen ja musiikkiin kohdistuvat monet kommentit osoittavat kanttorin työn tärkeyden.

Tehtävä vaatii myös joustavuutta, kun kirkkokuoron koostumuskin elää jatkuvasti suomalaisten eripituisten etelän jaksojen vuoksi.

Satunnaista etelässä kävijää ihastuttaa usein suomalaisten vahva seurakuntalaulu sikäläisissä jumalanpalveluksissa. Eräistä havainnoista ja kommentteista päätellen se tuntuu puhuttelevan paikallisiakin asukkaita. Suomalaisten vapaissa keskusteluissa on usein esillä, miten suomalaiset ovat innokkaita laulamaan näissä turistikeskuksissa. Joskus tätä vahvaa kokemusta selittää osaltaan kirkontäyteinen kävijämäärä.

Myönteisen arvion saa virsilaulun lisäksi kuoron esiintyminen ja muu musiikki jumalanpalveluksissa.

mahdollisuus hiljentyä ja kiittää ja ylistää yhdessä seurakunnan kanssa

”Maa on niin kaunis” ulkona on piste i:n päälle, tosi vaikuttava

Seppo Heikkilän jo 1970-luvulla Puerton anglikaanikirkon pihalla Taoron mäellä aloittamasta perinteestä laulaa päätteeksi ”Maa on niin kaunis” tuli turistityön jumalanpalvelusten tavaramerkki. Käytäntö on jatkunut useimmissa paikoissa, sielläkin, missä tätä Pyhiinvaeltajan hymniä ei voida siirtyä laulamaan ulos avoimen iltataivaan alle.

Yhteisöllinen ja kulttuurinen peruste liittyvät monissa tapauksissa toisiinsa. Selvästi tärkeintä osallistujille on mahdollisuus osallistua suomenkieliseen tilaisuuteen. ”Kotikirkko kutsuu” sopisi hyvin ulkosuomalaisjumalanpalvelusten perusajatuksiksi. Ken ties kaikkein syvimässä mielessä juuri jumalanpalvelus tarjoaa kokemuksen omaan yhteisöön kuulumisesta, perinteestä ja juurista.

– *Kotoinen, kun kotikirkossa on samanlainen, se vetää puoleensa, suomalainen messu. (24m)*

– *Päällimmäisenä tulee mieleen, että täällä kuulee suomenkielistä jumalanpalvelusta. Ja sitten sanoisin, että tämä jumalanpalvelus on sellainen perinteellinen, ettei kuin usein Suomenkin jumalanpalveluksissa liturginen puoli [korostuu]. Esim. kotiseurakunnassa minua vierastuttaa, kun siellä kätellään kesken jumalanpalveluksen. (46m)*

– *yhteenkuuluvuus kaikkien niiden kanssa, jotka osallistuvat messuun ja jumalanpalvelukseen (Ten.).*

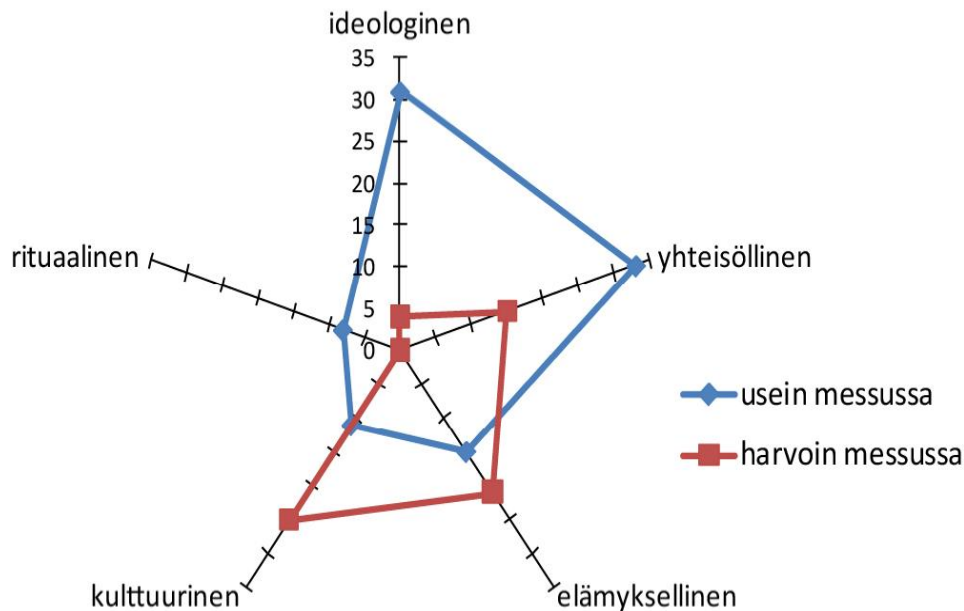
– *Kotikasvatus ja hyvät perinteet, rauhoittuminen (Ten.).*

Perusasia ei ole suinkaan vain suomenkielinen tilaisuus sinänsä, vaan nimenomaisesti jumalanpalvelus. Tätä osoittaa sekin, että mahdollisuus tavata toisia suomalaisia on

arvioitu kolehdin jälkeen vähiten tärkeäksi seikaksi. Vastaajat mieltävät, että tällainen tapaaminen sinänsä ei ole jumalanpalveluksen keskeisimpiä ajatuksia. Haastatteluissa tuli kyllä esille, että on mukava tavata toisia messun jälkeen. Kirkossa käyntiin liittyy monien kohdalla sosiaalista vuorovaikutusta. Niinpä onkin ymmärrettävää, että sanallisissa kommentteissa toivotaan kirkkokahvien järjestämistä siellä, missä se ei vielä ole käytäntönä.

Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyssä oli avoin kysymys: "Mitkä asiat tuovat sinut kirkkoon Teneriffalla?" Vastaajista kolme neljäsosaa mainitsi jonkin seikan. Vastaukset ryhmiteltiin edellä olevan osallistumisperusluokittelun mukaan, erikseen seurakuntaan aktiivisesti osallistuvien ja vähemmän osallistuvien ryhmiin. Tulos on tiivistettynä kuviossa 5.

Kuvio 5. Kirkkoon tulon perusteet usein ja harvoin messussa olevilla Teneriffan Suomi-kerholaisilla.

Mittarit ovat luonnollisesti melko epätarkkoja, mutta kuvio ilmaisee ryhmien väliset erot varsin uskottavasti. Aktiivisesti messuun osallistuvien perustelut painottuvat ideologiseen ja yhteisölliseen perusteeseen. Vähän osallistuvien perustelu painottuu eniten kulttuuriseen ja elämykselliseen perusteeseen. Selvästi rituaalista perustelua heillä ei ole lainkaan ja hyvin niukasti myös ideologista. Rituaalisen perustelun niukkuus näkyy kummankin ryhmän kohdalla.

Laajemmassa kyselyaineistossa naiset ilmaisivat positiivisen arvostuksensa vahvemmin kuin miehet, erityisesti musiikin, rukousten, hiljentymismahdollisuuden ja saarnan

osalta. Tilaisuuden arvostamisessa nimenomaan suomenkielisenä ei ollut paljon eroa eikä kolehdin kohdalla lainkaan.

Alueiden välillä on muutamia selviä eroja. Viikkoturistivaltaisessa Playa del Inglésissä korostuu muita enemmän mahdollisuus hiljentyä. Lyhytaikaisten kävijöiden kohdalla ei suomenkieliseen tilaisuuteen osallistuminen nouse tärkeimmäksi, vaikka sellaiseen tuttuun tilaisuuteen onkin hakeuduttu. Torreviejassa puolestaan korostetaan saarnan tärkeyttä enemmän kuin muualla.

Samantapaisella kysymyspatterilla kysyttiin messun merkitystä Tuomasmessun tutkimuksessa vuosina 2002 ja 2007. Messurakenteen ja tilanteen erilaisuuden vuoksi Tuomasmessun kyselyn osioista vain viisi oli mukana tässä kyselyssä, neljä muuta poikkesivat ilmaisultaan tai olivat kokonaan uusia. Kummassakin kyselyssä mukana olleissa asioissa tuomasmessulaiset ovat ilmaisseet vahvempaa arvostusta. Suurimmat erot ovat musiikissa (erittäin tärkeänä pitäviä 37 prosenttiyksikköä enemmän kuin tässä kyselyssä) ja ehtoollisessa (36 prosenttiyksikköä enemmän). Ero selittyy paitsi osallistujarakenteella myös sillä, että Tuomasmessu on selvästi enemmän musiikillinen ja myös ehtoollisliturgia on Tuomasmessun toiminnassa alun perin koettu keskeiseksi (Mäkeläinen 2008, 48–49).

6.2. Kehittämistarpeet

Kyselyssä selvitettiin kahdella avokysymyksellä vastaajien kokemia kehittämistarpeita Espanjan suomalaisessa seurakuntatyössä. Kysymykset olivat: ”Minkä asian toivoisit messussa olevan toisin” ja ”Mitä muuta odotat kirkon toiminnalta Aurinkorannikolla [vast.]?” Ainakin jompaankumpaan näistä ilmaisi mielensä 28 % kyselyyn vastanneista. Kummankin kysymyksen kohdalla vastaajia oli vajaa viidesosa.

Useimmin esitettiin jokin toiminnallinen tai käytännöllinen toivomus (yhteensä 68 vastaajaa). Muutamat esittivät kommentteja saarnasta tai liturgiasta (15 vastaajaa) ja musiikista (14 vastaajaa). Käytännön järjestelyistä mainitaan äänentoisto tai mikrofonin käyttö, mistä on mainintoja useilla paikkakunnilla. Ilmeisesti niin yksinkertainen asia kuin mikrofonin oikea käyttö vaatisi lisää perehdyttämistä. Kirkon akustiikka tuotti eniten kommentteja Los Bolichesin kirkossa. Torreviejassa häiritsevät kirkon ulkopuolinen yleinen levottomuus, melu ja taskuvarkaat.

Yleensä seurakuntatyöhön kohdistuvat toivomukset jakautuvat varsin laajalle. Yhteensä 109 vastaajaa esitti kommentteja, heistä suunnilleen puolet useita erityyppisiä. Yhteen asiaan keskittyneistä oli musiikkiin liittyviä 16, toimintaan yleensä tai käytännön järjestelyihin liittyviä toivomuksia 15, raamatullisuuden tai muu hengellinen korostus kymmenellä. Valtaosaa messuun osallistujista siis miellyttää messun nykyinen kokonaisuus ja toteutustapa.

Usein toistuva toivomus kohdistuu virsien tuttuuteen. Jos kävijällä ei ole paljon kirkkokokemuksia kotimaassa, kaivataan nimenomaan "vanhoja" virsiä. Muutamasta jumalanpalveluksesta annettiin useita palautteita siitä, että outoja virsiä oli liikaa. Suomessakin kuultu toivomus varmaan on, että "saisin kuulla ja veisata virsiä vanhoilla lapsuudessa opituilla sävelillä". Toisaalta taas toivotaan vähän enemmän tempoa veisuuseen tai tuomasmessutyylisiä lauluja. Siinä turistityöllä onkin haastetta, elää tässä hetkessä ja koskettaa menneeseen liittyviä tunteja.

Aiemmassa luvussa on ilmennyt, että messujen yleistä välittömyyttä arvostetaan verrattaessa niitä vastaajien kokemuksiin Suomessa. Toisaalta arkisuutta myös arvostellaan: "Ehtoolliselle menevät ´seurustelevat´ jonottaessaan, samoin tultuaan kirkkoon kovaäänisesti." Joku sanoi niinkin vahvasti, että "kaikki huumori ja vitsailut jumalanpalveluksista pois, pyhyys kunniaan". Pyhyiden ja välittömyyden tuntu samanaikaisesti on turistikirkon tavoitteellinen tila.

Espanjan kaikissa suomalaisseurakunnissa sanajumalanpalvelus on poikkeus, pääsääntöisesti jokainen jumalanpalvelus on messu. Samalla voidaan kuitenkin todeta, että *sana* jumalanpalvelus halutaan kunniaan:

– Panisin kaikki nämä messut pois ja panisin sellaisen vanhanaikaisen, jota sanotaan jumalanpalvelukseksi. Mitä sitä tarttee mennä muutteleen. (25n)

Kommentoija lienee ajatellut terminologiaa ja ehkä samalla myös liturgian saamaa vahvempaa osuutta. Useissa haastatteluissa ilmeni, että perinteinen termi jumalanpalvelus on messua luontevampi ehtoollisjumalanpalveluksesta puhuttaessa.

Muutamassa suomalaisten kirkossa käytettävissä oleva aika on seuraavan tilaisuuden tai muun syyn takia rajattu tuntiin. Joillekin viikkoturisteille myös hotellipäivällisen odottaessa se onkin sopiva aika. Tämä asettaa kuitenkin rajoituksia saarnan pituuteen, musiikin esittämiseen ja yleensäkin messun eri osien keston. Ei olekaan ihme, että muutamissa kyselyn sanallisissa kommentteissa toivotaan, että aikaa olisi enemmän. "Kiireen maku pois." Sielläkin, missä suomalaiselle messulle ei ole asetettu aikarajoitusta, on esitetty toivomuksena "seremonian suorittaminen rauhallisemmin". Epäilemättä messun rauhallinen toimittaminen ei välttämättä edellytä pitkää kesto.

Seurakunnan muuhun toimintaan kohdistuu sekä toiminnan laajentamiseen että sisällölliseen kehittämiseen liittyviä toiveita. Laajentamisajatuksissa odotetaan varmaan lisäpanosta sekä työntekijöiltä että seurakuntalaisilta. Kahta Aurinkorannikon kokoaikaista pappia lukuun ottamatta työntekijät ovat osa-aikaisia, aiemmin vapaaehtoisia. Haastatteluissa todettiin kyllä kokoaikaistenkin pappien olevan jo nyt täystyöllisiä.

Vapaaehtoisten osalta toivomus on kahtalainen: heitä toivotaan lisää ja heille toivotaan enemmän tilaa. Erityisesti jumalanpalvelusten osalta toive kohdistuu pappeihin, että maallikoita käytettäisiin enemmän tekstinlukijoina, mikä tosin on käytäntönä aivan pääsääntöisesti. Lisäksi joku toivoo heidän osuuttaan myös yhteisessä esirukouksessa.

Muussakin seurakuntatoiminnassa toivotaan sekä maallikkojen aktiivisuutta että aktivointia:

– *Pitkään täällä olleita voisi sitouttaa seurakuntatyöhön.*

– *Jos ihmiset valittavat, ettei ole sitä eikä ole tätä, niin täällä se [toiminnan järjestäminen] perustuu siihen, että järjestää.” (2n)*

Kokoavan toiminnan osalta toivotaan monipuolisuutta, virsilaulu- ja muita yhteislauluiltoja, pienryhmätoimintaa, temaattisia tilaisuuksia. Näiden tilaisuuksien osalta on esitetty kolme erilaista toivomusryhmää. Yhden ryhmän muodostavat käytännön asioihin liittyvät tilaisuudet. Pidetään hyödyllisenä tietää, miten suhtautua paikallisiin, miten saada kontakti, miten asioida viranomaisten kanssa, miten toimia kuolemantapauksessa. Tällaiset toiveet kuvastavat tarvetta tietää käytännön asioista mutta myös halua jossakin määrin integroitua ympäröivään yhteiskuntaan. Jotkut näistä kysymyksistä sopisivat myös paikallisten Suomi-kerhojen hoidettavaksi, joten siinä voi olla yksi yhteistyön muoto.

Toisen ryhmän muodostavat opilliset ja muut tiedolliset asiat. Jaakko Kuusisen Aurinkorannikolla pitämä Uskon akatemia mainittiin useassa haastattelussa. Hän jatkoi tätä käytäntöä Las Palmasissa. Sen tyyppisille tilaisuuksille on oma kiinnostunut kuulijakuntansa.

Kolmannen ryhmän muodostavat ihmissuhdeasiat ja yleensä ihmisen arkeen ja ikääntymiseen liittyvät kysymykset.

– *Täällä monilla perusongelma, ettei saa tuttavii ja ystäviä. Moni valittaa ystävien puutetta, jos pääsee vähän syvemmin keskustelemaan. Ihmisillä on tarvetta elämäntaitoon, elämäntaitoon liittyviin kysymyksiin. (6m)*

Ihmissuhdeasioiden käsittely Espanjan seurakunnissa olisi luonteva tehtäväalue senkin vuoksi, että siellä osallistutaan keskimääräistä enemmän pariskunnittain. Antti Karisto totesi tutkimuksessaan Aurinkorannikon suomalaisista, että kolmannessa iässä tulee Espanjassa oltaessa aikaa myös parisuhteen hoitamiseen. Hän kiinnitti huomiota siihen, että haastateltavat käyttivät usein me-muotoa (Karisto 2008 b, 202–204). Kun monet ovat Espanjassa myös terveydellisistä syistä, ovat terveyteen ja sairauteen liittyvät kysymykset kiinnostavia.

Tilaisuuksien toivotaan selvästi olevan vuorovaikutteisia:

– *Ryhmämuotoinen toiminta, keskustelua hengellisistä asioista, keskustelupiirejä voisi olla enemmän. (9n)*

Kokoavan toiminnan lisäksi toiveita kohdistuu luonnollisesti henkilökohtaiseen työhön. Papin toivotaan esiintyvän turistien joukossa, papin läsnäoloa kaivataan. Seura-

kunnan henkilökohtaista kohtaamista ei jätetä kuitenkaan vain papin varaan. ”Kaikkien pitäisi pitää huolta yksinäisistä.” Myös sairaalakäyntien osalta viitataan seurakuntalaisten toimintamahdollisuuksiin.

Aurinkorannikolla ollaan hyvillään kolmesta seurakuntakodista, jotka ovat arkipäivisin avoinna tapaamiseen, kahvitteluun ja lehtien lukemiseen. Yksi haastateltava arveli seurakuntasalin painottuvan jo liikaa lehtienlukusaliksi:

– Seurakuntasalissa korostuu lehtilukusali. Voisi olla kohtaamispaikka paremmin, lehdet pois. Se voisi toimia kohtaamispaikkana, johon tullaan keskustelemaan ja tapaamaan. (9n)

Tilatoivomuksiakin seurakuntalaisilla on. Keskeinen on seurakuntasalin tai muun oman tilan tarve erityisesti, mikäli paikkakunnalla on paljon talviasukkaita. Torreviejan saatua oman seurakuntakodin sama tarve havaitaan nyt Puerto de la Cruzissa, jossa nykyisen kokoontumistilan käyttömahdollisuudet ovat rajoitetut. Se ei palvele kohtaamispaikkana, jossa voi tulla tapaamaan toisia ihmisiä. Puertoon toivotaan seurakunnan kahviota, omaa paikkaa, joka auttaisi ihmisten kohtaamista (25n). Aurinkorannikolla joku toivoo jo omaa kirkkoa. Kirkonkellon äänen kaipaaminen on hyvin ymmärrettävää.

Teneriffan Suomi-kerholaisille lähetetyssä kyselyssä tiedustettiin vaihtoehtoja luetellen, mitä vastaajat toivovat luterilaisen seurakunnan toiminnalta Teneriffalla. Kaikista vastaajista 85 % toivoi jotakin esitetyistä vaihtoehtoista toteutettavaksi.

Taulukko 11. Teneriffan Suomi-kerholaisten toivomukset seurakuntatyölle.

	seurakunnal- lisesti aktiiviset	seurakunnal- lisesti passiiviset	kaikki %
tapaamispaikkaa/kahvittelua, lukusalia	76	60	67
ihmissuhdeasioiden yms. käsittelyä	39	17	28
ulkoilmatilaisuuksia	20	35	26
raamattuopetusta	20	7	13
mahdollisuuksia henkilökohtaiseen keskusteluun	15	10	12
terapeuttista apua mielenterveys- kysymyksissä	4	4	4
yhteensä toivomuksia esittäneitä	91	79	85

Ylivoimaisesti vahvin toivomus teneriffalaisilla on seurakunnan kohtaamispaikka, jossa olisi mahdollisuus kahvitteluun ja lehtien lukemiseen. Kaikista vastaajista kaksi kolmasosaa toivoisi Teneriffan seurakunnalle omaa tilaa. Jotakin kokoavaa toimintaa toivoi 58 %. Muita esitettyjä vaihtoehtoja enemmän toivotaan ihmissuhdeasioiden ja vastaavien käsittelyä arkitilaisuuksissa. Yleensä henkilökohtaiseen tapaamisen järjestämistä yleensä

ymmärretään, että seurakunta joutuu kokoamaan kolehdin pääosin omaan toimintaansa – mutta kolehtimäärät eivät ole vielä nousseet kansainväliselle tasolle.

Toiminnan kehittämiseen liittyy se havainto, että haastateltavat kyllä havaitsevat toimintaa olevan jo nyt paljon. Torreviejassa on kyselylomakkeessa kommentti: ”Toiminta on jo nyt erittäin aktiivista – joka päivä on jotain. Talvipapin rooli on erittäin tärkeä ja vaativa tehtävä.” Useimmissa tapauksissa papit ovat hyvin arvostettuja. ”Papit ihania.” ”Kaikki papit ovat luxus-pappeja täällä.”

On selvää, että toiminnan määrällinen ja laadullinenkin kehittäminen edellyttää priorisointia, jos jo nyt toimitaan kapasiteetin ylärajoilla. Olennaista lienee, että seurakuntaneuvosto tai muu paikallinen ryhmä on mukana tässä priorisointiprosessissa. Osa-vuosisiirtolaisten ja viikkoturistien tilanne on olennaisesti erilainen ja toiminnan luonne painottuu suomalaisjoukon rakenteen mukaisesti.

7. Entä kotiseurakunta Suomessa?

Useissa keskusteluissa Suomessa ja turistikohteissa tulee puheeksi, että seurakuntaelämä ja jumalanpalvelukset suomalaisten parissa ovat jotenkin toisenlaisia etelässä kuin koti-Suomessa. Vertailu kallistuu useimmin turistipaikan eduksi. Tällainen spontaanikin vertailu herättää kysymyksen, onko turistikohteiden toimintamallissa jotakin, mistä olisi varteenotettavaa normaaliin seurakuntatyöhön Suomessa.

Turistiseurakuntien ja Suomen seurakuntien väliset erot voidaan jakaa kahteen ryhmään: toisaalta yhteisöön ja tilanteeseen liittyviin eroihin, toisaalta toimintaan ja toimintatapaan liittyviin eroihin. Niitä mahdollisia toiminnan vahvuuksia, joiden perusta on ensin mainittu ryhmä, ei hevin voida siirtää Suomeen. Sen sijaan toimintamuodoista ja toimintatavoista johtuvien vahvuuksien kohdalla on syytä kysyä, voisiko niin olla Suomessakin.

Espanjan suomalaisyhteisöt muistuttavat talviasukkaiden osalta kooltaan ja elämistavaltaan lähinnä perinteistä Gemeinschaft-yhteisöä. Yhteydet eivät rakennu ammatin eivätkä usein sosiaalisen asemankaan pohjalle, vaan samalla alueella asumiselle. Yhteisöä vahvistaa omana kielivähemmistönä eläminen tilanteessa, missä useimmat suomalaiset eivät osaa paljoakaan kantaväestön kieltä. Lisäksi kulttuurierot muihinkin ulkomaalaisryhmiin vahvistavat suomalaisyhteisön kiinteyttä. Näin kasvaa kotoisuutta vahvistavien tekijöiden arvostus. Kirkko on näkyvä osa tätä yhteisöä, ei välttämättä niin vahvasti ja niin suurelle osalle väestöä kuin perinteisessä suomalaisessa kyläyhteisössä.

Tilannetekijöitä on myös ikäluokkakapeus. Lapsiperheitä on lähinnä vain Aurinkorannikolla määräaikaissiirtolaisten joukossa, muuten väestö painottuu eläkeikäisiin, mikä lähentää ajankäytön intressejä. Seurakunta koskettaa paremmin juuri eläkeikäisten tarvekenttää kuin Suomessa koko seurakuntaa. Väestörakenteen toisentyppisistä eroista yksi haastateltava arveli sitäkin, että ulkomaille tulevat ovat toisenlaisia, enemmän ulospäin suuntautuvia kuin keskimäärin Suomessa. Sen vuoksi sinne sopii myös vapaampi jumalanpalvelus kuin Suomessa (12m). Tilannetekijöitä on sekin, että samojen ihmisten arvellaan käyttäytyvän Espanjassa eri tavoin kuin Suomessa:

– Kummallista, me suomalaiset käyttäydytään täällä eri tavalla kuin Suomessa. Onko se, kun täällä ollaan kaukana Suomesta vai miksi se on niin? (19n)

Käyttäytymisen erilaisuuteen vaikuttaa kirkon kannalta positiivisesti, ettei etelässä koeta kirkollisen osallistumisen osalta negatiivista sosiaalista painetta. Yksi haastateltava arveli, että Suomessa vaikuttaa leimautumisen pelko.

Tilanteen erilaisuutta kuvaa haastateltava:

– Täällä on useita asioita, jotka vetävät kirkkoon, toisin kuin Suomessa. Täällä kaikki suomalaiset ovat sukulaisia ja haluavat tavata jossakin. Se on joko kirkko tai ravintola. Suomessa on perheet ja sukulaiset, niillä käydään kylässä (12m)

Vertailussa Suomeen tulivat kuitenkin esille paljon useammin toimintatapaan liittyvät havainnot kuin yhteisön rakenteeseen ja tilanteeseen liittyvät seikat. Erityistä huomiota onkin syytä kiinnittää niihin havaintoihin, joiden kohdalla haastateltava ihmettelee tai pohtii, voisiko Suomessakin olla näin.

Haastattelujen ja kyselyvastausten Suomen seurakuntatyöhön liittyvät kommentit ja ehdotukset voidaan ryhmitellä edellisissä luvuissa kuvatun perusteluokittelun mukaisesti. Toivomukset painottuvat selvästi eniten elämykselliseen ja yhteisölliseen ulottuvuuteen. Muutamassa haastattelussa mainitaan ideologinen ulottuvuus ja kaikkein vähiten on esillä rituaalinen ulottuvuus.

Elämykselliseen ulottuvuuteen liittyvät Suomen seurakuntiin suunnatut toiveet:

- iloa, välittömyyttä*
- iloista ja hyvää tunnelmaa*
- samaa iloisuutta kuin täällä joka kerta käydessä*
- välittömämpää toimintaa*

Espanjassa seurakunnan tilaisuuteen tuleminen ja siellä oleminen on koettu helpoksi ja luontevaksi. Maininta toiminnan välittömyydestä Espanjassa ja sen toivomisesta myös Suomessa tuli usein esille:

– Vähän rennompaa (kuten täällä Aurinkorannikolla, että rohkenisi useammin myös siellä käydä kirkossa) (kysely)

– Välittömämpää toimintaa (kysely)

– Kaikki Suomen kirkot, tulkaa oppimaan välittömyyttä täältä (kysely)

– Voiko välittömyyttä oppia? Tuleeko jäykkyys yleisön mukana? Ellei, voisi olla enemmän välittömyyttä ja iloisuutta. (8n)

Välittömyyttä on myös rauhan toivottaminen messussa, mutta siitä taas muutamat kyselyyn vastanneet antoivat kriittisen kommenttinsa epäsuomalaisena toimintana. Välittömyyttä arvostetaan, mutta ei aina perinteen kannalta oudossa paikassa.

Välittömyyden kaipaaminen liittyy läheisesti yhteisölliseen ulottuvuuteen.

- kirkko enemmän kansan keskuuteen*
- pappi saisi tulla lähemmin tutuksi seurakunnan kanssa*
- ihmisläheisyyttä, lämpöä, jalkautumista*
- vähemmän virallista, enemmän yhteyksiä – välittämistä*
- mahdollisuutta jakaa omaa hengellistä vaellusta*

- ihmisläheisyyttä, lämpöä, jalkautumista
- välittömämpää toimintaa
- samanlaista välittömyyttä kuin täällä

– Pappien koettu avoimuus Espanjassa herättää odotuksia samanlaisesta kohtaamisesta myös Suomessa. Ihmisläheisyydeksi koetaan jo tervetuloitotukset kirkon ovella – eikä siinä aina tarvita pappia (11n).

– Yhteisöllisyyden kaipuuseen liittyy odotus vapaaehtoistoiminnan vahvistumisesta Suomessa. Seurakuntien nykyinen monipuolinen vapaaehtoistoiminta joko ei vielääkään ole riittävän laajaa tai sen markkinointi ei ole onnistunut, jotta halukkaat löytäisivät paikkansa.

– Aina on totuttu siihen, että kaikki on valmista. Ei ole edes seurakuntalainen lukemassa tekstiä. Siitä puuttuu kokonaan sellainen yhteisöllisyys. (2n)

Voidaan tietysti kysyä, onko Suomen seurakunnissa niin jäykkää ja kaavamaista kuin haastatellut kuvaavat ja ovatko papit virallisen tuntuisia. Mikäli kirkkoon ei ole ollut paljon kontakteja, laahaavat mielikuvat jopa vuosikymmeniä jäljessä käytännön todellisuudesta. Joka tapauksessa haastatteluissa ja kyselyssäkin esitettiin sen sävyisiä toiveita, että kunpa Suomessa olisi "kuten täällä":

– Seurakunta on koti täällä – samoin saisi olla Suomessa. Suomessa olisi virsien oltava valoisia, ei synkkiä. Suomessa ei osata mainostaa vapaaehtoistyötä riittävästi, vois hyödyntää. (11n)

Oman ryhmänsä muodostavat julistuksen sisältöön liittyvät toivomukset, jotka edustavat *ideologista ulottuvuutta*.

- puhdasta raamatullista julistusta
- Raamatun mukaista opetusta
- tunnustuksellisuutta
- selkeää sanan julistusta

Saarnoilta ja toiminnalta yleensä toivotaan Raamatussa pysymistä, "hengellistä rukousta" ja opetusta, selkeää julistusta, tunnustuksellisuutta. Usein samoilla vastaajilla on vastaavanlainen toivomus myös Espanjan seurakunnalleen tai ainakin toivomus, että toiminta jatkuisi edelleen tällaisena.

Rituaalinen ulottuvuus tulee Suomen seurakuntiin kohdistuvissa toiveissa kaikkein vähiten esille:

- kirkot auki, että niissä voi hiljentyä

Rituaaliseen ulottuvuuteen liittyy joidenkin antitoive:

- ei niin kaavamaista

Kysymysten sanamuoto oli omiaan edistämään kriittisten kommenttien esittämistä. Monet antavat kuitenkin myös myönteisiä kommentteja kotiseurakuntansa toiminnasta Suomessa, vaikeivät itse erityisesti osallistuisikaan. Toisaalta esitetään toiveita jollakin tavoin mukaan pääsystä:

– Kotiseurakunta ei ole ottanut yhteyttä. Olen muuttanut Helsinkiin ja vähän tuuliajelulla. Olisin toivonut, että seurakuntalaisia olisi kutsuttu tilaisuuteen, jossa toivotetaan tervetulleeksi. Toki osaan lukea lehdestä, mitä missäkin on, mutta kuitenkin... (kysely)

Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyssä kysyttiin kommentteja Suomen kotipaikkakunnan luterilaisen seurakunnan toiminnasta. Runsas neljännes kirjoitti positiivisen maininnan seurakunnasta, mutta oman osallistumisen niukkuuden vuoksi mukana oli myös sävyjä: ”varmaan se on hyvää”. Yksittäiset kriittiset kommentit liittyivät kokemukseen tai arvioon etäisyydestä (myös maantieteellinen etäisyys kirkolle haittana), työntekijäkeskeisyydestä, kuivuudesta. Kirkon ja sen työntekijöiden aiempi kokeminen etäiseksi on ollut esillä kirkkoon liittymistä selvittävässä tutkimuksessakin (Pehkonen 2006, 68–69).

Kaiken kaikkiaan vastauksista ilmenee henkilökohtaisen kontaktin merkitys ja kohtaamisesta saatu vaikutelma. Luonteva papin kohtaaminen on saattanut johtaa aktiiviseen osallistumiseen Espanjassa. Haastattelutilanteessa kysyin pariskunnalta, mikseivät he käy Suomessa kirkossa, kun nyt käyvät Espanjassa.

– Se on semmoiseen aikaan, aamulla. Kun tämä [mies] on niin innostunut kirkosta, sanoin, ruvetaanko Suomessakin käymään nyt. Hän sanoi: 'En tiedä'. Voi se riippua teistä papeistakin. Tämäkin ala on henkilökysymys. (37n) (Mitä pitäisi tehdä, että Suomessa lähtisitte kirkkoon?) M: Pitäisi olla yhtä positiivinen kuin täälläkin. Pappi tulee juttelemaan. Kun pappi tulee vastaan, ei kävelisi ohi, vaan rupeaisi juttelemaan. X:n seurakunnassa asiat ja paperit ovat niin sekaisin, että se on tehnyt negatiivisen asenteen koko kirkkoa kohtaan. (38m)

Tässä ilmenee vahvasti vastakkain eräissä muissakin haastatteluissa ilmennyt positiivinen kokemus Espanjassa ja negatiivinen kokemus Suomessa. Suomesta mieleen jäänyt kielteinen kokemus on saattanut liittyä kirkolliseen toimitukseen, esim. papin taitamattomaan toimintaan hautajaisissa, tai ongelmaan hautapaikan saamisessa, ja se leimaa asennetta kirkkoa kohtaan vuosikymmeniksi. Katkeraa kokemusta muistellaan ja se mainitaan herkästi pitkän ajan jälkeenkin. Joillekin messu Espanjassa voi olla korjaava kokemus Suomessa koettujen pettymysten jälkeen. Voiko se häivyttää mielestä myös negatiivisen perusasenteen kirkkoa kohtaan Suomessa?

Toivomukset liittyvät siis usein kanssakäymisen luonteeseen, kontaktitapaan papin ja seurakuntalaisten kesken. Kuvaus Suomen tilanteesta saattaa perustua enemmän mielikuvaan kuin kokemukseen, mutta antaa silti aiheen pohtia, onko Suomessa edelleen liian virkamiesmäinen leima pappien ja seurakuntalaisten kohtaamisessa. Vaikka seurakuntien

työntekijöistä on valtaosa muiden ammattikuntien edustajia, ovat useimmissa tapauksissa papit näkyvimmin muokkaamassa mielikuvaa – ainakin, mikäli kohtaaminen aiheuttaa pettymyksen.

Kun Suomessa ei koeta niin luontevaksi mennä kirkkoon, toivotaan kirkon avautuvan ulospäin. Seurakunnan toiminnalle esitetään tämäntapaisia toivomuksia:

– kirkon on tultava ulos kirkosta

Tätä kirkosta ulos tulemistä yksi vastaaja tarkoitti konkreettisesti ihan kulkueina – Espanjasta hiljaisella viikolla (= Pyhä viikko Espanjassa) ja muittenkin juhlien yhteydessä saadun kokemuksen innoittamana.

Osa-aikasiirtolaisten kohdalla Suomen seurakuntien toimintarytmi muodostaa ongelman. Messua lukuun ottamatta liki kaikki seurakuntien säännöllinen toiminta rakentuu talvikausiksi. Toimintapiireillä toukokuu on jo päättymisen aikaa ja syyskausi käynnistyy joskus syyskuun mittaan. Kesän toiminta pohjautuu toisenlaisille ja usein kerrallisille tapahtumille, joihin osallistuminen voi olla helppoa, mutta jotka eivät samalla tavoin ohjaa seurakuntaan sitoutumiseen.

Että suuri seurakunta olisi ”auki” sinä puolena vuotena, kun olemme Suomessa. Kirkoissa voisi olla urkumusiikkia, Raamatun lukua, pieniä puheenvuoroja (siis maallikotkin) jne. messujen lisäksi. Ei ehkä vedä aluksi, kansa kyllä tottuisi, että kirkot ovat auki pitkin päivää – halpa tapa pitää ihmisiä, vieraantuneita mukana Sanan ulottuvilla. Kirkko sanoo, että kallista – mutta miksi ihmiset maksavat kirkollisveroa saamatta mitään. --- Kesäaikana ei ole juuri muuta kuin messu, 5 kk aivan tyhjäkäyntiä. (kysely)

Miten siis huhtikuun puolivälistä lokakuun alkupuolelle Suomessa oleva löytää paikkansa seurakunnassa? Varsinainen kesäaika menee seurakuntalaisten osalta paljolti epätyypillisessä toiminnassa, mökkeillen sekä sukulaisten ja ystävien tapaamisissa. Ei siis ihme, että ”oma” seurakunta on lähinnä Espanjassa toimiva suomalaisseurakunta. Vanhenemisen myötä tulee tilanne, jolloin talvikausien viettäminen Espanjassa loppuu. Löytyykö enää siinä vaiheessa seurakuntayhteyttä Suomessa? Onko seurakunnilla mahdollisuuksia löytää tällaisia ”osittaisia paluumuuttajia” ja ottaa heidät vastaan samalla henkilökohtaisella huomaamisella kuin usein kirkkoon tulija Espanjassa? Voisiko etelän talvipappi olla ”saattamassa” suomalaiseen kotiseurakuntaan erityisesti niitä, jotka eivät enää tule talveksi etelään? Ainakin osallistujan luvalla seurakuntaan lähetettävä viesti voisi olla mahdollinen.

Jotkut ilmaisivat löytäneensä etelässä seurakunnan niin, että tie johtaa myös Suomessa seurakuntayhteyteen aikaisempaa helpommin

– Ei ole [=En ole] aikaisemmin osallistunut. Jos nyt jäisi Suomeen, niin todennäköisesti osallistuisi. Seurakunta on tullut tutummaksi eikä [elämä] ole niin työpainotteista enää. (29m)

– Minullekin tullut nämä asiat [tärkeiksi]. Nyt kannan ristiä. Tullut ihan erilainen

asenne uskonnollisille asioille. Se on tärkeä. Joka ilta nukkumaan kun menen, niin on yhteys ylöspäin. (50m)

Mitä tutkimuksen perusteella voi esittää toivomuksena seurakunnille Suomessa? Kirkoissamme istuu kokemusten mukaan myös niitä, jotka tietoisesti haluavat olla yksin, muista erillään. Paljon yleisempi lienee kuitenkin osallistujan toivomus saada kuulua yhteisöön. Seurakunnissa tarvitaan ulospäin suuntautuvan yhdessäoloyhteisön piirteiden vahvistumista. Se alkaa tervetuloitovotuksella kirkkoon ja jatkuu messun jälkeen kirkkokahveilla ja herkkyydellä sen havaitsemiseen, onko osallistujalla tarvetta muuhun seurakuntayhteyteen.

Todennäköisesti kuva helposti lähestyttävästä työntekijästä ja nykyhetkessä kiinni olevasta seurakunnan toiminnasta Suomessa on välittynyt aktiiviosallistujalle, mutta ei seurakuntalaisten valtaosalle. Tässäkin yhteydessä havaitaan yksittäisen kohtaamisen kauaskantoinen vaikutus. Seurakunnan työntekijän kannalta tavanomainen tilanne saattaa olla seurakuntalaiselle ainutlaatuinen ja muokkaa mielikuvaa omasta seurakunnasta ja usein koko kirkosta pitkäksi aikaa.

8. Tiivistelmä ja keskustelu

Espanja on pitkään ollut suomalaisten suosituin etelän matkan kohde. Sinne tehdään Suomesta vuosittain runsaat 500 000 matkaa, joista neljä viidesosaa suuntautuu Kanarian saarille. Espanja on myös suosittu osa-aikasiirtolaisuuden kohde. Arvioiden mukaan ehkä 30 000 suomalaista asuu siellä pysyvästi tai viettää siellä suunnilleen puolet vuodesta, ylivoimaisesti eniten heitä on Aurinkorannikolla.

Espanjan suomalaisväestön erityispiirre on sen monimuotoisuus. Espanjassa pysyvästi asuvat, talviasukkaat ja turistit muodostavat selvästi toisistaan poikkeavat ryhmät tilanteensa ja osallistumistarpeittensa kannalta.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminta Espanjan suomalaisten parissa käynnistyi vapaaehtoisien ja järjestöpohjaisen alun jälkeen ensin pääosin Kanarian saarilla vuonna 1977 ja sitten Aurinkorannikolla 1985. Vuonna 2010 Espanjassa työskentelee kaksi kokoaikaista pappia ja osan vuotta osa-aikaisina kuusi pappia ja neljä kanttoria.

Kirkon laajimman toiminnan alue on Aurinkorannikko, jossa suomalaisten keskeisimpänä paikkakuntana on Fuengirola. Toinen suomalaiskeskittymä Manner-Espanjassa on Torrevejassa Costa Blancan alueella. Gran Canariaalla toimintapisteet ovat Las Palmasissa ja Playa del Inglésissä sekä Teneriffalla Puerto de la Cruzissa ja etelän turisticalueella. Muutaman kerran vuodessa tilaisuuksia on muillakin paikkakunnilla.

Tämän tutkimuksen tehtävänä on ollut kartoittaa suomalaisten osallistumista luterilaisen kirkon ulkosuomalaistyöhön Espanjassa. Seurakunnissa selvitettiin osallistujakunnan rakennetta jumalanpalvelusten osalta, osallistumisen motivaatiota ja toimintaan kohdistuvia odotuksia Espanjassa ja Suomessa sekä seurakuntien tiedotuskanavia. Pääasiallisena aineistona on talvikauden 2009–2010 aikana kaikissa säännöllisen toiminnan paikoissa yhden messun osallistujille tehty kysely. Vastanneiden määrä on 591 ja keskimääräinen palautusprosentti on 89. Lisäksi lähetettiin Teneriffan Suomi-kerhon jäsenille kerhoviestin yhteydessä kyselylomake, jonka palautti 213 henkilöä, 23 % kaikista jäsenistä. Hyvin suppealla paluumatkalaisille kohdistetulla kyselyllä tiedustettiin Teneriffalla jumalanpalvelusten tietämisestä ja niihin osallistumisesta.

Seurakuntien mahdollisuudet tiedottaa toiminnastaan ovat Manner-Espanjassa paljon paremmat kuin Kanarian saarilla, sillä siellä on käytettävissä useita lehtiä, seurakuntakodit ja Aurinkorannikolla paikallisradiokin. Saarilla ovat tärkeitä hotellikansiot ja oppaitten välittämä tieto. Internet on vielä tässä vaiheessa muita kanavia vähemmän käytössä. Varsinkaan Kanarian saarilla tieto luterilaisista jumalanpalveluksista ei tavoita läheskään kaikkia viikkoturisteja, ja monilla syntyy sekaannuksia Turistikirkon ja luterilaisen kirkon välillä.

Espanjassa oloajan suhteen kyselyyn vastaajat jakautuvat moneen ryhmään. Pysyviä asukkaita on 14 %, vähintään kolme kuukautta oleskelevia kolmasosa ja noin puolet enintään kaksi kuukautta Espanjassa talvisin oleskelevia. Viikkoturistivaltaisia alueita ovat

Playa del Inglés ja Teneriffan eteläosa, puolen vuoden asukkaita on suhteellisesti eniten Torrevejassa ja pysyvästi asuvia Aurinkorannikolla ja Las Palmasissa.

Kyselyn kohdistuessa kirkossa käyviin ei voida selvittää, kuinka monta prosenttia alueen suomalaisista yleensä käy kirkossa. Se voidaan kuitenkin päätellä, että pysyvien asukkaiden ja talviasukkaiden kirkollinen osallistuminen on huomattavasti vahvempaa kuin Suomessa. Suhteessa alueella olevien suomalaisten määrään pysyvämmien oleskelevien osallistuminen on myös suurempaa kuin turistien. Viikkoturisteista käy kirkossa vain muutamia prosentteja, mihin vaikuttaa myös hotellien etäisyys kirkosta.

Viikkoturistien osallistuminen on hankalinta Costa Blancalla, jossa turistihotellit ovat muualla kuin Torrevejassa ja seuraavaksi hankalinta Teneriffan eteläosassa. Sillä alueella viikkoturisteja on huomattavasti enemmän, mutta hotellit sijaitsevat kymmenien kilometrien nauha-alueella vailla hyviä bussiyhteyksiä San Eugenio kirkkoon. Eniten viikkoturistien kansoittama Playa del Inglésin Templo Ecumenico on lähellä hotellikeskittymää, samoin Puerto de la Cruzissa hotellit ovat kohtuetaisyydellä kirkosta.

Messuun osallistuneiden ikäjakauma painottuu eläkeläisiin ja keski-ikäisiin. Puolet osallistujista on 65–74-vuotiaita. Osallistujista on miehiä 41 %, mikä on enemmän kuin kirkon tilaisuuksissa Suomessa. Monien haastattelujen perusteella voi päätellä, että tyyppillinen kirkkovieras on Espanjassa aktiivisempi kävijä kuin Suomessa. Teneriffan Suomi-kerholaisille tehtyyn kyselyyn vastanneista peräti 2/3 ilmoitti käyvänsä Teneriffalla ollessaan useammin kirkossa kuin Suomessa. Kaikista peruskyselyyn vastanneista on 41 % osallistunut messun lisäksi joskus myös muuhun suomalaisseurakunnan toimintaan Espanjassa.

Messuun osallistumisen perusteita selvitettäessä yhteisöllinen ja elämyksellinen perustelu ilmaistiin kaikkein vahvimmin erityisesti sanallisissa vastauksissa. Liturginen perustelu tuli kaikkein vähiten esille – paitsi tietysti tarve tulla messuun on sinänsä uskonnollisuuden liturgista ulottuvuutta. Suomessa vaikuttaa kuitenkin siltä, että jumalanpalvelus on kehittynyt yhä liturgisemmaksi. On aiheellista kysyä, vastaako tämä seurakuntien jäsenistön enemmistön toivomuksia. Jos jumalanpalvelukseen osallistumista halutaan vahvistaa, niin se tuskin onnistuu korostamalla messun liturgisuutta vaan pikemmin yhteisöllisyyttä ja elämyksellisyyttä. Kirkkokahvi voikin olla tärkein ”liturginen” uudistus.

Kirkossa puhutaan Espanjan työn osalta pääpainoisesti turistityöstä ja osa-aikaisia työntekijöitä sanotaan turistipapeiksi ja turistikantoreiksi. Espanjassa talven mittaan olevista suomalaisista tietenkin valtaosa on turisteja. Samanaikaisesti siellä olevien turistien määrä on huomattavasti suurempi kuin pitkään oleskelevien. Messuun yhdellä kertaa osallistuneista on kuitenkin puolet vähintään kolme kuukautta etelässä oleskelevia ja 14 % jopa maassa pysyvästi asuvia. Heidän kokemuksensa kannalta on tärkeää, että pappi ei ole ”vain” turistipappi vaan kaikkia seurakuntalaisia varten. Talvipappi ja talvikanttori ovat tasapuolisempia nimityksiä näille osan vuotta työskenteleville työntekijöille.

Ulkosuomalaisseurakuntien pieni koko mahdollistaa yhteisöllisemmän kokemuksen kuin kaupungistuneissa Suomen seurakunnissa. Seurakunta tarjoaa kodinomaisen yhteyden, jota vahvistaa vielä koti-Suomen kaipuu. Espanjassa pysyvien siirtolaisten määrä on kuitenkin hyvin pieni, valtaosalla on tiivis yhteys Suomeen, mutta talviasukkaillekin suomalaisen kyläyhteisön luonne on identiteettiä vahvistava kokemus.

Espanjan suomalaisseurakunnat poikkeavat myös koostumukseltaan sekä kotimaan seurakunnista että tavanomaisista ulkosuomalaisseurakunnista. Lähinnä tavallista seurakuntaa on tilanne Aurinkorannikolla, jossa on merkittävästi pysyvääkin asutusta. Mitä suurempi on viikkoturistien osuus, sitä vähemmän voidaan puhua seurakunnasta ja lähestytään erillistilaisuuksien tilannetta. Tällaisia paikkoja ovat Playa del Inglés ja Playa de las Américas Kanarian saarilla.

Eräänlaisia välimuotopaikkakuntia ovat Torre vieja, Las Palmas ja Puerto de la Cruz. Niissä talviasukkaat muodostavat perusyhteisön, josta tulee myös vastuunkantajien joukko. Kokoava toiminta monipuolistuu ja Torre viejassa seurakuntakoti muodostaa tärkeän kotipesän. Seurakuntalaisten ikäjakama on kuitenkin normaaliseurakuntaan verrattuna hyvin kapea eivätkä kaikki täyden seurakunnan perustoiminnot pääse toteutumaan.

Toinen seurakunnan olemusta kaventava tekijä on kirkollisten toimitusten vähyys Aurinkorannikkoa lukuun ottamatta. Avioliittoon vihkimisiä turistialueilla kyllä on, mutta nekin kohdistuvat tavallisesti muihin kuin omiin säännöllisiin osallistujiin. Elämäkääririittien puuttuminen voi tehdä yhteisöistä historiattomia perinteen kantajia.

Kirkon jäsenten sitoutumista koskevassa tutkimuksessaan Seppo Häkkinen tiivistää sitoutumisen hengelliseen elämään ja arjen kutsumukseen (2010, 85). Espanjan suomalaisseurakunnat ovat tässä suhteessa haasteellisessa asemassa. Miten vahvistaa sitoutumista näillä kummallakin ulottuvuudella? Viikkoturistien yhteys seurakuntaan on lyhyt, usein kerrallinen. Sekin voi tietysti muodostua merkittäväksi uskoa ja sitoutumista vahvistavaksi kokemukseksi, mutta edellyttää jatkuvuutta muualla.

Talviasukkaankin tilanne on erikoinen. Etelässä pitempäänkin ollessaan hän on jossakin määrin irti normaaliyhteisöstä, koska ei tavallisesti elä täydesti ympäröivän yhteiskunnan kysymyksissä, ei ainakaan niistä vastuuta tuntien. Suomessa oloaika puolestaan on kesäkautta, jolloin asuinyhteisön kontaktit heikkenevät liikkuvuuden ja monien toimintojen keskeytymisen vuoksi. Silloin arjen kutsumus saattaa jäädä puutteelliseksi kummassakin maassa. Espanjan suomalaisseurakunnilla on erityinen haaste edistää talviasukkaiden osalta sekä hengellistä sitoutumista että sitoutumista arkisen elämän tilanteissa ja lähimmäisyhteisön asioissa. Helpoiten tämä vastuun kantaminen toteutuu etelän kohteessa ystävien ja tuttavien auttamisena heidän vaikeuksissaan.

Kun monet talviasukkaat kokevat Espanjan seurakunnan itselleen läheisimmäksi, voidaan kysyä, toteutuuko heidän kohdallaan seurakuntaelämä täysipainoisena vai kaventuu seurakunnan malli omaan yhteen tulemiseen tyytymiseksi. Diakonia ja varsinkaan

lähetyks ei ole keskeisesti esillä useimpien seurakuntien toiminnassa. Voisiko Espanjan seurakunnilla olla Suomen Lähetysseuran toimintaan liittyvä yhteinen nimikkokohde?

Espanjan seurakuntien toimintatapa on vahvasti kansankirkollinen avoimuudessaan. Sitä tukee turistien ja talviasukkaidenkin asennoituminen, että kirkkoon on helppo tulla sellaisenkin, joka ei normaalisti käy Suomessa kirkossa. Tietenkään kaikki eivät käy kirkossa; Kauneimpia joululauluja tai joulukirkkoa lukuun ottamatta kirkossa kävijät ovat vähemmistönä, mutteivät niin pienenä vähemmistönä kuin Suomessa. Turistien osalta ero Suomen käyttäytymiseen ei ole niin suuri kuin usein oletetaan, mutta talviasukkaat ovat etelässä selvästi aktiivisempia.

Toisaalta osallistumisen rajoittuminen enemmistöllä messussa käyntiin ja paikoin toiminnankin rajoittuminen siihen vahvistaa liturgista seurakuntanäkemyksiä. Espanjassa siihen ei kuitenkaan liity viran korostus. Ulkосуomalaisseurakunnat ovat perinteisesti varsin maallikkojohtoisia. Espanjassa se näkyy seurakunnan hallinnossa siten, että maallikko on seurakuntaneuvoston puheenjohtaja ja pappi on vain läsnäolo- ja puheoikeudella mukana. Tosin käytännön toiminta määräytyy olennaisesti papin toimintalinjasta.

Kirkon ulkосуomalaistyön yleisenä linjana on auttaa integroitumaan paikalliseen yhteiskuntaan ja kirkkoon. Espanjassa tätä linjaa ei voida noudattaa, koska siellä puuttuu paikallinen luterilainen kirkko. Muutenkin valtaosalle suomenkieli on ehdoton edellytys osallistumiselle. Sitä paitsi vain määräjän ja siitakin pääsääntöisesti vain osan vuotta Espanjassa olevat eivät pyri muutenkaan osaksi sikäläistä paikallisyhteisöä. Paikallinen katolinen kirkko suhtautuu suomalaistyöhön paikoin myönteisesti, mutta jossakin toimintaa hankaloittaa kirkon käyttöä koskevilla rajoituksilla.

Toisaalta suomalaiset jäävät vaille arvokasta kulttuurista oppimiskokemusta, mikäli he eristäytyvät kohtuuttomasti omaan piiriinsä. Suomessakin katolisella spiritualiteetilla on ollut paljon annettavaa ehkä rationaalisesti korostuneelle suomalaiselle uskonnollisuudelle. Uskonelämän hoitoon liittyvä opetus on aina ylittänyt kirkkokuntien rajat. Niinpä Espanjassa havaitut pienimuotoiset uskonnolliset riitit, kuten ristinmerkin tekeminen, yksityinen hiljentyminen kirkossa ja rukouskynttilät voivat antaa väyliä paitsi hengellisen vakaumuksen vahvistamiseen myös uskon ilmaisemiseen. Suomalaiselle tilanteelle tyypillinen yhdistelmä, julkinen kirkko mutta salattu usko, ei ole riittävän dynaaminen nykyisessä sosiaalisten verkostojen maailmassa.

Kirkon ekumeenisessa strategiassa on yhtenä tavoitteena jäsenyyden merkityksen vahvistaminen. Tätä tavoitetta seurakuntatyö Espanjassa on hyvin toteuttamassa. Yksittäisistä tavoitekohdista toteutuu ulkomailla asuvien ja muutoinkin ulkomailla olevien seurakuntayhteyden tukeminen.

Suomalainen seurakunta kohtaa Espanjassa sekä lyhytaikaisesti että pitkään siellä olevia. Kummankin ryhmän kohdalla jumalanpalvelus ja seurakunta kaikkineen voi muodostua uudella tavalla aukeavaksi elämän voimaksi. Muilla perustein alkunsa saanut matka voikin kehittyä pyhiinvaellukseksi oman elämän vaelluksella. Santiago de Compos-

telaan vaeltavien pyhiinvaeltajien määrä on voimakkaasti elpynyt aivan viime vuosikymmeninä. Huikkeasti useamman suomalaisen kohdalla kuitenkin pyhiinvaellusten historian kehä kiertyy umpeen silloin, kun hän löytää itsensä Espanjasta messun päätteeksi laulamassa Pyhiinvaeltajan hymniä.

9. Liitteet

9.1. Kartta ulkosuomalaistyön toimipaikoista Espanjassa

9.2 Kirkkokyselyn lomake (Aurinkorannikko)

Teol.tri Heikki Mäkeläinen/Kirkon tutkimuskeskus

KYSELY AURINKORANNIKON JUMALANPALVELUKSESSA SYKSYLLÄ 2009

Tällä kyselyllä kartoitetaan Espanjassa suomalaisten osallistumista jumalanpalvelukseen ja toiveita seurakuntatoiminnan kehittämistä. Tarkan kuvan saamiseksi olisi hyvä, että kaikki tilaisuuteen osallistuvat vastaisivat tähän lyhyeen kyselyyn. Voit vastata useimpiin kysymyksiin rengastamalla sopivan vaihtoehdon numeron. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ilman, että kenenkään henkilöllisyys tulee ilmi.

1. Miten usein olet tätä ennen osallistunut suomalaiseen jumalanpalvelukseen Aurinkorannikolla?

- 1 en kertaakaan
- 2 kerran pari
- 3 useita kertoja

2. Mistä olet saanut tietoa suomalaisista jumalanpalveluksista Aurinkorannikolla?
kyllä en

- 1 2 ystävältä, tuttavalta
- 1 2 Espanjan suomenkielisistä lehdistä
- 1 2 suomenkielisestä radiosta
- 1 2 Internetistä
- 1 2 Seurakuntakodilta, Torrentuvalta, Pacosintuvalta
- 1 2 hotellikansiosista tai turistioppaalta
- 1 2 kuukausiohjelmasta
- 1 2 muualta, mistä? _____

3. Kuinka pitkään oleskelet nyt Aurinkorannikolla?

- 1 1–2 viikkoa
- 2 3 viikkoa–2 kuukautta
- 3 noin 3–5 kk
- 4 noin puoli vuotta
- 5 asun pysyvästi

4. Miten tärkeinä itsellesi pidät seuraavia asioita osallistuessasi Aurinkorannikon jumalanpalvelukseen?

	erittäin tärkeä	hyvä asia	ei niin tärkeä minulle
a. mahdollisuus osallistua suomen- kieliseen tilaisuuteen	1	2	3

b. mahdollisuus tavata toisia			
suomalaisia	1	2	3
c. mahdollisuus hiljentymiseen	1	2	3
d. virret ja musiikki	1	2	3
e. ehtoollisen vietto	1	2	3
f. saarna	1	2	3
g. rukoukset	1	2	3
h. Raamatun luku	1	2	3

5. Mitä yhtä asiaa pidät itsellesi kaikkein tärkeimpänä Aurinkorannikon jumalanpalveluksessa? (merkitse yllä olevista kirjain tai selosta)

6. Minkä asian jumalanpalveluksessa toivoisit olevan toisin?

7. Mitä muuta odottaisit kirkon toiminnalta Aurinkorannikolla?

8. Missä muussa Aurinkorannikon seurakunnan toiminnassa olet mukana?

	kyllä	ei
tilaisuudet/pienryhmät	1	2
retket	1	2
tupapäivystäjänä tms.	1	2

9. Vastaajan sukupuoli

- 1 nainen
- 2 mies

10. Ikä

- 1 alle 25 vuotta
- 2 25–34 vuotta
- 3 35–44 vuotta
- 4 45–54 vuotta
- 5 55–64 vuotta
- 6 65–74 vuotta
- 7 yli 74 vuotta

11. Ammattiala (eläkeläisen kohdalla aiempi ammattiala)

- 1 opetus
- 2 terveydenhuolto
- 3 hallinto
- 4 palvelu
- 5 teollisuus, rakentaminen
- 6 liikenne, tietoliikenne

- 7 opiskelija
- 8 muu, mikä _____

12. Koulutus

- 1 kansakoulu
- 2 peruskoulu/keskikoulu
- 3 ammattikoulu
- 4 lukio
- 5 opistotason koulutus
- 6 korkeakoulututkinto

13. Uskontokunta

- 1 evankelis-luterilainen kirkko
- 2 muu kristillinen kirkko tai yhteisö
- 3 muu uskonnollinen yhteisö
- 4 ei mikään

14. Kuinka usein käyt Suomessa ollessasi kirkossa/uskonnollisissa tilaisuuksissa, jos ei oteta huomioon häitä, hautajaisia ja ristiäisiä

- 1 viikoittain
- 2 kerran kuukaudessa
- 3 muutaman kerran vuodessa
- 4 ehkä kerran vuodessa
- 5 harvemmin
- 6 käytännössä en koskaan

15. Mitä erityisesti odottaisit kotiseurakunnaltasi Suomessa?

Kiitos vastaamisesta!

9.3. Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyn lomake

Kirkon tutkimuskeskus/teol.tri Heikki Mäkeläinen

Teneriffan suomalaisten seurakunnallinen osallistuminen

Tällä kyselyllä kartoitetaan Teneriffan suomalaisten seurakunnallista osallistumista ja kannanottoja seurakuntatoimintaan. Tuloksen luotettavuuden kannalta olisi tärkeää, että kaikki lomakkeen saajat vastaisivat kyselyyn, esim. samassa taloudessa asuvat molemmat Suomi-kerhon jäsenet. Samaan teemaan on jo liittynyt jumalanpalveluksen yhteydessä tehty kysely, mutta siihenkin osallistuneita pyydetään vastaamaan tähän kyselyyn. Suomessa lomakkeen voi lähettää ilmaiseksi oheisessa palautuskuoressa. Teneriffalla lomakkeet voidaan jättää Suomi-kerhon toimistoon tai lähettää maksullisena osoitteella Iglesia Luterana Finlandesa, Apartado de Correos 276, 38400 Puerto de la Cruz. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ilman, että kenenkään henkilöllisyys tulee ilmi. Useimpiin kysymyksiin voi vastata rengastamalla sopivan vaihtoehdon numeron.

1 Asuinalueesi Teneriffalla tavallisimmin

- 1 Pohjoinen (Puerton alue)
- 2 Eteläinen (Las Américasin / Los Cristianoksen alue)

2. Oletko osallistunut Teneriffalla suomalaisiin luterilaisiin jumalanpalveluksiin (Puertos-
sa San Francisco -kirkko, etelässä San Eugenio -kirkko)?

- 1 viikoittain
- 2 kerran kuukaudessa
- 3 muutaman kerran vuodessa
- 4 ehkä kerran vuodessa
- 5 harvemmin
- 6 käytännössä en koskaan

3. Oletko osallistunut Kauneimmat joululaulut –tilaisuuksiin?

- 1 usein
- 2 joskus
- 3 en

4. Oletko osallistunut muihin luterilaisen seurakunnan tilaisuuksiin (hotelli Chimisayssa
ja San Eugenio -kirkossa)?

- 1 usein
- 2 joskus
- 3 en

5. Mitkä asiat tuovat sinut kirkkoon Teneriffalla?

6. Mitä pitäisi tapahtua, että tulisit useammin kirkkoon Teneriffalla?

7. Toimitko seurakunnan vapaaehtoistehtävissä?

1 kyllä

2 en, mutta kiinnostaisi, mikä? _____

3 en

8. Mitä toivot luterilaisen seurakunnan toiminnalta Teneriffalla?

Rengasta alla olevista enintään kaksi vaihtoehtoa.

1 raamattuopetusta

1 tapaamispaikkaa/kahvittelua/lukusalia

1 ulkoilmatilaisuuksia

1 ihmissuhdeasioitten yms. käsittelyä arkitilaisuuksissa

1 terapeutista apua mielenterveyskysymyksissä

1 mahdollisuuksia henkilökohtaisiin keskusteluihin

9. Vapaat kommenttisi ja terveiset luterilaisen seurakunnan toiminnasta Teneriffalla

10. Oletko osallistunut Turistikirkon tilaisuuksiin (Puertossa vanhan linja-autoaseman luona, Las Américasissa Puerto Colónissa)?

1 usein

2 joskus

3 en

11. Kuinka pitkään tavallisesti olet oleskelet Teneriffalla talvisin?

1 alle 2 kuukautta

2 noin 2–4 kk

3 noin 5–6 kk

4 asun pysyvästi

12. Vastaajan sukupuoli

1 nainen

2 mies

13. Ikä

1 alle 35 vuotta

2 35–44 vuotta

3 45–54 vuotta

4 55–64 vuotta

5 65–74 vuotta

6 yli 74 vuotta

14. Koulutus

1 kansakoulu, keskikoulu, ammattikoulu

2 lukio, opistotason koulutus

3 korkeakoulututkinto

14. Uskontokunta

1 evankelis-luterilainen kirkko

2 muu kristillinen kirkko tai yhteisö

3 muu uskonnollinen yhteisö

4 ei mikään

14. Kuinka usein käyt Suomessa ollessasi kirkossa/uskonnollisissa tilaisuuksissa, jos ei oteta huomioon häitä, hautajaisia ja ristiäisiä?

1 viikoittain

2 kerran kuukaudessa

3 muutaman kerran vuodessa

4 ehkä kerran vuodessa

5 harvemmin

6 käytännössä en koskaan

15. Kommenttisi kotipaikkakuntasi luterilaisen seurakunnan toiminnasta Suomessa

Paljon kiitoksia vastaamisesta!

mahdolliset lisäkommentit sähköpostilla

heikki@makelainen.com

9.4. Paluukyselylomake

Kirkon tutkimuskeskus /TT Heikki Mäkeläinen heikki@makelainen.com

Espanjan osallistumistutkimus 2010

Osana Espanjan suomalaisiin jumalanpalveluksiin liittyvää osallistumistutkimusta pyydämme sinua ystävällisesti vastaamaan muutamiin kysymyksiin rengastamalla oikean vaihtoehdon numeron. Lomakkeet kootaan pois lentokentälle saavuttaessa. Todellisen tilanteen selvittämiseksi olisi hyvä, jos jokainen lomakkeen saanut täyttäisi sen. Tietoja käytetään vain tässä tutkimuksessa.

1. Vastaajan sukupuoli

1 nainen

2 mies

2. Ikä

1 alle 35 vuotta

2 35–54 vuotta

3 55–64 vuotta

4 yli 64 vuotta

3. Tiesitkö Charcon aukion lähellä olevassa San Francisco

-kirkossa pidettävistä luterilaisen kirkon jumalanpalveluksista?

1 En tiennyt, mutta en olisi osallistunutkaan

2 En tiennyt, mutta olisi ollut kiinnostavaa osallistua

3 Tiesin, mutta en osallistunut

4 Sain tiedon ja osallistuin jumalanpalvelukseen

4. Tiesitkö vanhan linja-autoaseman luona olevasta Turistikirkosta?

1 En tiennyt, mutta en olisi osallistunutkaan

2 En tiennyt, mutta olisi ollut kiinnostavaa osallistua

3 Tiesin, mutta en osallistunut

4 Sain tiedon ja osallistuin tilaisuuteen siellä

5. Mahdolliset kommentit luterilaisen kirkon toiminnasta ja tiedottamisesta täällä

9.5. Kirkkokyselyn vastausjakaumat

		Aurinko- rannikko	Torre- vieja	Las Palmas	Playa del Inglés	Puerto de la Cruz	Las Américas	Yhteensä		
		%	%	%	%	%	%	%	lkm	
1. Aiemmin osallistunut messuun	en kertaakaan	11	3	10	32	11	15	14	81	
	kerran pari	12	5	13	15	10	23	12	72	
	useita kertoja	77	91	77	53	79	62	74	433	
	yhteensä	100	99	100	100	100	100	100	586	
2. Mistä saanut tietoa	ystävältä, tuttavalta	42	53	68	40	54	41	48	264	
	lehdestä	68	31	–	–	–	–	59	153	
	radiosta	23	–	–	–	–	–	23	45	
	Internetistä	9	14	5	3	8	15	8	49	
	srk-kodilta	48	84	–	–	–	–	56	144	
	hotellikansioista, oppaalta	3	–	18	44	43	51	26	137	
	srk:n ohjelma	19	60	8	6	12	8	18	104	
	Suomi-seura	–	19	–	–	–	–	19	11	
	muu	6	7	22	22	12	15	12	72	
3. Kuinka pitkään oleskellut	1–2 viikkoa	11	2	10	49	29	41	23	133	
	3 viikkoa–2 kk	28	16	28	31	32	36	29	170	
	noin 3–5 kk	10	19	20	12	14	13	13	79	
	noin puoli vuotta	25	52	18	4	19	10	21	124	
	asun pysyvästi	26	12	23	3	6	0	14	183	
	yhteensä	100	101	99	99	100	100	100	589	
4. Tärkeys messuun osallistumisessa	*mahdollisuus osallistua suomalaiseen messuun	erittäin tärkeä	55	61	53	37	51	51	52	299
	hyvä asia	34	34	40	53	42	41	39	229	
	ei niin tärkeä minulle	12	5	7	10	7	8	9	52	
	yhteensä	101	100	100	100	100	100	100	580	
	* mahdollisuus tavata toisia suomalaisia	erittäin tärkeä	26	36	30	3	29	15	24	139
hyvä asia	46	40	37	53	46	59	47	270		
ei niin tärkeä minulle	28	24	33	44	24	26	29	171		
yhteensä	100	100	100	100	99	100	100	580		
* mahdollisuus hiljentymiseen	erittäin tärkeä	52	48	47	40	47	46	48	277	
	hyvä asia	31	36	35	45	33	36	35	203	
	ei niin tärkeä minulle	17	16	18	15	20	18	17	100	
	yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	580	

Suomalaisten kirkollinen osallistuminen Espanjassa

* virret ja musiikka	erittäin tärkeä	55	60	43	33	45	36	47	274
	hyvä asia	29	26	40	37	35	41	33	193
	ei niin tärkeä minulle	16	14	17	30	21	23	19	113
	yhteensä	100	100	100	100	101	100	99	580
* ehtoollisen vietto	erittäin tärkeä	51	60	37	22	45	49	44	257
	hyvä asia	25	22	32	34	23	31	27	155
	ei niin tärkeä minulle	24	17	32	44	32	21	29	167
	yhteensä	100	99	101	100	100	101	100	579
* saarna	erittäin tärkeä	49	55	43	29	46	41	45	260
	hyvä asia	30	33	38	38	30	38	33	192
	ei niin tärkeä minulle	20	12	18	33	24	21	22	128
	yhteensä	99	100	99	100	100	100	100	580
* rukoukset	erittäin tärkeä	47	55	42	30	47	51	45	261
	hyvä asia	30	26	37	37	26	33	31	178
	ei niin tärkeä minulle	23	19	22	33	27	15	24	141
	yhteensä	100	100	101	100	100	99	100	580
* Raamatun luku	erittäin tärkeä	32	28	27	25	35	49	32	184
	hyvä asia	32	45	48	31	33	33	35	205
	ei niin tärkeä minulle	35	28	25	44	32	18	33	191
	yhteensä	99	101	100	100	100	100	100	580
* kolehti	erittäin tärkeä			20	13	22	15	19	60
	hyvä asia			52	49	46	56	49	159
	ei niin tärkeä minulle			28	37	32	28	32	105
	yhteensä			100	99	100	99	100	324
8. Missä muussa srk:n toiminnassa mukana	tilaisuudet/ pienryhmät	26	78	12	8	41	13	30	172
	retket	25				21		23	77
	vapaaehtoistoiminta	14	28	21	6	16	11	15	85
9. Sukupuoli	nainen	62	56	55	58	59	51	59	329
	mies	38	44	45	42	41	49	41	233
	yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	562
10. Ikä	alle 55 vuotta	9	3	7	11	6	13	8	46
	55–64 vuotta	24	24	32	36	24	42	28	161
	65–74 vuotta	50	64	47	42	48	45	49	282
	yli 74 vuotta	17	9	14	11	22	0	15	86
	yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	575
11. Ammattiala	opetus	14	37	11	2	15	21	15	82
	terveydenhuolto	16	9	12	18	20	13	16	88
	hallinto	11	11	21	9	7	8	11	58
	palvelu	27	17	28	22	25	32	25	138
	teollisuus, rakentaminen	14	7	25	21	12	13	15	83
	liikenne, tietoliikenne	4	4	0	11	5	5	5	27
	opiskelija	3	0	0	0	0	0	1	5
	muu	11	15	4	17	17	8	13	70
yhteensä	100	100	101	100	101	100	101	551	

Suomalaisten kirkollinen osallistuminen Espanjassa

12. Koulutus	perusaste	32	18	33	59	46	37	39	218
	keskiaste	39	36	47	33	35	29	37	207
	korkea-aste	29	46	20	8	19	34	24	138
	yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	561
13. Uskontokunta	evankelis-luterilainen	96	100	90	96	97	82	95	552
	muu	4	0	10	4	3	18	5	29
14. Osallistuminen usk. tilaisuuksiin Suomessa	säännöllisesti	40	41	39	43	46	46	42	244
	harvoin	41	35	44	37	40	39	40	228
	satunnaisesti	14	14	14	17	13	10	14	81
	käytännössä ei koskaan	5	10	3	3	1	5	4	23
	yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	576

9.6. Teneriffan Suomi-kerholaisten kyselyn vastausjakaumat

	aktiivinen %	passiivinen %	Yhteensä %	Yhteensä lkm
1. Asuinalue				
pohjoinen	89	87	88	182
eteläinen	11	13	12	25
yhteensä	100	100	100	207
2. Kuinka usein luterilaisessa messussa				
viikottain	68		31	67
kerran kuukaudessa	32		15	32
muutaman kerran vuodessa		49	26	56
ehkä kerran vuodessa		17	9	19
harvemmin		10	6	12
käytännössä en koskaan		24	13	27
yhteensä	100	100	100	213
3. Kuinka usein Kauneimmissa joululauluissa				
usein	71	37	53	112
joskus	15	35	26	55
en	14	27	21	45
yhteensä	100	99	100	212
4. Osallistuminen muihin luterilaisen seurakunnan tilaisuuksiin				
usein	40	1	19	41
joskus	37	30	33	71
en	22	69	47	101
yhteensä	99	100	99	213
5. Toiminta vapaaehtoistyössä				
kyllä	33	2	16	34
en, mutta kiinnostaisi	12	3	7	15
en	55	95	77	162
yhteensä	100	100	100	211
6. Toivomuksia seurakunnan toiminnalle Teneriffalla				
raamattuopetus	20	7	13	28
tapaamispaikka/kahvittelua/lukusalo	76	60	67	143
ulkoilmatilaisuuksia	20	35	26	55
ihmissuhdeasioiden yms. käsittelyä	39	18	28	59
terapeutista apua mielenterveyskysymyksissä	4	4	4	8
mahdollisuuksia henkilökohtaiseen keskusteluun	15	9	12	25

7. Osallistuminen Turistikirkon tilaisuuksiin				
usein	12	3	8	16
joskus	52	38	44	94
en	36	59	48	102
yhteensä	100	100	100	212
8. Kuinka pitkään oleskelee Teneriffalla talvisin				
alle 2 kk	13	22	18	38
noin 2–4 kk	26	39	33	70
noin 5–6 kk	52	30	40	85
asun pysyvästi	9	9	9	19
yhteensä	100	100	100	212
9. Sukupuoli				
nainen	63	73	68	144
mies	37	27	32	68
yhteensä	100	100	100	212
10. Ikä				
45–54 vuotta	3	5	4	9
55–64 vuotta	20	27	23	50
65–74 vuotta	57	53	54	116
yli 74 vuotta	20	16	18	38
yhteensä	100	101	99	213
11. Koulutus				
kansakoulu, keskkoulu, ammattikoulu	48	49	49	102
lukio, opistotasoinen koulutus	32	33	32	68
korkeakoulututkinto	20	19	19	40
yhteensä	100	101	100	210
12. Uskontokunta				
evankelis-luterilainen	92	75	83	175
muu kristillinen kirkko tai yhteisö	2	2	2	4
muu uskonnollinen yhteisö	2	0	1	2
ei mikään	4	23	14	30
yhteensä	100	100	100	211
13. Kirkossa käynti Suomessa				
viikottain	12	4	7	15
kerran kuukaudessa	16	1	8	16
muutaman kerran vuodessa	43	31	36	76
ehkä kerran vuodessa	17	19	18	38
harvemmin	11	20	16	33
ei koskaan	2	25	15	31
yhteensä	101	100	100	209

10. Lähteet ja kirjallisuus

10.1. Lähteet

10.1.1. Tutkimusaineisto

Haastatteluaineisto Espanjan suomalaisten keskuudessa talvella 2009–2010. Tekijän hallussa. Tekstissä viittaus haastateltavan numeron ja sukupuolen mukaan.

Kysely

Kyselyaineisto Espanjan suomalaisten luterilaisten seurakuntien messuista talvella 2009–2010. Data-aineisto Kirkon tutkimuskeskuksessa. Tekstissä viittaus ”kysely”.

Paluumatkakysely

Viikkoturistiryhmälle Puerto de la Cruzissa 3.3.2010 tehty kysely. Aineisto tutkijan hallussa.

Ten

Kyselyaineisto Teneriffan Suomi-kerhon jäseniltä keväällä 2010. Data-aineisto Kirkon tutkimuskeskuksessa. Tekstissä viittaus ”Ten.”

10.1.2. Muut lähteet

Espanjan tilastokeskus

<http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=/t20/e245/p04/provi&file=pcaxis>

<http://www.ine.es/jaxi/tabla.do> luettu 15.9.2010

Finavia

2010 <http://finavia.fi/tietoafinaviasta/liikennetilastot> luettu 6.9.2010.

Kirkkomonitor

2007 Kirkkomonitor 2004 [koodikirja]. FSD2,257. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2257/cbF2257.pdf>

Kirkon tilastot

2010 <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/1BF5DD59AC571F2BC225741A0047D4B2?OpenDocument&lang=FI> luettu 4.10.2010.

KUN

1994 Kirkon ulkoasiain neuvoston pöytäkirja 15.4.1994. Helsinki: Kirkkohallitus.

KUT

1981 Kirkon ulkoasiain toimikunnan pöytäkirja 24.9.1981 liitteineen. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kuusinen, Jaakko

2002 Muistio kirkon turistityöstä. Kirkon ulkosuomalaistyön toiminnan pöytäkirja 27.2.2002. Liite 7.2. Helsinki: Kirkkohallitus.

Matkailutilasto 2010

2010 Liikenne ja matkailu 2010. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus.

Meidän kirkko

2009 Ykseyttä etsivä yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeeninen strategia vuoteen 2015. Helsinki: Kirkkohallitus/UIkoasiain osasto.

Nelivuotiskertomus

2008 Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007. Kimmo Kääriäinen & Kimmo Ketola & Kati Niemelä & Harri Palmu & Hanna Salomäki. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

PK

1982 Piispainkokouksen pöytäkirja syksy 1982 liitteinen. Helsinki: Kirkkohallitus. SMAL

2010

Suomen matkatoimistoalan liitto. <http://www.smal.fi/index.php?361> luettu 22.9.2010.

Tilastokeskus

<http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html> luettu 11.9.2010

<http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp>

Ulkosuomalaistyön strategia

1994 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ulkosuomalaistyö vuonna 2000. Ulkosuomalaistyön strategia vuosiksi 1994–2000. Moniste. Helsinki: Kirkkohallitus.

Vuosikertomukset

Espanjan suomalaisseurakuntien vuosikertomukset ja pappien toimintakertomukset Espanjan suomalaisseurakunnista vuosilta 2007–2009. Ulkosuomalaistyön toimisto. Helsinki: Kirkkohallitus.

10.2. Kirjallisuus

Ahtola, Janne

2003 Miten meistä tuli turisteja? – Elämyksiä elämääsi. 40 vuotta Aurinkomatkoja. Toim. Tom Selänniemi. Helsinki: Otava.

Ahvonen, Aino

2008 Suomenkielisen viestinnän rooli Espanjan Aurinkorannikolla. Opinnäytetyö, Johdon assistenttityön ja kielten koulutusohjelma. 2008. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

Aroharju, Annika

2005 Ruotsinsuomalaisten uskonnollisuus ja suhde Ruotsin kirkkoon. – Matkalla maailmankansalaiseksi. Kirkon ulkosuomalaistyö 2000-luvun alussa. Toim. Eila Helander. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 93. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Haapaniemi, Juha

1999 Englannin suomalaisten uskonnollisuus ja etninen identiteetti – Lontoon suomalainen merimieskirkko siirtolaisten uskonnollisuuden ja identiteetin vaalijana. Helsingin yliopisto, kirkkososiologian pro gradu -tutkielma.

Halava, Ilkka & Helin, Matti & Salmi, Pontus

2009 Kansankirkon myytinmurtaajat. Helsinki: Edita.

Heikkilä, Seppo

2007 Muistoja seurakunnan alkuajoilta. – Kirkkomme Kanarian saarilla 30 vuotta 2007. Toim. Tapio Turunen. s.l.

Helander, Eila (toim.)

2005 Matkalla maailmankansalaiseksi. Kirkon ulkosuomalaistyö 2000-luvun alussa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 93. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Helppikangas, Pirjo & Hiltunen, Sirpa

1992 Aurinkorannikon suomalaiset. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita 1992:69. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Honkanen, Antti

1999 Kohtaamisia auringossa – suomalaisturistien ja paikallisväestön väliset sosiaaliset suhteet Fuengirolassa. Turun Yliopisto, sosiologian laitos. Sosiologista keskustelua B 35. Turku: Turun yliopisto.

Huotari, Voitto

2002 Kansankirkosta kansalaisyhteiskunnan kirkoksi. – Arkki ja arki. Arkkipiispa Jukka Paarman juhlaKirja. Helsinki: Kirjapaja.

Hyvönen, Väinö E.

1976 Turisti ja kirkko. Helsinki: Shalom.

Häkkinen, Seppo

2010 Ihanne ja todellisuus. Jäsenyyteen sitoutuminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1960-luvulta 2000-luvulle. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 108. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Ihalainen, Kalevi (toim.)

2007 Gran Canarian suomalainen evankelis-luterilainen seurakunta 1977–2006. Las Palmas: Gran Canarian suomalainen ev.lut. seurakunta.

Karisto, Antti

2008a Kolmasosa eläkeläisistä Espanjaan? Ei sentään. – Työeläke 5/2008.

Karisto, Antti

2008b Satumaa. Suomalaiset eläkeläiset Espanjan Aurinkorannikolla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Karisto, Antti & Leppälä, Anu

2008 Espanja. – Suomalaiset Euroopassa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia, osa 6. Toim. Krister Björklund – Olavi Koivukangas. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Klemi, Matti

s.a. Pala Suomea Espanjassa. Aurinkorannikon ev-lut. seurakunta 15-vuotias ja Suomelan yhdistys 10-vuotias. s.l.

Komulainen, Jyri & Vähäkangas, Mika (toim.)

2009 Luterilaisen Suomen loppu? Kirkko ja monet uskonnot. Helsinki: Edita.

Korkiasaari, Jouni

1989 Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Korpela, Katariina

1998 "Missä ollaan, mikä maa?" Suomalaisten matkailu Välimeren aurinkorannoille 1960- ja 1970-luvuilla. – Mikä maa – mikä valuutta? Matkakirja turismin historiaan. Toim. Auvo Kostainen & Katariina Korpela. Yleinen historia. Turku: Turun yliopisto.

Kortekangas, Paavo

2003 Kirkko turistien keskuudessa. – Matkassa maailmalla. Kirkon ulkosuomalaistyö 1900-luvulla. Toim. Kimmo Kääriäinen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 83. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Kostiainen, Auvo

2008 Suomalaisen matkailun historian tutkimus. – Matkailun tutkimus 2008:4.

Kostiainen, Auvo & Korpela, Katariina (toim.)

1998 Mikä maa – mikä valuutta? Matkakirja turismin historiaan. Turun yliopisto, yleinen historia. Turku: Turun yliopisto.

Kyntäjä, Eve

1996 Maahanmuuttajien sosiaalinen asema kahdeksassa Euroopan maassa: Maahanmuuttajat työmarkkinoilla ja palvelujen käyttäjinä Iso-Britanniassa, Alankomaissa, Saksassa, Ranskassa, Espanjassa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Siirtolaisuustutkimuksia A 19. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Kääriäinen, Kimmo (toim.)

2003 Matkassa maailmalla. Kirkon ulkosuomalaistyö 1900-luvulla. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 83. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Lampela-Kivistö, Liisa

2005 Puolisopestillä Benelux-maahan. – Matkalla maailmankansalaiseksi. Kirkon ulkosuomalaistyö 2000-luvun alussa. Toim. Eila Helander. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 93. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Mikkola, Juha

2001 Siirtolaisia ja vierailijoita. Suomalaisten siirtolaisten akkulturaatio ja identiteetti Espanjassa, Isov-Britanniassa, Kreikassa, Ranskassa ja Saksassa. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Moderni kirkkokansa

2003 Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituuhannella. Toim. Kimmo Kääriäinen & Kati Niemelä & Kimmo Ketola. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Mäkeläinen, Heikki

2008 Osallistumiseen kannustava messu, Tampereen Tuomasmessu vuosina 2002 ja 2007. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 15. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. [http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/157F5A9CA6922363C22576A5003A5852/\\$file/15_makelainen.pdf](http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/157F5A9CA6922363C22576A5003A5852/$file/15_makelainen.pdf).

Niemelä, Kati

2003 Uskonnonharjoitus. – Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituuhannella. Toim. Kimmo Kääriäinen & Kati Niemelä & Kimmo Ketola. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Paarma, Jukka

2003 www.evl.fi/arkkipiispa/pyhiinvaellus30102003.h (luettu 15.5.2010)

Palmu, Heikki

2010 Suomen kirkon tulevaisuus? Kipukohtia, ongelmia ja mahdollisuuksia. Turku: Sammakko.

Pehkonen, Matti

2006 Kuinka päädyin evankelisluterilaisen kirkon jäseneksi? Joensuun yliopisto, teologinen tiedekunta, pro gradu -tutkielma.

Peltola, Olavi

1997 Aurinkorannikon suomalaiset. Dios le guarde: Asociación Finlandesa Costa del Sol 20 vuotta. Malaga.

Rahko, Mervi

2003 Espanjan suomalaisten eläkeläisten sosiaaliset suhteet omaelämäkerrallisen aineiston kuvaamana. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Rintamäki, Kalevi

2007 Katkelma seurakunnan historiaa ex-puheenjohtajan näkökulmasta.- Kirkkomme Kanarian saarilla 30 vuotta 2007. Toim. Tapio Turunen. s.l.

Räsänen, Antti

2005a Kotikieli ja kirkko saksansuomalaisten elämässä. – Matkalla maailmankansalaiseksi. Kirkon ulkosuomalaistyö 2000-luvun alussa. Toim. Eila Helander. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 93. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Räsänen, Antti

2005b Uussiirtolaisen uskonto: Uskonnonharjoittaminen ja uskonnolliset odotukset belgiansuomalaisten elämässä. – Matkalla maailmankansalaiseksi. Kirkon ulkosuomalaistyö 2000-luvun alussa. Toim. Eila Helander. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 93. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Saastamoinen, Jenni

2003 "Muuttolinnut" – Elämää kahden kulttuurin välillä. Espanjaan suuntautuvan kausisiirtolaisuuden tarkastelua. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Salokangas, Arto (toim.)

2008 Costa Blancan evankelis-luterilainen seurakunta 20-vuotishistoriikki. Torrevieja.

Sariola, Yrjö

2001 Jumalanpalveluksen käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.

Selänniemi, Tom

1996 Matka ikuisen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Selänniemi, Tom (toim.)

2003a Elämyksiä elämääsi. 40 vuotta Aurinkomatkoja. Helsinki: Otava.

Selänniemi, Tom

2003b Elämysten etelä – miksi olemme turisteja? – Elämyksiä elämääsi. 40 vuotta Aurinkomatkoja. Toim. Tom Selänniemi. Helsinki: Otava.

Sihvo, Jouko

1970 Uskonnollisuus ja kirkollisuus Suomessa. Kirkon tutkimuslaitoksen sarja A 34. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Spännäri, Jenni

2009 Uskonto ikääntyneiden ulkosuomalaisten kulttuuri-identiteetissä. Tutkimussuunnitelma (käsikirjoitus).

Stark, Rodney & Glock, Stark Y.

1968 American Piety: The Nature of Religious Commitment. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

Stewart, Timo R

2006 Pyhiinvaellusreitti alkaa Hattulasta – Kirkko ja kaupunki 1.8.2006.

Suikki-Honkanen, Katri

1996a Los Pacos – ”Pikku Suomi” Andalucian auringossa. Siirtolaisuus – Migration 4/1996.

Suikki-Honkanen, Katri

1996b Los Pacos Suomalaiskylä Espanjassa. Scripta Ethnologica Aboensia 43. Turku: Turun yliopisto.

Söderlund, Leena

1993 Suomalaisia Espanjan Aurinkorannikolla. Tutkielma diakonin tutkintoa varten. Järvenpää: Järvenpään Diakoniaopisto.

Topi, Heikki

1988 Uskonto ja identiteetti. Hans Molin teoria ja sen sovellus? ulkosuomalaisten siirtolaisyhteisöön. Käytännöllisen teologian laitos. Kirkkososiologian julkaisuja A 71. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Turunen, Tapio (toim.)

s.a. Kirkkomme Kanarian saarilla 30 vuotta 2007. Teneriffan suomalaisen luterilaisen seurakunnan vaiheita kokijain kuvaamina. (moniste)